

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU – HRVATSKI STUDIJI
FILOZOFSKI FAKULTET DRUŽBE ISUSOVE U ZAGREBU

STAROZAVJETNA ANTROPOLOGIJA

Skripta – 3. ispravljeno izdanje
Uredila Tanja Lakić

Šifra kolegija: Ir2101 (Iz2101)
Profesor: doc. dr. sc. Niko Bilić
<http://www.ffdi.hr/amdg>

Zagreb, ak. godina 2009./2010. (05.02.2010.)

Ogledni raspored

Datum	Tema
16.10.09.	Uvod, Adam (pregled; .ppt) * Slika Božja
23.10.09.	Eva - žena * Eva, Kajin, Henok, Melkisedek (pregled; .ppt)
13.11.09.	Sara; Juda, sin Jakovljevi (pregled; .ppt)
20.11.09.	Aron, brat Mojsijev (.ppt)
27.11.09.	Mirjam, proročica * Neuspjelo zvanje? Gideonov uspon i pad * Mirjam; Gideon; Samuel (.ppt)
04.12.09	Ilija * Elizej - učitelj i čudotvorac * pregled (.ppt)
11.12.09.	Mihej ben Jimla * Hulda * pregled (.ppt)
18.12.09.	Judita - slaba, a snažna * Judita – Olimp * Estera - siročić i kraljica * pregled (.ppt)
08.01.10.	Zaručnica * (.ppt) * Izaijin poziv (Iz 6) * (iz6b.ppt)
15.01.10.	Jeremija * jeremija.ppt * Imenom zazvan. Lik proroka Amosa * amos.ppt
22.01.10.	Jedan dan u službi. Prorok Jona * pregled (.ppt)
29.01.10.	Biblijski svećenici: Melkisedek, Aron, Eli i Ezekiel * pregled Melkisedek i Ezekiel (.ppt)

Predmet je koncipiran kao hermeneutika biblijskih likova s ciljem podrobno proučiti opis i značenje odabranih likova pomoću predavanja i rasprave o svetopisamskim izvještajima, samostalnog proučavanja i odgovornog argumentiranja. Važan je tekst Svetog pisma i osposobljavanje za rad s njime. Zadatak je u tri stupnja proučiti biblijski tekst i sažeto prikazati zaključke:

1. formalna analiza: gdje je i kako lik opisan? (važne riječi, književne figure, stil)
2. sadržajna analiza: tijek života odnosno epizode
3. aktualizacija: značenje za čovjeka i svijet danas

Starozavjetna antropologija

Izborni predmet iz Biblije SZ

1

Antropologija SZ-a

- Hermeneutika biblijskih likova tj. njihov opis i značenje
- tumačenje pojmova kao što su *nefeš* (duša, život) ili *leb* (srce, pamet) treba poštivati pripovijedni kontekst
- zadatak:
 - Tekst,
 - životni tijek odn. epizoda,
 - aktualizacija

2

Adam

- pojam – lik
- “čovjek”:
Božje stvorenje (Post 1s)
 - “prah *od* zemlje”,
 - “dah života” *od* Boga (2,7)
- šestog dana stvoren (kad i živa bića na zemlji 1,24)
- “djelo dovršeno” (2,2); “veoma dobro” (1,31)
- “načinimo!” (mn.) – zajedništvo (1,26 > 27)
 - imperativ samome sebi 1,26
- בָּרָא *bara'* (3x v27; 3x 5,1s; 6,7)
 - Kao za cijeli svemir (1,1,21; 2,3s)

3

Božji povjerenik

- רָדָה *radâ* - upravljati (1,26 “biti gospodar”; 28 “vladati”) < > מָשַׁל *mašal* v16s
- עָבַד “obrađivati, služiti”; שָׁמַר “čuvati, obdržavati” 2,15
- “napunite zemlju” v28 nakon “napunite vode morske” v22
- “slika Božja” צִלְמֵם אֱלֹהִים (1,26.27[2x]; 5,3; 9,6)
 - “Donosite plod i rastite!” 1,28 (9,1.7)

■ קָרָא dati ime: 2,19 (2,23; 3,20) usp. 1,5.8.10

4

Lik

Hieronymus Bosch, Raj zemaljski, 1485-90. Museo del Prado

- progovara 2,23
 - u susretu s drugom osobom
 - איש \ אשה *on* – ona 2,23
- prionut će uza ženu 2,24
 - Duša se moja k tebi privija Ps 63,9
- oboje jedu (3,6),
 - spoznaju svoju izloženost (v7),
 - skrivaju se
- prvi put progovara Bogu 3,10
 - optužuje ženu v12
- osuđen jer nije slušao Božji glas 3,17
 - zemlja prokleta zbog njega v17

Poslije sloma

William Blake
The Angel of divine presence clothing Adam and Eve with coats of skin (1803), akvarel

- daje ime (!) 3,20
- prima zaštitu od Boga: odijelo v21
- odvojen od Boga v22-24
- poznaje Evu 4,1
 - što su sve prošli?
- u epizodi sinova roditelji bez aktivne uloge c4
- dobiva sina Šeta 4,25
- još sinova i kćeri, doživio 930 g. 5,1-5
- Umire 5,5

6

Čovjek – slika Božja

na prvim stranicama Svetog pisma

Sveto pismo opisuje kako je Stvoritelj prije stvaranja čovjeka zastao u promišljanju. Samo u tom slučaju nalazimo svojevrsan imperativ u prvom licu: „*Načinimo* čovjeka.“ (Post 1,26). U nutrini Božjeg svijeta otkrivaju se njegove nakane i vidi se kako Bog samoga sebe potiče i motivira.

Čovjek je *slika Božja* jer se upravo u tom trenutku stvaranja otkriva da je Bog zajedništvo koje se preslikava u čovjeka, muško i žensko (Post 1,27), pa će još jednom božansko promišljanje potvrditi: „Nije dobro da čovjek bude sam“ (2,18). Dvaput početna poglavlja Svetog pisma ističu da je Bog stvorio i blagoslovio čovjeka, muško i žensko (1,27s; 5,2). I prvo i peto poglavlje ponavlja da je pritom čovjek, muško i žensko, slika Božja.

Čovjek je slika Božja jer će on *dati ime* stvorovima (2,20), kao što sam Bog prvi daje ime danu i noći, nebu, kopnu i moru (1,5.8.10). Čovjeku je povjerena božanska uloga. Daje ime. Otkriva definiciju i pruža smisao bićima koje susreće u životu. Od početka je pozvan da bude dobar gospodar i upravitelj (*rada'* 1,28), što će u slici vrta koji treba *opsluživati* i *čuvati* (*'abad, šamar* 2,15) imati svoje objašnjenje i tumačenje.

Zato je živi čovjek slika Božja. Neki mrtvi kip ili poganski idol to jednostavno ne može biti.

Čovjek jedini kod stvaranja u pravom smislu čuje i razumije Božju riječ i dobiva presudnu zapovijed: „Budite plodni i rastite!“ (Post 1,28). Učitelj Isus upravo će to primijeniti i razjasniti kad izabere učenike zato da rod donose i da rod njihov ostane (Iv 15,16). A sv. Pavao će i drugi dio iskonske zapovijedi protumačiti, govoreći da nam valja prispeti „do mjere uzrasta punine Kristove“ (Ef 4,13). Donosite *plod* i postanite *dovoljno veliki* – to je prvo poslanje!

Na početku, kod stvaranja čovjek, muško i žensko, prima blagoslov od Boga (Post 1,28), slično kao što su ga već prije dobile ribe morske i ptice nebeske (22) i kao što će ga dobiti dan počinka (2,3) kad je djelo zaokruženo. Kad Sveto pismo ističe da je čovjek Božja slika i jedan i drugi put ponavlja da je primio *blagoslov* (Post 1,28; 5,2). Novi početak u savezu s Noom obilježen je i novim Božjim blagoslovom (Post 9,1). S Abrahamom međutim započinje nešto novo jer se po prvi put u Bibliji događa da sam čovjek postaje blagoslov. „Ti ćeš biti *blagoslov!*“ (12,2) – govori Gospodin svome izabraniku kod prvog poziva i ponavlja otkrivajući svu širinu svoje božanske nakane „u tebi će se blagoslivljati sve obitelji tla zemaljskoga“ (12,3). Čovjek postaje ne samo primatelj, nego aktivni nositelj blagoslova. A svećenik Melkisedek bit će prvi koji primjenjuje tu *moć*, izvršava zadaću: on blagoslivlja (Post 14,19).

Eva – žena. Na izvorima ljudskoga bića (Post 2,18–4,2)

Dvaput početak Svetog pisma ističe da je Bog stvorio i blagoslovio čovjeka, muško i žensko (1,27s; 5,2). I prvo i peto poglavlje ponavlja da je čovjek, muško i žensko, slika Božja. Živi čovjek slika je Božja, a ne neki mrtvi kip ili poganski idol. Već na početku čovjek čuje sveti poziv: budi plodan i postani velik, donosi plod i rasti. Pavao će pisati da čovjek mora narasti do punine mjere Kristove (Ef 4,13). Sam Gospodin i Učitelj u presudnom času govori izabranima da idu i rod donose, rod koji će ostati pa da im Otac dadne što ga god zaištu u Isusovo ime (Iv 15,16).

Pogledat ćemo iz bližega Evu. Kad Sv. pismo neki lik stavlja na početak, onda želi da u njemu prepoznamo nešto od temelja, početke vlastitoga bića. Eva je odličan primjer malenosti jer je ranjiva i ranjena, odličan je primjer zajedništva jer je uz Adama i djecu, odličan je primjer obraćenja jer nakon pada i tragedije kreće dalje.

Evinu povijest znamo. Ponajprije, kao Božje stvorenje dolazi pred Adama koji je oduševljeno prepoznaje kao svoju i najavljuje da će potpuno i trajno biti uz nju. Zatim, u idućem prizoru Eva, kao žrtva prijevare, krši zabranu i zajedno s Adamom prima osudu zbog toga. U zadnjem dijelu, Eva je majka koja doživljava strašan sukob svoja prva dva sina, Kajina i Abela, a potom na svijet donosi trećeg sina, imenom Šeta (4,25) i još druge sinove i kćeri (5,4).

Za Evu znamo da u biblijskom opisu dolazi kao odgovor na čovjekovo dubinsko iskustvo samoće i ostavljenosti. Bog potvrđuje da tako nije dobro: „Nije dobro da čovjek bude sam“ (2,18). Čovjek, bez obzira bio on muško i žensko, može doživjeti gorku egzistencijalnu, životnu usamljenost.

Biblija slikovito opisuje. Bog čovjeku daje razne stvorove, ali nijedan ne odgovara njegovoj potrazi. Eva donosi u biblijsku definiciju ljudske osobe upotpunjenje, ono što odgovara, ono što se podudara. Čovjek traži i nalazi nekoga tko će doći pred njega, tko će mu izići ususret. Međusobna pripadnost i ljudsko zajedništvo, zacrtano u slici Božjoj, Evinom se pojavom ostvaruje.

Svojim postankom Eva podsjeća na to da čovjek ima svoj unutarnji život, svoj osjećaje i duhovno doživljavanje. Za razliku od Adama koji je stvoren od zemlje, Eva je izdanak živog ljudskog materijala, čovjekove nutrine. Ljudsko biće nije tek nešto satkano od praha zemaljskog nego i od rebra koje je blizu srca. Rebro, osim što je dragocjeno jer se nalazi odmah uza središte, također je važan dio kostura, kost, dovoljno snažna i otporna da štiti, to je štit koji čuva srce. Kost u biblijskom izvorniku označava snagu, moć.

Evu najčešće spominju u optužbi da je uzela plod sa stabla u sredini vrta usprkos zabrani. To je optužba koju čovjek izriče od početka, doslovce od Adama. Ali pogledajmo izbliza neke važne okolnosti.

Eva je malo prije, na završetku 2. poglavlja, proglašena ljubljenom odabranicom. Pogled bližnjega u njoj otkriva kost i meso, samu srž ljudskog bića. Različite osobe čine jednu zajednicu, jedno su. Međutim, neposredno nakon što je izrečeno da će muž prionuti uz nju i biti s njom, odmah u idućem prizoru, njega nema. Eva ostaje sama s napasnikom-zmijom. U

presudnom razgovoru koji se odvija, Eva ne nalazi pomoći koja bi joj odgovarala. Ovdje ponovno odzvanja ostavljenost ljudskog bića koja je već prije bila naznačena.

U razgovoru sa zmijom Eva pokazuje isprva svoju hrabrost. Ne izbjegava odgovor, ne pokušava se prikriti, nego hrabro odvraća na lukav upit i ne da se zbuniti: „Plodove sa stabla u vrtu smijemo jesti“. Precizna nadopuna o Božjem upozorenju koje vrijedi „samo za plod stabla što je nasred vrta“ pokazuje da Eva dobro sluša i pamti. Zabranu, naime, koja čovjeka treba čuvati od smrti primio je od Boga Adam još prije nego što je Eva došla pred njega.

Žalosni rezultat neposluha poznajemo. Otvorile su im se, doduše, oči, ali toliko da upoznaju svoju golotinju, nezaštićenost, slabost. Počinje skrivanje i bijeg koji traje do danas. Potreban je izravan susret s Bogom koji će raščistiti račune.

Eva je prozvana majkom svih živih (4,20). Ta nije li svim živim ljudima blisko ovakvo iskustvo? Nakon prevarenosti i slabosti, Bog poklanja novu mogućnost. Nakon pada, Gospodin dariva novo ustajanje. Eva postaje dionicom i nositeljicom praevandelja: njezin će rod satirati glavu staroj zmiji.

Eva postaje simbol. Unatoč mucu kroz koju je prošla, ne okreće Bogu leđa. Kad je rodila sina prvorođenca prepoznaje da je Bog na djelu. Stekla je, veli, sina pomoću Jahve (4,1).

Neopisivo je što se moglo zbivati u duši majke kad se Kajin dao zarobiti i voditi zavišću i kad je napao brata. Ne može majka stati na stranu jednoga, protiv drugoga. Ona se samo može gušiti u prevelikoj boli i nemoći.

Nije odustala od svog života zatvorivši se u sebe i svoju depresiju. Štoviše, usprkos mukama rađanja, donosi na svijet novi život. U trećem sinu, Šetu, opet prepoznaje osobit Božji dar: „Bog mi dade drugo dijete mjesto Abela, koga ubi Kajin.“ (4,25).

Najviše nas nakon svega može zadiviti što Eva nijednom riječju ne iznosi optužbe i ne pokazuje nikakvu gorčinu. Nije ogorčena na sebe zbog svoje slabosti. Nema ni riječi optužbe za muža koji je bio oduševljeno obećao svoju ljubav, a odmah potom u presudnom trenutku susreta sa zmijom jednostavno izostao. Nije ju ni pred Bogom uzeo u zaštitu. Razumjeli bismo kad bi u Svetom pismu bilo Evinih teških riječi protiv sina Kajina. Ali nema ih. Imali bismo, napokon, razumijevanja i za optuživanje upućeno Bogu koji ih je uhvatio u prekršaju i nije im progledao kroz prste, nije se pravio kao da je sve u redu, nego ih je istjerao iz vrta i tako je, davno prije Egipta i Babilona započelo prvo biblijsko progonstvo. Ali Eva ni Bogu ništa ne prebacuje. Njezin novi život već je započeo. Ona je majka živih ljudi: majka svih koji su iz svoje slaboće podignuti.

Eva – žena

- muško i žensko stvoreni i blagoslovljeni, slika Božja (Post 1,27; 5,2)
- ranjiva i ranjena
- uz Adama i djecu
- primjer obraćenja

1

Povijest Evina

- dovedena Adamu koji je oduševljeno prihvaća kao sebi ravnju, onu koja je pred njim
- žrtva prijevare, krši zabranu, prima osudu
- doživljava strašan sukob prva dva sina
- i dalje majka

2

Upotpunjena definicija čovjeka

- odgovor na iskustvo samoće (2,18)
- ostvaruje Božju sliku: uzajamnost, susretljivost
- čovjek nije satkan samo od praha zemaljskog nego je i od živog tkiva 2,22
 - Sva ostala živa bića “od tla zemaljskog” (2,19)
 - rebro je blizu srca, rebro je kost
- ljubljena odabranica ostavljena 3,1-5
- hrabro odgovara i ispravlja laž 3,2

3

Čuvarica života i zajedništva

- otkud zna zabranu? 3,3
 - dobro sluša i pamti, čuva zajedništvo
- zajedno s mužem otkriva svoju izloženost 3,7
- prvorođenac za nju je Božji dar 4,1
- tiha patnja za sukoba i ubojstva
 - Slomljeno majčinsko srce
- majka svih živih 3,20
 - i opet prihvaća novi život 4,25 (usp. 5,4)
 - Usprkos mukama rađanja (3,16)
- ne prigovara
- Nositeljica pra-evanđelja 3,15

4

Kajin

- stečen s Bogom 4,1; prvorođenac v2
- izvršava zadaću iz 2,15
- prvi prinos Bogu od plodova 4,3
 - zemlja je prokleta 3,17
- drugi osjećaj (4,5): nakon očeva straha (3,9), gnjev
- Bog doduše ne gleda na prinos, ali upućuje mu riječ v6:
 - upit o stanju (v6),
 - mudrosna pouka (v7)

- Kajin ne prihvaća dijalog s Bogom
- ubija brata v8

5

Poslije grijeha

- reagira na novi Božji pokušaj (v9)
 - od Kajina se traži odgovornost za drugoga
 - pitanje o činu v10 (kao i majci 2,13)
- novo – teško – prokletstvo 4,11 (usp. 3,14.17)
- razumije osudu: v12.14 nestalan i bjegunac
- preteška krivnja! 13
- prima znak kao zaštitu אור *ôr* 4,15
- odvojen od Boga kao i roditelji (v16), odlazi u istom smjeru (3,24; 4,16)

Fernand Corchon (1880), Kajin u zemlji Nod, Paris

6

חנוך Henok

- pradjed Noin, opisan u Post 5,18-24
 - Isti ili imenjaka u 4,17s?
 - rođenje v18; “uznesenje” v24
 - dijete zrele dobi (usp. 162 : od 130 naniže)
 - jedan od braće i sestara v19; “Hanuka”
- hodio s Bogom (הלך *halak* hitp. v22.24, usp. 6,9)
- “umire” mlad (usp. 365 : 900/800)
 - “i nije ga bilo”
 - jedini u nizu u c5 koji ne umire (8x “i umrije”)
 - לקח *laqah* uzeti: usp. 2 Kr 2, (Am 7)

Sara שרה

- do 17,15 שרי (Sarai ili hrv. Saraja)
- žena Abra(ha)mova
 - već u Uru Kaldejskom (11,29)
 - na putu u Haran sa svekrom; u popisu iza Lota (11,31)
 - na putu u Kanaan s mužem; u popisu... (12,5)
 - zatajena:
 - u Egiptu; prve riječi Abrahamove 12,11-13
 - u Geraru; bez dogovora (20,2);
 - zbog nje zatvorene utrobe
 - “objekt”

1

Nerotkinja koja rađa

- עקרה 'aqārā neplodna 11,30 – tako predstavljena; (16,1)
 - vidi Božje djelo u tome; prve riječi mužu 16,2
- Bog obećava sina, blagoslov, narode, kraljeve 17,16; vječni savez v19
 - Abraham se nasmijao (יִשְׁחַק 'išḥaq 17,17), kao i ona poslije 18,12; i svatko tko čuje 21,6 > Izak
 - najava vremena rođenja: 17,21; 18,10.14
- Rodila Izaka 21,2
- o tome izvješćuje sluga 24,36
- “Sara vas je rodila” Iz 51,2; “sinovi slobodne” Gal 4,22

2

Osobine

- lijepa žena: “lijepo izgledaš” 12,11
 - vrlo lijepa יפה jafā v14
- gospodarica
 - גבירה gebirā “moćnica” (opis: 16,4; Hagara: v8; andeo: v9)
 - muž sluša njezin glas 16,2
 - ona uzima sluškinju i daje ju za ženu v3
 - ponižava sluškinju koja je začela v6
 - traži od Abrahama da je otjera 21,10

3

Pokojnica

- nakon Post 22 umire
- sa 127 godina 23,1;
 - muž je oplakuje v2
- razlog za pregovore i kupnju poljane u Makpeli 23,17
 - Abraham više nije tuđinac
 - grob za Abrahama 25,10, Izaka, Rebeku, Leu i za Jakova 49,31

Juda, sin Jakovljev

Post 29,35-49,10

5

Put do samostalnosti

- ידה glagol “priznati, hvaliti” Post 29,35
- četvrti sin Lein (35,23) doći će na prvo mjesto (c49)
- zainteresiran za dobit 37,26
- odvaja se od braće 38,1
 - sam gubi sinove (38,7 Er, 38,10 Onan)
 - čuva najmlađega, ljubimca 38,11; 38,26

Jakob wird von Isaac getrennt. Bild von Julius Schnorr von Carolsfeld, Joseph wird in Ägypten verkauft. 1851-1860. (Bibel in Bildern)

6

Novi čovjek

- umire mu žena 38,12
- dobiva moralnu pouku od svoje snahe 38,26
- u vrijeme gladi opet je sa svojom braćom, s njima ide u Egipat (usp. 43,3)
- kod drugog pohoda ima važnu ulogu
 - upozorava oca da Benjamin mora doći s njima 43,3

Rembrandt, Josipova braća traže da otac pusti Benjamina (1638-40)

- preuzima pred ocem ulogu jamca 43,9
 - stalo mu je "da živimo, a ne umremo" 43,8

7

U Egiptu

- Josipu s braćom iskazuje štovanje 44,14
- uspješno se zauzima za Benjamina 44,18-34
 - sebe nudi za ropstvo
- kad dovedu i oca, Juda je poslanik 46,28
 - on s Josipom uređuje gdje će boraviti
- u oproštajnom blagoslovu istaknut c49
 - hvalit će ga braća 47,8
 - uspoređen s lavom v9
 - žezlo nad narodima v10
 - naš Gospodin potječe od Jude Heb 7,14

Johann Christoph Weigel (1695), Juda

GEN. XLIX. Non auferetur sceptrum de Juda.

I Sachl. XLIX. 8. Judah erjunge über Grubentherge, getret und sich gelager wie ein Löwe, so wird die Herrschaft über die Nationen.

8

Mirjam, proročica

- Izl 15,20-21
- prva proročica, vezana uz središnji događaj
- preuzima prve riječi hvalospjeva
 - je li to pripjev i odgovor?
- predvodnička uloga, novo značenje pjesme
- Aronova sestra
- i kad je pogodena gubom ostaje autoritet

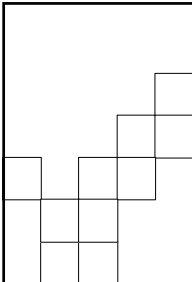
9

Poput Mojsija

- spašava li ona malog Mojsija u Izl 2?
- velika izbaviteljica i voditeljica (Mih 6,4)

10

Aron, brat Mojsijev

od Izl 4,14 (Božji govor Mojsiju)
do Pnz 32,50 (Božji govor Mojsiju)

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 1

Aron

- uz Mojsija od početka misije
- poslanje od Boga Izl 4,27
 - Bog govori Aronu: Lev 10,8; Br 18
- rođenje: Izl 6,20; smrt: Br 20,28
 - po nalogu Božjem da se pridruži precima v24
 - usp. Pnz 10,6
- izvršava poslanje: prorok Mojsijev (Izl 7,1 usp. 4,15)
 - pred zajednicom
 - pred faraonom

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 2

Izbavitelji

- i zajednicu i faraona moraju nagovarati 6,13
- Bog se obraća Mojsiju i Aronu 6,13; 7,8, 9,8...
 - s Mojsijem sluša većinu propisa u Lev
- izvršavaju Božje naredbe Izl 7,6
- zajedničke audijencije kod faraona (Izl 5,1; 7,10...
 - Aronov štap 7,12 (zmijsa), 7,20 (krv)...
- s Mojsijem izvodi sva znamenja Izl 11,10
- i on sluša propis o Pashi (Izl 12)
 - Izraelci čine kako je Bog naredio Mojsiju i Aronu (12.28.50)

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 3

Posebna služba

- u Izl 14 se ne spominje
- od početka i on optužen: 5,21, tako i u pustinji: 16,2
- potpora Mojsiju molitelju kod boja s Amalekom (Izl 17,12)
- na Sinaju uz Mojsija 19,24
- zamjenik Mojsijev pred starješinama zajedno s Hurom (24,14)
- u propisima dodijeljena mu je svećenička služba c28s

J. Schnorr von Carolsfeld, Aron i Húr drže Mojsijeve nuke (Bibel in Bildern)

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 4

Otpadnik Izl 32

- odmah prihvaća prijedlog naroda 32,2
 - Stjepan citira prijedlog u Dj 7,40
- pravi zlatno tele v4.35
- gradi žrtvenik v5
 - ipak: svečanost za יהוה v5
- suočava se s Mojsijem v21
 - ispričava se i izgovara: v22-24

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 5

Svećenik Aron

- propisi:
 - sveta odjeća 35,19; c39
 - kod posvete Svetišta pomazan 40,12
- Levitski zakonik
 - Aron i njegovi sinovi Lev 1s:
 - službenici kod žrtava; pripadaju im darovi
 - primaju odredbe za pojedine žrtve Lev 6
- posvećen za svećenika c8
- prinosi prve žrtve c9
 - blagoslivlje zajednicu 9,22
 - s Mojsijem u Šatoru sastanka v23

20.11.09. www.ffdi.hr/amdg 6

Važni zadaci

- sinovi c10
 - stariji pogibaju
 - reakcija šutnjom v3
 - za oplakivanja pred Šatorom v6s
 - uspješno zagovara preživjele v19
- dan pomirenja c16
 - u uvodu prisjećanje na pogibiju v1
 - Aron izvršava obred pomirenja
 - okajnica za vlastiti grijeh v6.11
 - ispovijeda sve krivnje Izraelaca v21

20.11.09.

www.ffdi.hr/amdg

7

Zaključak

- prigovara Mojsiju Br 12
 - zagovornik kod Mojsija v11
- toga se prisjeća Mojsije u oproštajnom govoru: molio je i za Arona (Pnz 9,20)
 - Mojsije umire po uzoru na brata 32,50
- Samuel potvrđuje obojicu (1 Sam 12,5)
 - oni su izbavitelji v8
- Od Boga pozvan, prima čast Heb 5,4

20.11.09.

www.ffdi.hr/amdg

8

Mirjam, proročica

Mirjam je drugi čovjek u HB s proročkim naslovom (Izl 15,20s). Uz Mirjam se prvi put pojavljuje ženski oblik imenice נבאיה (Izl 15,20). Mirjam susrećemo nakon ishodišnog događaja izraelske povijesti. Što je za kršćanina otkupljenje po križu i uskrснуću Kristovu to je u HB izlazak, oslobođenje iz kuće ropstva. Prvi put se ime ove proročice spominje nakon opisa prolaska kroz Crveno more (Izl 14), a vezano je neposredno uz veliku pjesmu Mojsijevu u Izl 15,1–18.

Mirjam preuzima prve riječi pjesme o slavam Božjem djelu: Jahve se uzvisio veoma. Jahve je doista uzvišen (hrv. prijevod: slavom se proslavio 15,1.21). Prva biblijska pjesma opisuje moćnu ruku Gospodnju koja izvodi Božji narod u slobodu, a uvodni redak riječi su koje opetuje proročica. Njezin nastup je slavljenički. S tamburinom (תף v20) u ruci stupa na scenu. Proročka uloga sastoji se i u tome da je slijede sve ostale žene. Njihovo slavlje prvi je ples u Bibliji (מחלה v20).

Stih koji Mirjam izgovara: „Jahve se uzvisio silno, konja i njegova konjanika svrgnuo je u more“ čuveni bibličar M. Noth drži najranijom izrekom koja opisuje čudo na Crvenom moru i najranijim sačuvanim opisom spasiteljskog Božjeg djela: oslobođenja i izlaska (*Das zweite Buch Mose*, Berlin, 1960). Prema tome riječi proročice Mirjam prethodile bi i narativnom opisu događaja i bile bi izravno povezane s bogoslužjem. Riječi koje proročica izgovara jesu liturgijske riječi. Je li zato imenovana uz Arona, praoca svećeničkog roda?

Premda glagol ענה (v21) znači i „pjevati“ njegovo je prvotno značenje „odgovoriti“. Redak 21 smijemo prevesti: „I odgovarala im je Mirjam“ pa se rečenicu koju izgovara može shvatiti kao neku vrstu odgovora Mojsiju i sinovima Izraelovim (v1). Smijemo misliti na pripjevni psalam u suvremenoj liturgiji: nakon stihova slijedi pripjevni redak kao potvrda, opetovanje i odobravanje izrečenoga. „Gospodin se proslavio“ potvrđuje Mirjam.

Razlika u tekstu na početku Mojsijeve pjesme i u odgovoru proročice bitna je. Dok tamo svi kao jedan izriču svoju nakanu: „zapjevat ću Jahvi“ (אשירה v1) proročica širi taj čin pohvale i formulira je u imperativu. Proročica potiče i bodri sve na hvalospjev: „zapjevajte Jahvi“ (שירו v21). Proročka je zadaća pozivati cijelu zajednicu da hvali Boga za njegova djela.

Mirjam, s naslovom proročice, predstavljena je kao Aronova sestra (v20). Razlog tomu može biti određivanje Aronove uloge (Izl 4,16) da služi kao usta svome bratu u njegovu izbaviteljskom poslanju. Mojsije je pak s obzirom na Arona kao Bog. Na taj se način definira uloga proroka. Mirjam je Aronova sestra jer je proročica, premda se dakako u Bibliji potvrđuje da je – logično – Mirjam i Aronova i Mojsijeva sestra (Br 26,59; 1 Ljet 5,29).

Iz cjeline njezina života HB zapisuje zgodu kad se (i opet zajedno s Aronom) usprotivila Mojsiju (Br 12,1) te kad je pogođena gubom bila isključena iz taborišta (Br 12,10). I tada njezina važnost nije umanjena jer cio narod čeka dok ona ne bude iznova primljena u zajednicu pa da tek onda krenu dalje na put u obećanu zemlju (Br 12,15).

Zapisan je i kratak izvještaj o njezinoj smrti (Br 20,1). O njezinoj mladosti pak smijemo slutiti da je Mirjam upravo ona dovitljiva sestra koja je pratila sudbinu novorođenoga Mojsija (Izl 2) i omogućila da njezin mlađi brat u miru provede prvo djetinjstvo. Uz vlastitu majku bit će podignut na noge. Je li to bila Mirjam ne znamo sigurno jer se ime ondje ne spominje.

Prorok Mihej napokon potvrđuje vrhunsku važnost proročice Mirjam koja stoji uz bok Mojsiju i Aronu (Mih 6,4). Imenom 14x spomenuta u HB, 5x je zajedno s njima dvojicom u istom retku. U Miheja to je Božji govor: „ja sam poslao preda te Mojsija, Arona i Mirjam“ (Mih 6,4). U jednakoj mjeri proročicu vezuje uz izbavljenje kao i nedvojbeno najsilniji i najvažniji lik, Mojsija. Proročica je poslana od Boga pred licem cijele zajednice. U Božjem djelu izbavljenja ona je voditeljica koja hodi ispred.

Neuspjelo zvanje?

Gideonov uspon i pad (Suci 6–8)

Uvod

Opis Gideonova lika naći ćemo u Knjizi Sudaca od 6. do 8. poglavlja. Gideon je poseban. Gideon oznaku „sudac“ nema, a ključna riječ „spasiti“ 8) שׁוּׁטָר 6,14s.31.36s; 7,2.7; 8,22 u hrv. KS i Šarić: „izbaviti“) upozorava na bitnu funkciju svih sudaca koji zajednicu kao Božji poslanici izbavljaju iz nevolje. U skladu sa suvremenom analizom likova Gideon ne pripada među one koji su postojani i uvijek na istoj duhovnoj visini, nego ima svoj unutarnji razvoj, obrate i preokrete. Zaključak njegova puta i dovršetak poslanja koje je imao izvršiti bit će vrlo dvoznačan.

Dublji teološki razlozi istaknuti su nastupom jedine osobe koja uz Deboru u Knjizi sudaca nosi proročki naslov. Drugi dio uvoda (6,7–10) donosi prvi Božji odgovor na vapaj Izraelaca (6,6). Jedan prorok progovara, upozorava na Božji identitet (kao suprotnost Baalu 6,25–32 i „bogovima Amorejaca“ 6,10) i na središnje Božje djelo: izbavljenje iz kuće ropstva i darivanje obećane zemlje.

Prorok koji ostaje toliko povučen i posve predan služenju Riječi Božje da mu ni ime ne znamo vrlo jasno i izravno prenosi Božju poruku. Istom onom definicijom koja utemeljuje ustav naroda Božjeg, deset Božjih zapovijedi, Bog se u prorokovim riječima predstavlja: „Ja sam vas izveo iz Egipta, ja sam vas izbavio iz kuće ropstva.“ Bog potvrđuje svoju pripadnost zajednici: „ja sam vaš Bog“ (6,10). Ali jasno izriče i svoje predbacivanje i prosudbu: rekao sam vam da ne štujete tuđih bogova, ali vi me niste poslušali (6,10)

Sin

Gideon je predstavljen kao „sin“ čime je istaknuta njegova uključenost u obitelj iz koje potječe (6,11). Naknadno ćemo saznati da su mu braća ubijena na brdu Taboru od Midjanaca (8,19). Gideon se treba suprotstaviti autoritetu oca kojemu pripada Baalov žrtvenik (6,25). Napetost s obitelji dolazi do izražaja u spominjanju Gideonova straha pred njegovima (6,27).

Uloga očeva istaknuta je. Imanje na kojem Gideon radi svoj posao (6,11) i na kojem treba izvršiti svoj prvi pothvat pripada njegovu ocu (6,25). Po Božjem nalogu od očeva stada uzet će za prinošenje žrtve (6,25). Pred ocem, kao i pred stanovnicima grada, Gideon osjeća strah (6,27). Oca već u početku izvještaja po imenu poznajemo, on je Joaš (6,11), a pred ljudima koji traže osudu i smrt Gideonovu (6,30), on brani sina (6,31). Štoviše upravo argumentacija iz njegove obrane bit će osnovica na kojoj je formuliran nadimak za Gideona: Jerubaal – „neka Baal vodi parnicu“ (6,32). Ako je Baal pravi Bog, neka sam štiti svoje pravo, ne moraju to činiti sumještani Joaševi. Joaševim sinom bit će Gideon nazvan i onda kad je već moćni junak pred kojim strepi utaborena vojska izrabljivača (7,14), a i kad se pobjedonosno vraća iz boja (8,12).

Dvostruk uvod

Budući da se Gideon prvi put imenom spominje tek u 6,11 prethodni je tekst svojevrsan uvod kojemu je Gideonovo poslanje odgovor. Prema klasičnom nacrtu biblijskog izvještaja o zvanju uvod 6,1–10 naznačuje nevolju. Ovaj put to su, prema prvom dijelu uvoda 6,1–6,

Midjanci sa saveznicima Amalekom i sinovima istoka (6,3). Predstavljaju internacionalnu prijetnju. Izrabljivanje je gospodarsko i potpuno („ne ostavljaju ništa...” 6,4). Potpunost se očituje i u zaokruženom broju od 7 godina (6,1). Amalek predstavlja općeg neprijatelja i protivničku silu koju poznajemo iz boja Izraelova u pustinji kod kojeg Mojsije moli uzdignutih ruku. Potpuna ekonomska ovisnost koju ovdje opisuje Sveto pismo nije nepoznata u suvremenom svijetu. Vremenu od 7 godina bit će na koncu kao pozitivni kontrast postavljeno 40 godina mira (8,28)

Teološku dubinu nevolje predstavlja prorokov nastup (6,7–10), a ona je povezana sa spiralom zla kao formalnom oznakom Knjige sudaca. Sastoji se u temeljnom otpadu od Božjeg zakona koji se opisuje formulom: „činiti zlo u očima Gospodnjim“ (6,1).

Opetovani susreti s Bogom

U prvom Gideonovu susretu s Bogom 6,11–24 mogu se prepoznati četiri preostala elementa biblijskog zvanja: (2) poslanje, (3) prigovor, (4) obećanje, (5) znak. Već pri tom prvom susretu s Bogom očito je da Gideon sluša. To se vidi u njegovim prvim riječima koje stavljaju u pitanje (6,13) glasnikov pozdrav (v12) i u tome što citira pripovijedanje otaca (v13). Ime prvog žrtvenika, koji kao zaključak prvog susreta s Bogom Gideon podiže, može se shvatiti kao imenska rečenica: „Jahve jest Šalom“ (6,24).

Prvi put Bog mu se objavljuje preko posrednika, svojeg poslanika. Anđeo Jahvin dolazi pod hrast i ukazuje mu se (6,11s) – čitamo. Ipak, baš u onom času kad Gideon izražava svoje razočaranje i prigovor: „Gdje su sva ona čudesa!... Gospodin nas je ostavio!“ (6,13) Bog mu se izravno obraća i upućuje mu svoju riječ bez posrednika (v14). I ovdje se prepoznaje osobita Božja pedagogija i susretljivost. Biblijska riječ koja je ovdje upotrijebljena (glagol פנה) sugerira da mu je Bog okrenuo svoje lice.

Drugi susret s Bogom donosi Gideonu konkretan Božji nalog još iste noći (6,25s). Budući da se ne spominje nijedan novi dan, moguće je da se iste noći daje i na izvršenje (6,27–32). Gideon svoje djelovanje započinje od teološke pozadine, od problema krivoboštva, ne od ekonomskog izrabljivanja. To je već drugi žrtvenik koji podiže.

Prvo je pitanje koga štiju, koga priznaju kao vrhunski autoritet, obdržavaju li osnovni Božji zakon koji im je dan. Iz toga će slijediti gospodarska pravičnost i blagostanje.

Treći susret s Bogom jest poseban. Sastoji se u tome da je Gideon – kako doslovno veli biblijski tekst – „odjeven“ Duhom Božjim (6,34 לְבַשׁ לָבָאֵשׁ KS: „obuzet“). Učinak je očit. Prvi put se služi taktikom koju će primijeniti pri „napadu“ na neprijateljski tabor („rog“ v34, usp. 7,19), izlazi u javnost, okuplja vlastiti rod (v34), pleme kojemu pripada (Manaše 6,35 usp. v15), i još tri druga plemena (Ašer, Zebulun, Naftali (v35) kojima će se naknadno pridružiti i četvrto, Efrajim (7,24). Za okupljanje plemena služi se istom tehnikom kojom se Bog poslužio da dođe do njega: šalje poslanike (6,35; 7,24).

Gideon sa svježe ošišanom vunom već drugi put traži znak od Boga (6,36–40), prvi put ga je tražio kao potvrdu Božjeg obećanja da će biti s njime (v17). Kod drugog znaka zbiva se svojevrsan susret s Bogom koji bez pogovora ispunja Gideonove izravno upućene zahtjeve (v36.39), a označen je općom imenicom אֱלֹהִים (6,36.39s). Gideon to ovdje još čini prije kretanja u boj.

Peti susret s Bogom jest izravan Božji nalog Gideonu da smanji svoju vojsku (7,1–8). Gideon pritom poslušno izvršava i dopušta da u dva navrata mnoštvo ode. Prije je on od Boga tražio

znak pouzdanosti, ispitivao je može li se osloniti na Boga, sad Bog njega ispituje hoće li se osloniti na njega. Četiri puta mu se Bog pritom obraća.

Kad Gideon proglašava: „Tko se boji i strahuje, neka se vrati!“ onda ne izvršava samo neposredan nalog Božji, nego također primjenjuje odredbu koja je propisana u svetom Zakonu (Pnz 20,8).

Posljednji Gideonov susret s Bogom bit će Božji poziv da pođe u izvidnicu do neprijateljskog tabora (7,9).

Božji znakovi

Više je znakova koje Gideon dobiva od Boga. Prvi znak je ljevanica i paljenica pod hrastom, druga dva su sa runom, kad najprije samo vuna skuplja rosu (6,36–38), a potom samo vuna ostaje suha (6,29). Idući znak jest dvostruko smanjivanje Gideonove vojske. Najprije od 32.000 ostaje 10.000 (7,3), potom od 10.000 ostaje svega 300 Gideonovih vojnika (7,6).

I nakon posljednjeg znaka, a to je san o kojem se priča u midjanskom taboru (7,13s) Gideon reagira pred Bogom odano (7,15): klanja se, priznaje Božju moć koja daje pobjedu (יהוה) i koja će se djelatno očitovati tako da u neprijateljskom taboru nastane zbrka u kojoj ljudi jedan drugoga napadaju (7,22).

Božja taktika

Biblijska strategija rata Gospodnjega očituje se pri fingiranom napadu na protivnički tabor kad se 300 preostalih Gideonovih ljudi po noći došuljalo. Vrčeve razbijaju i tako stvaraju dojam razaranja. Sviraju rogom i tako proizvode buku. Baklje u rukama prijete kao da će napadače vatra opkoliti i spaliti (7,21)

Već prije napadače hvata strah. To se zbiva u snu koji pokazuje Božji utjecaj na unutarnji svijet čovjekov. Savjest napadača i izrabljivača nemirna je. U pogači koju sanja on vidi Gideonov mač i osjeća jezu (7,14). Već taj san stvara strah u neprijateljskom taboru.

U vrijeme boja cijeli tabor hvata zbrka i zabuna te oni dižu mač jedan na drugoga. Zbrku kod progonitelja i napadača poznajemo kao motiv iz uzor-izvještaja u Knjizi Izlaska kad u redovima Faraonove vojske nastaje zabuna i nered. A međusobno napadanje susrest ćemo pri opisu sveopćeg napada na Jeruzalem kod proroka Zaharije kad napadači nemilice dižu ruke jedni na druge. Izvještaj o Gideonu ističe da je pri tom Bog na djelu: „Učini Jahve te oni okrenuše mač jedan protiv drugoga“ (Suci 7,22). Bog donosi pobjedu što je od početka bila njegova jasna nakana. Bogu treba prepustiti parnicu svoju. Njegovo vodstvo treba prepoznati. Izrael se ne smije uzoholiti i držati da svojom silom dolazi do pobjede.

Osim toga, napadači sami sebe svojom razornom moći zaustavljaju. Na djelu je njihov „mač“ (7,22), a ne „mač“ Gideonov iz sna (7,14), niti onaj koga u svom pokliču zazivlju Izraelci kličući: „Mač za Boga i za Gideona!“ (7,20)

Bitno obilježje rata Gospodnjeg jest da se sve to zbiva ispred Izraelovih vojski, pred njima. Prije nego što oni pristupe, bitka je praktički dovršena. Bog ide pred njima i osujećuje silu protivnika. Već prva najava Božja upozorava da će Midjanska moć biti svedena na snagu jednoga čovjeka: „Pobijedit ćeš Midjance kao jednog“ (6,16). To ujedno taktički opravdava i utemeljuje sustavno smanjivanje broja Gideonovih vojnika (7,3.6).

Sve što vojskama Izraelovim preostaje jest potjera za protivnicima koji su već u bijegu. Otpuštanje ljudi ujedno će se pokazati kao lukava i djelotvorna „odstupnica“ za napadače u bijegu.

Motiv rata Gospodnjega potvrđuje suvremene inicijative oko razoružanja, iskreno zauzimanje za mir u svijetu i miroljubivo rješavanje sukoba.

Gideonov razvojni put

Gideona od početka upoznajemo kao čovjeka koji pažljivo sluša. Dobro će on čuti pozdrav Božjeg glasnika koji mu veli: „Gospodin s tobom“ (6,12) i postavit će pitanje je li Bog s njima (6,13) u njihovoj teškoj situaciji koja je dotle došla da u gorskim pukotinama, špiljama i utvrđenim podzemnim skrovištima (6,2) moraju obrađivati i skrivati svoju ljetinu da im je pljačkaši ne otmu .

Gideon sluša i pamti. Kod poziva Bog obećava da će Gideon svojom snagom izbaviti Izraela (6,19). To Gideon pamti, ponavlja i poziva se na to obećanje prije nego što će potražiti znak i potvrdu. Obraća se Bogu i podsjeća: „Mojom rukom ćeš osloboditi Izraela“ (6,36).

Napokon, što mu je Bog prije pohoda na midjanski tabor izravno najavio (7,9), što i protivnici na temelju čudesnog sna uviđaju (7,14) to Gideon čuje i pred svim najavljuje: Bog im je predao u ruke tabor midjanski (7,15).

Gideon je čovjek koji ima problema sa strahom. Prvi Božji nalog da ukloni krivovjerni, idolopoklonički oltar i prinese žrtvu pravom Bogu, Gideon izvršava po noći jer se bojao svoje obitelji i sugrađana (6,27).

I poslije, kad bude trebao poći u izvidnicu i ušuljati se sve do pred neprijateljski tabor, osjećat će strah, pa će Bog s njime poslati pratioca da mu bude čuvar i osiguranje (7,10).

Bitan preokret nastaje kad čuje san protivnika koji je očito čudesan i pokazuje strah koji vlada na strani midjanskih izrabljivača (7,13s). Gideon prepoznaje Božje djelo jer se klanja i pred Bogom iskazuje štovanje (7,15). Razbijen je njegov strah. Sad on hrabro stupa na čelo četama i sebe stavlja kao uzor. Poziva: „Kako vidite da ja činim, tako i vi činite“ (7,17).

Unutarnja preobrazba očita je. Na početku otac čuva leđa sinu Gideonu zbog njegova opasnog mladenačkog nestašluka. Otac ga uspješno brani pred mnoštvom sumještana koji spremaju linč. Potom Gideona susrećemo kako šalje glasnike i okuplja Izraelova plemena – i onda, kad treba poći u boj protiv pljačkaša (6,35), i onda, kad valja u potjeru za protivnicima koji su već u bijegu (7,24).

Vrhunac njegove spretnosti u vodstvu vidi se kad smiruje strasti. Galantno, kao prvi političar, odbija žestoki prigovor Efrajimaca. Uvjerljiv mu je argument koji upozorava na njihovu važnu i vrijednu ulogu i primiruje ih (8,2). Taj vrhunac samostalnosti i lukava uspješnost ujedno je početak problema.

Otpad od Božjega poslanja

Već pokret na onu stranu Jordana (8,4) jest problematičan jer je zadatak bio spasiti Izrael (6,14). Pogotovu osveta nad Sukotom i Penuelom (8,15–17) prelazi nalog Božji da izbavi Izrael od Midjanaca.

Posljednja Božja poruka koju je Gideon saslušao bio je da Bog Gideonu predaje tabor midjanski, poslije je radio po svome. Posljednje Božje djelo bijaše pomutnja u midjanskom taboru.

Izostanak savjetovanja s Bogom ima svoj vrhunac u idolopoklonstvu koje povlači cijelu zajednicu sa sobom (8,28). Slično Aronu u pustinji Gideon skuplja zlato od naroda za pokretanje lažnog kulta. Otpad od vjere ima dalju i dublju posljedicu jer njegova obitelj biva uništena bratoubojstvom. Sin mu Abimelek ubija svoju braću (9,4).

Otpad ima dublje značenje zbog nastupa prorokova na početku (6,7–10) i zbog toga što Gideon zna istinu o pravom Bogu koji je izveo narod iz kuće ropstva (6,13) i njemu dvaput podiže žrtvenik (6,24.27) i zato što je Gideon definiran kao borac protiv krivovjerja (6,25–32), pogotovu pred izravnim Božjim oprezom da se Izrael ne uzoholi (7,2).

Pred Gideonovim otpadom od vjere i njegova izjava o odricanju od vlasti: „Jahve će vladati nad vama“ (8,23) može imati prizvuk separacije i prezirnog odbacivanja.

Na početku uporno traži znak. Nakon darovane pobjede i nakon političkog uspjeha (8,1–3) to je zapustio.

Grube i žestoke osvetničke najave koje izriče nad Sukotom (8, 7) i Penuelom nećemo nigdje naći kao Božju riječ i nalog koji bi Gideon od Boga primio. Gideon računa i dalje na Božju pomoć i na pobjedu koju će mu Bog dati, ali planove koje sada kuje, nisu više od Boga.

Na svoju ruku nije samo išao u osvetu nad gradovima koji su mu uskratili dobročinstva i nad midjanskim kraljevima, nego svog mladog sina želi učiniti krvnikom (8,20). Od svog prvorođenca, koji je još dječak, traži da se osveti i pogubi midjanske kraljeve.

Gideon ili je tražio znak, ili je poslušno izvršavao nalog Božji, a potom, nakon čudesnog sna, u pola njegova životopisa ta komunikacija prestaje. Veliko nam je to upozorenje da valja ustrajno tražiti pravo nadahnuće od Boga. Sv. Ignacije, veliki učitelj zapadne duhovnosti, upozorava kako moramo mudro prepoznati kamo nas Duh Božji poziva. Samo ono što od njega dolazi i samo ono što smo u razgovoru s Bogom, u molitvi, rasvijetlili i potvrdili, doista se isplati poduzeti.

Mirjam, proročica

- Izl 15,20-21
- prva *proročica*, vezana uz središnji događaj u Izl 14
- preuzima prve riječi hvalospjeva
 - Slavom se proslavio...
 - je li to pripjev i odgovor?
- predvodnička uloga, novo značenje pjesme
- Aronova sestra

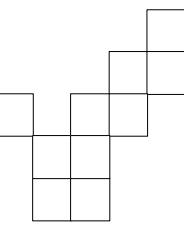
www.ffdi.hr/amdg 1

Poput Mojsija

- i kad je pogodena gubom ostaje autoritet (Br 12,5)
 - Umire (Br 20,1)
- spašava li ona malog Mojsija u Izl 2?
- velika izbaviteljica i voditeljica (Mih 6,4)

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 2

Neuspjelo zvanje?

Gideonov uspon i pad (Suci 6-8)

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 3

Božji poziv

- **Nepostojan lik**
- **6,1-10** uvod
 - v1-6 internacionalno gospodarsko izrabljivanje, potpuno
 - v7-10 teološki razlozi, jedini אִיבָּ (v8)
- **I. susret s Bogom**
 - Preko posrednika v11 i izravno v14

■ ključna riječ:
"spasiti" יָשַׁע *jaša'* 8x
■ 6,14s.31.36s; 7,2,7; 8,22

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 4

Susreti s Bogom

- **II. još iste noći 6,25s**
 - v27-32 početak djelovanja od teološke dubine
- **III. odjeven Duhom** אֵלֶּיךָ 6,34
 - okuplja rod, pleme i druga tri plemena v34s
- **Još tri susreta**
 - IV. svježe očišana vuna 6,36-40
 - V. smanjenje vojske 7,1-8
 - VI. nalog za izvidanje 7,9-15

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 5

Božji znakovi

- **1. znak: ljevanica i paljenica pod hrastom 6,20s**
- **runo**
 - 2. znak: samo vuna skuplja rosu 6,36-38.
 - 3. znak: samo vuna ostaje suha v39s
- **smanjena vojska**
 - 4. znak: od 32.000 ostaje 10.000 (7,3)
 - 5. znak: ostaje 300 (7,6)
- **6. san u midjanskom taboru 7,13s**
 - Gideon se klanja (v15),
 - priznaje Božju moć (מִיָּדָה)
 - citira Božju najavu iz v9

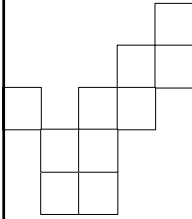
27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 6

Problemi

- U početku – strah 6,27
 - 1 kod izvidanja 7,10
- Postaje uzor 7,17
- Iznevjerio se:
 - prelazak Jordana 8,4
 - osveta nad Sukotom i Penuelom 8,15-17
 - idolopoklonstvo 8,28
 - posljedice: Abimelek ubija braću 9,4
- od sredine c7 prestaje komunikacija s Bogom

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 7

Samuel

Od majčine utrobe Bogu posvećen

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 8

Mali Samuel

- prvi put u majčinoj molitvi 1 Sam 1,11
- Ana mu daje ime ističući Božju ulogu v20
 - "njegovog (je) ime Bog"
- kao dječčić uveden u hram v24
 - majka ga "vraća" Bogu v28
 - služi Jahvi 2,11.18; 3,1 i postaje velik 2,21.26
- četiri puta čuje Božji zov 3,4.6.8.10
 - uživo se susreće s Bogom (4,10) i čuje već najavljeni (2,27-36) sud za Elija (3,11-14)

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 9

Prorok koji pripada Bogu

- sav Izrael priznaje Samuelov autoritet 3,20
 - "Riječ Božja" 3,21 > "riječ Samuelova" 4,1
- poziva na obraćenje "svim srcem" 7,3
 - zagovornik je 7,5.9 i sudac v6.15.17
 - prinosi žrtvu i Bog im daje pobjedu 7,9s
- sinovi ne poštuju pravdu 8,1-3
 - zato starješine traže kralja v5
 - Samuel još uvijek autoritet v4
 - nezadovoljstvo unosi u molitvu
 - na koju dobiva odgovor v6-9

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 10

Pomazivatelj

- objavljuje Božje riječi i upozorenje 8,10-18
 - razgovor ne završava sporazumno v22
- prema nalogu (9,16) pomazuju Šaula (10,1)
 - za kneza nad Božjim narodom: נגיד – voditelj
 - pomazanje je od יהוה 10,1
 - narod traži i proglašava kralja מלך 10,24
- prema novom nalogu (16,12) pomazuje Davida (v13)
 - rezultat: Duh obuzima Davida

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 11

Dovršetak poslanja

- prima i brani Davida u bijegu 19,18
 - Šaul im ne može ništa v24
- Samuel umire 25,1
 - nakon što David prvi put pošteduje Šaula c24
 - cijela zajednica ga oplakuje i pokapa 25,1; 28,3
 - David se mora povući u pustinju 25,1
- Šaul uznemiruje pokojnika 28,11-20
 - Samuel mu naviješta poraz naroda i smrt v19
 - "sutra ćeš biti sa mnom"

27.11.09. www.ffdi.hr/amdg 12

Prorok pred svojim Gospodinom

1 Kr 19 u kontekstu

Noć u špilji dugačka je, hladna i mračna. Ona dobrohotna i blagotvorna okrepa koju mu je anđeo bio pripremio davno je već potrošena. Snage su pri kraju. Koliko li je trebalo prijeći tamo od Karmela, visoko gore na sjeveru uz Sredozemno more, do Beer Šebe na južnoj granici Judeje!? A toliko, pa još i više, prorok je prokročio kroz pustinju da dođe do svete Božje Gore. K tome, i visina je zahtjevna. Horeb ima više od dvije i pol tisuće metara nad morem.

Proroka Iliju poznajemo. Bilo kao zaštitnika zemlje i naroda, bilo kao nebesnika koji je posebice „zadužen“ za vremenske prilike pa gdjekad uza se nosi atribut Ilija-„gromovnik“. Sam naš Gospodin i Učitelj Isus priznaje veličinu vatrenog proroka koji prema svetoj predaji naroda Božjeg ima prevažnu ulogu. Neposredni je preteča i glasnik očekivanog dana Gospodnjeg, piše prorok Malahija (Mal 3,23). Ilija je već došao, reći će Isus. Ivan Krstitelj nastupa u duhu i sili Ilijinoj. U duhovnosti Ilija je zacijelo najpoznatiji po susretu s Bogom na brdu Horebu. On je taj komu Bog objavljuje tajnu svoga bića. Strahovitost i uzvišenost Božja nije u vihoru, u potresu ni u vatri koja proždire, nego je nježan šapat; skrila se u blagom lahoru. To je prodorna blagost koja traži pravo lice čovječje. Ilija ne dobiva objavu Božje definicije riječima kao npr. Mojsije („jesam koji jesam“ Izl 3 ili „Jahve, milosrdan i milostiv“ Izl 34), nego osjetilno doživljava blagost Božjeg bića.

„Bio je to čovjek u kožuhi i s kožnim pojasom oko bedara“ (2 Kr 1,8), opisat će ga jednom slugu svome kralju Ahazji. Pećina je kakav takav zaklon za izmorena proroka. Prenoćio je i, zasigurno, novo jutro sviće. Još tamo u Judeji bio je otpustio svoga slugu koji je prvi navijestio kraj mučne trogodišnje suše. Ilija je ostao sam sa svojom sudbinom. Takvom čovjeku slike vlastita života mogu postati puno jasnije, Božja blizina može postati i tjeskobno potrebna i gotovo nepodnošljivo zahtjevna. Pokriva oči, ne pred lomljavom i buktinjom, nego pred nježnim povjetarcem. Osjetit će Ilija kakav je Bog uistinu.

Kad promatramo Iliju u pećini na Horebu, susrećemo Iliju nakon što je već – nalik na sv. Franju stoljećima poslije – popravio razrušeni oltar Gospodinov. Učinio je to svečano, pred očima cijeloga naroda. Čovjek je to koji se proslavio na svetoj Karmelskoj uzvisini zazivajući presveto Ime Boga Abrahamova, Izakova i Izraelova. A sada je daleko, zaveden među stijenama neke nepoznate špilje, otišao nebu pod oblake. Tek što je bio pridobio sav narod za se, stigao tako reći na vrhunac karijere, eto ga u bijegu, skriva se, daleko od svih.

Zna Sveto pismo onu najdublju gorčinu, preveliku potištenost kad je čovjeku naprosto dosta svega. Životni jad može biti toliko gorak da dovede do svojevrstnih samoubilačkih želja. Ilija je u pustinji tražio smrt. „Uzmi dušu od mene“ (19,4), molio je.

Davno istrošena hrana, gotovo šest tjedana putovanja zacijelo su pripomogli da u izmučenom tijelu svom snagom bukne onaj prvi razlog koji ga je nagnao na tolik put: uplašio se. Saznao je za prijetnju i smrtnu opasnost (19,3). Uhvatio ga je strah za vlastiti život. On koji je nekoć Božjom snagom vratio život sinu udovice dobročiniteljice, sam je podlegao panici pred mogućom smrću. Ondje je vratio život, ovdje se boji smrti. Silovit i ognjen prorok koji je otvoreno žario i palio, našao se pred svojim najosjetljivijim trenucima. Onomu koji svoj strah sa sobom nosi, zaludu su kilometri i kilometri bježanja.

U skrovitoj, pritajenoj dubini pećine, živa i djelotvorna Riječ pronalazi svoj put. Prorok je možda pomislio da je došao do kraja, da je postigao cilj, da se konačno sklonio od svih i svega. Međutim, u dušu ga dira, poput oštrice mača, pitanje Gospodnje: Što je s tobom? Zašto si ovdje? Što ti imaš ovdje?

Petar će jednom brzopleto obećati da je spreman i u smrt s Gospodinom, a onda pred ženom vrataricom nijeće da ga poznaje. Istom naglošću prorok izriče svoj poznati odgovor, poziva se na svoja djela, upozorava na opasnost koja mu prijete. Ne kaže što će on ovdje. Ne spominje svoj pokajnički uvid da nije bolji od otaca. Gospodin pušta neka vrijedi takav odgovor. Primjerom će pozvati proroka da i on pokaže svoje pravo lice. Kad Bog nekom pokazuje svoju narav, onda na najbolji način traži od njega istinu.

Je li baš tako Ilija? Je li samo to istina? Ubili su moje proroke kažeš. Nisi li i ti mačem pobio mnoge? Ja sam rekao da je došao kraj suše i da se vraća život, a ti si dao pohvatati sve proroke Baalove. Ostao si sam, kažeš. Ako je moj vrijedni sluga Obadija pred ubilačkom ljutnjom kraljice Izebele sačuvao na životu stotinu vjernih proroka (sam Obadija o tome izvješćuje Iliju 18,3), ako će Mihej, Jimlin sin, hrabro pred kraljem proreći istinu usprkos svim lažnim prorocima, zašto kažeš da si ostao samo ti? Nisi ti jedini na svijetu. Uvijek ja mogu sebi naći vjerne sluge koji će pronositi moju poruku.

Ilija kaže da su sinovi Izraelovi ubijali Gospodnje proroke, a to je zapravo učinila kćerka sidonskoga kralja, strankinja Izebela. Oni, veli, traže da ga ubiju, a zapravo se uplašio prijetnje koju mu je Izebela uputila. Moćni, gorljivi Božji prorok, koji kraljevima naređuje, drhti sada, treperi od straha pred ženom tuđinkom.

Gospodin će strpljivo dopustiti svojem proroku da ponovi odgovor. Ali Ilija i drugi put pripisuje sebi onu ljubomornu revnost koja pripada samo Bogu. U Svetom pismu, kažu nam poznavatelji, riječ „revnovati“ odnosi se na Gospodina. Ovdje je Ilija, u naglašenom obliku, udvostručenu, primjenjuje na sebe. Jedini on se od svih biblijskih ljudi usuđuje za sebe, i to dvaput, reći: „gorljivo sam revnovao“ (19,10.14). Nije lako priznati svoj strah, lakše je govoriti o velikim djelima i silnoj zauzetosti. U tom susretu na Božjoj gori Bog ispočetka uopće ne dolazi do riječi. Ilija puno govori i ponavlja se, a Gospodin samo postavlja pitanje.

Ilijina zbuđenost potpuno izbija na površinu. Bio je krenuo da bi spasio život, a onda je odjednom na pola puta molio za smrt. U pustinji je molio: „uzmi dušu moju“ (19,4), a sad na svetoj gori ipak jasno očituje da želi pobjeći od onih koji traže da mu uzmu život (uzmu dušu njegovu, 19,10.14).

Još od prvog nastupa kad je izišao pred kralja nagovješćujući sušu i glad pokazao je da je čovjek koji voli istrčavati, lako se prenamagli. „Trči pred rudo“, rekli bismo u slici. Tada se već poziva na Božje ime, ali nije pričekao da mu doista dođe Riječ Gospodnja koja tek poslije njegove akcije stiže i mora ga spašavati od progona (17,1 < 17,2s).

Ne, revnom Gospodinu nipošto nije svejedno ako ga njegovi vjerni napuštaju i štiju ništavne idole. Gospodin osigurava život ostatku od sedam tisuća (19,18). Ali spektakularno nadmetanje koje je Ilija s Ahabom upriličio na Karmelskoj gori Gospodin nije niti jednom riječju tražio. Božja je poruka kazivala samo da Bog želi pustiti kišu na lice zemlje (18,1). Očito je Ilija na svoju ruku dao sazvati sav Izrael i stotine Baalovih proroka, da bi svečano zazvao oganj s neba. Bog želi dati kišu, a prorok – usred suše – traži oganj s neba.

Iliju su na potoku ptice opskrbljivale hranom, a voda mu je bila piće. Poslije ga je udovica hranila i udomila u svojoj kući. Ugroženim prorocima Obadija je našao sklonište i donosio im jelo i piće. Bogu, koji se usred suše i nevolje brine za svoje, veoma se protivi oholo nadmetanje između dva tabora i ubijanje.

U prizoru na brdu Karmelu Ilija se žestoko rugao Baalovim pristašama i prezirno omalovažavao onoga koga štiju i u koga vjeruju. Za to nije dobio odobrenje Gospodinovo.

Čak i u molitvi izbila je Ilijina sklonost da istakne sama sebe (18,36). Tražeći Božju proslavu ujedno želi da i njegovo dostojanstvo bude pred svima potvrđeno. Zahtijevao je od Gospodina da objavi kako je on, Ilija, njegov sluga. Sluga Jahvin je, međutim, drukčiji. Ne traži svoje slave, nego štoviše prolazi kroz veliku muku i poniženje.

Ilija je pokazao kako voli poduzimati na svoju inicijativu, stavljati Gospodina pred gotov čin. Ako Gospodin ne želi da cijela stvar propadne i da prorok posve izgubi autoritet, mora, prisiljen je reagirati. Ali Ilija tako stvara paradoksalnu situaciju u kojoj se više ne zna pravo tko ovdje kome služi. Umjesto da je blagim koracima služio Božjoj volji, Gospodin je morao gledati kako da spasi Ilijin nesmotren korak. Pa i u pustinji kad je tražio smrt, opet Ilija sam želi Bogu određivati. On želi odrediti da je dosta (19,4). Anđeo ga je upozorio na dalek put, a on je legao spavati.

Bog nije drobio brda pred Ilijom, nije uzdrmao tlo pod njegovim nogama, ali stavlja Ilijinu službu u pitanje. Gospodin od njega traži da izađe i stane u goru, ali Ilija ostaje na ulazu u pećinu. Zato s pravom po drugi put zvoni pitanje, ne baš isto: Što će Ilija ovdje, na ulazu u pećinu? Zašto nije „stao u goru pred Gospodinom“? (19,11). Kako se ovdje dobro vidi da Gospodnji prorok nije onaj koji točno pogađa buduće događaje, nego onaj pažljivi koji strpljivo sluša Božju riječ da bi je mogao točno izvršiti i navijestiti.

Čovjek s plaštem preko lica, na otvoru pećine visoko u gori čuje da njegov čas još nije došao. Gospodin od svog izabranika izravno traži obraćenje. „Vrati se“ i „obratiti se“ (19,15) u svetopisamskom izvornom jeziku znače jedno te isto. Ne znam gdje još u Sv. pismu Bog tako otvoreno izriče svoje otklanjanje, upravo odbijanje: „Idi, vrati se odakle si došao!“ Ilija je naprosto smijenjen. Na mjesto sebe treba postaviti Elizeja (19,17).

Ali nije Bog kradljivac budućnosti. Koliko god prorok od početka svog zvanja srljao po stranputicama, sada nailazi na izvrsnu pouku. Kriva motivacija nije konačna zapreka da otkrije pravu vjernost Bogu. Ne samo da Bog svome revnitelju daje da i dalje djeluje, nego će Ilija nadživjeti bar dva kralja. Tako će ispuniti više od dvadeset godina proročke službe. Bog će mu podariti obilan život, osigurati mu prostor za sazrijevanje. „Dalek put“ (19,7) u Svetom pismu znači dug život. Ilijino „Dosta je“ (19,4) pokazuje se kao ništetno.

Ilija će se povući u samoću, nastupat će mnogo skromnije i suzdržanije. Neće više nikad brzopleto preteći, nego će strpljivo čekati riječ Gospodnju, pa će tek potom djelovati. Toliko se povlači da postavljanje aramskoga kralja Hazaela i izraelskoga Jehua posvema prepušta svome nasljedniku. Svojim drugim, povučenim boravkom na Karmelu Ilija će, štoviše, postati uzor te, u očima sv. Ivana od Križa, svojevrstan utemeljitelj karmelskog reda. Povrh svega Gospodin prema Iliji uznesenje koje je do tada jedino Henok, pravednik doživio. Uzet će Bog Iliju k sebi i čuvati ga za dan posljednje proslave.

Učitelj i čudotvorac

Pregled Elizejeva života i djelovanja (1 Kr 19,16–2 Kr 13,21)

Elizej je nepoznat i u pozadini. Nema svoje knjige. Opis njegova života isprepleten je i izmiješan s ostalim povijesnim događajima, pa nije izoliran. Nakon preuzimanja proročkog zvanja dulje je vrijeme sluga Ilijin. Elizejevi proročki nastupi nisu preuveličani. Ima učenike za koje se brine. Jedno od čudesnih djela koje čini jest umnažanje kruha. Zapovijed ljubavi prema tuđincima i prema neprijateljima ispunjava iscjeljivanjem Naamana te će po tome i imenom ući u NZ. Čak i kad je već umro po njemu djeluje snaga Duha: jedan će čovjek biti uskrišen od mrtvih dodirujući njegovo mrtvo tijelo.

Lik Elizeja obuhvaća velik dio biblijskog teksta (1 Kr 19,16–2 Kr 13,21). Njegovo zvanje pripada još u doba izraelskog kralja Ahaba, zbiva se dakle prije 853. pr. Kr., a Elizejeva smrt pripada u doba Joaševo (798–783. pr. Kr.).

O počecima i podrijetlu Elizejevu znamo da mu je otac imenom Šafat. Četiri puta je u tekstu označen kao בן שפַט „sin Šafatov“. Tako ga označava Jahve u svom nalogu Iliji (1 Kr 19,16); tako je označen u pripovjednom dijelu kod zvanja (1 Kr 19,19); tako ga naziva sluga izraelskog kralja kad traže Jahvina proroka (2 Kr 3,11) te na kraju, tako ga naziva izraelski kralj kad mu prijete proglašujući ga krivim za dugotrajnu opsadu Samarije (2 Kr 6,31).

Prve riječi koje Elizej izgovara (19,20), tražeći da za oprostaj poljubi roditelje, pokazuju da cijeni i poštuje obitelj iz koje potječe, da mu je važna. „Hajde, da dadnem poljubac svom ocu i svojoj majci“ kaže on Iliji (אב ואם).

Elizej – Ilijin nasljednik

Na Horebu Ilija prima nalog da Elizeja pomaže za proroka (1 Kr 19,16). Elizej treba smijeniti Iliju. Preko Ilije Elizej doživljava zvanje i prvi put se u tekstu pojavljuje kao subjekt (19,19–21). Pritom, kad je Ilijin plašt na njemu, neko vrijeme ništa ne vidi i u mraku je (v20). Prije Ilijina uznesenja jasno očituje svoju odanost prema njemu (2 Kr 1–18).

Elizejev je put nasljedovanje Ilije. Započinje hodeći njegovim stopama. Ide „iza Ilije“ אַחֲרַי אליהו (2x 1 Kr 19,20s). Svoje proročko poslanje započinje kao poslužitelj Iliji. Dvori ga (שָׂרַת v21). On je kao šegrt. Da je Elizej sluga kod Ilije vidi se i po tome što je Ilija označen kao njegov gospodar. Učenici iz Betela i Jerihona govore Elizeju na dan Ilijina uznesenja: „Znaš li da će danas Jahve uzeti tvoga gospodara“, a nakon što je uznesen, traže dopuštenje od Elizeja da provjere nije li ga Duh nekamo u okolini odnio, nazivajući Iliju pri tom istim imenom: „tvoj gospodar“ (אֲדִינִיךָ 2 Kr 2,3.5.16). Da je i kako je Elizej dvorio Iliju potvrđuje i opis da je „lijevao vodu na Ilijine ruke“ (2 Kr 3,11).

Da Elizej pripada po veličini i časti uz Iliju svjedoči i zaziv koji na nj primjenjuje Joaš, kralj izraelski, a kojim je najprije Elizej nazivao Iliju prije njegova uznesenja: „Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!“ 2 Kr 13,14 < 2 Kr 2,12. Bukom kola, konja i velike vojske koju je Bog dao čuti, čudesno je spriječen napad Aramejaca koji su bili pomislili da su Egipat i Hetiti pošli na strani Izraelaca (2 Kr 3,7).

Dugačka poglavlja 2 Kr 9s povezuje lik Jehua. On spominje Iliju u svezi s proroštvom o Izebelinoj smrti (9,36) i još jednom s obzirom na općenito proroštvo o domu Ahabovu (10,10). Ilijino ime navest će i pripovjedni dio teksta govoreći o proroštvu protiv Ahaba (10,17).

Do prvog samostalnog nastupa Elizejeva u 2 Kr 2, proći će 3 puna poglavlja. Iliju ćemo dvaput susresti: jednom kako kori Ahaba zbog krađe i ubojstva (1 Kr 21,17–29), a drugi put proriče kralju Ahazji smrt (2 Kr 1).

U međuvremenu opisano je i djelovanje proroka Miheja, sina Jimlina, i ratovi s Aramejcima (c20.22).

Dakle, 1) uz Iliju koji nastupa, Elizej je posve u pozadini. Pravi šegrt.

2) nije Elizej jedini prorok preko kojega će Bog progovoriti. Prorok Mihej prima riječ Jahvinu (1 Kr 22), a tako i kralj Jehu (2 Kr 10,30).

Elizej i velikaši

Svojoj dobročiniteljici Šunamki Elizej naviješta rođenje djeteta te ga nakon njegove smrti uskrisuje (2 Kr 4,8–37). Gostoprinstvo kod imućnijih djeluje realnije od izvanredne skrbi koju je uživao Ilija na potoku Keritu ili kod udovice iz Sarfate. Čudo uskrisenja traži puno više Elizejevu aktivnost i ustrajnost, nego li je to bio slučaj kod Ilije u Sarfati. Kasnije, ta ista Šunamka kojoj je savjetovao izbjeglištvo u Filisteji za vrijeme gladi, primljena je po povratku kod izraelskog kralja i vraćaju joj sva dobra (2 Kr 8,1–6).

Čudesnim znanjem Elizej više puta upozorava izraelskog kralja na koja mjesta kani doći aramejska vojska i napasti (2 Kr 6,8–13). Stalni porazi razjaruju aramejskog kralja koji šalje svoju vojsku da uhiti Elizeja, no on ognjenim konjima i kolima biva obranjen od neprijatelja. Događa se preokret. Na njegovu molitvu vojnici su udareni sljepoćom, on ih zarobljuje i odvodi u Samariju (2 Kr 6,14–23). Dotan, mjesto gdje se to zbiva, ono je gdje su Jakovljevi sinovi uhvatili i prodali svoga brata Josipa (Post 37).

Ironično, kralj koji je nedugo prije Elizeja nazivao ocem kada mu je predao neprijateljsku vojsku (6,21), prijeti mu smrću zbog dugotrajne opsade i velike gladi u Samariji (2 Kr 6,30). Glad je bila tolika da su majke jele svoju djecu (6,28s). Riječ je o Joram, Ahabovu sinu koji je naslijedio svoga brata na prijestolju (2 Kr 1,17).

Pomazanje novog kralja događa se u 2 Kr 9,1–10. Dok se izraelski kralj Joram i judejski kralj Ahazja oporavljaju od boja s Hazaelom (1 Kr 8,29; 9,16), Elizej šalje učenika da u Ramot Gileadu pomaže novog kralja Jehua (9,1–3). To ovaj i izvršava (9,4–10), proširujući uvelike govor Jahvin (v7–10). Kad nalaže pomazivanje Jehua za kralja, Elizej ispunja nalog koji je još davno Ilija primio (1 Kr 19,16). Za strahovlade Jehuove (28 godina, 2 Kr 10,36) 2 Kr 9 i 10 i za 17 godina kraljevanja Joahaza, njegova sina, Elizej miruje, ne pojavljuje se.

I poslije se u vrijeme kraljevanja Jehuova, sve do njegove smrti, Elizej, a ni njegovi učenici neće pojaviti (2 Kr 10,35). Slično i obnova koju poduzima Jojada prolazi bez Elizeja (2 Kr 11). I kraljevanje Joaša, judejskog kralja (2 Kr 12) koje donosi obnovu hrama i sprječava aramski napad na Jeruzalem te završava ustankom i ubojstvom kralja prolazi bez spominjanja Elizeja.

Elizejevo proročko djelovanje zbiva se u kontekstu događaja koji su važni za cijelu zajednicu. Riječ Božja tiče se rata i mira (1 Kr 20,22), te pravednosti vladara (1 Kr 21) – vrlo realnih stvari, ne samo religioznih obreda.

Za izraelskog kralja Joaša, sina Joahazova (13,9) Elizej nastupa posljednji put i potom umire (2 Kr 13,14–21). Premda je već nasmrtno bolestan, Elizej još uvijek prati sukobe s velesilom Aramom (2 Kr 13,14–17). Još uvijek gleda na budućnost i na Božju pobjedu. U kontaktu je s realnošću i s prilikama koje su odraz dekadencije i pogoršanja. Kraljevi su sve mlađi i kraće vladaju, puno je krvoprolića i urota. Pljačkaši redovito haraju. Sve do smrti Elizej pred kraljem zadržava jasan, odrješit, neuvijen i zahtijevan način govora, bez prikrivanja tzv. diplomacije i ulagivanja, laskanja. Kao što je sina Ahabova neskriveno nazvano krvničkim sinom (i zbog Izebele koja je dala pobiti proroke), tako se i pred Joašom rasrdio kad ovaj nije postupio kako valja (2 Kr 13,18s).

Elizej i stranci

Tri kralja, domaći izraelski, zatim judejski i stranac, edomski kralj okupljaju se kod Elizeja, a on im naviješta spas od žeđi i pobjedu nad Moabom (2 Kr 3,12–19).

Liječi aramskoga vojskovođu Naamana od gube i od krivnje zbog štovanja idola (2 Kr 5,1–19).

Elizej prima Hazaela, poslanika aramskoga kralja, i proriče njegovo strahovito kraljevanje (2 Kr 8,7–15). Kad Hazael postaje kralj, ispunja Božju riječ Iliji (1 Kr 9,15).

Elizej i siromasi

Sluga je onaj koji upozorava na Elizeja i tako omogućava da tri kraljevstva, Izrael, Judeja i Edom, budu spašeni od žeđi i da imaju ratnički uspjeh. Vjera je to i poznavanje (2 Kr 3,11).

Elizej pomaže udovici, navješćujući čudesno umnažanje ulja koje će biti dovoljno da ona plati sve svoje dugove, i da od preostalogo ima dovoljno za život (2 Kr 4,1-7). Pomažući udovici izvršava osobit nalog iz Zakona koji nalaže pomoć trostrukoj skupini slabih: siročad, udovice, stranci (Pnz 10,18).

Spašava od gladi svoje učenike (a) čineći plodove jestivim, (b) umnažajući kruh koji je dobio na dar (2 Kr 4,38–41).

Sluškinja upozorava Naamanovu ženu i tako omogućuje da strani vojskovođa ozdravi od gube što može imati bitne učinke za cijelu zajednicu (2 Kr 5,3). Sluge nagovaraju Naamana da izvrši ono što mu je prorok naložio, premda se to protivilo dostojanstvu, ali i magijskom postupku koji je on očekivao (2 Kr 5,13).

Srcem prati svoga slugu Gehazija koji na prijearu prisvaja poklone, ali biva pogođen gubom. Kao što je od Naamana uzeo bogatstvo, tako i bolest (2 Kr 5,20–27).

Osim što su tuđi sluge oni koji znaju za proroka i imaju povjerenja u njega, očito i među njegovim učenicima vlada siromaštvo (2 Kr 6,1–7). To se vidi po tome što moraju tek izraditi prostor u kojem se mogu sastajati s učiteljem: „Gle, tijesan nam je prostor u tebe. Nego da

odemo do Jordana, pa da svaki ondje uzmemo po brvno i načinimo sebi ondje prebivalište“ (2 Kr 6,1s; 2x מקום ישב).

Markantan znak jest činjenica da pri tom i alat moraju posuditi jer nemaju svoj. Sjekira, koju će Elizej na čudesan način izvaditi iz Jordana, posuđena je (שאול) „izmoljena, upitana“ (2 Kr 6,5).

Kao glasnici radosne vijesti o prestanku opsade Samarije nastupaju gubavci, koji bijahu isključeni iz zajednice (2 Kr 7,10). I kada Naamana treba izliječiti od gube u tekstu se govori o primanju u zajednicu (הסא 2 Kr 5,3.6.7.11).

Pri pozivu Elizeja Sveto pismo navodi da je imao dvanaest jarmova što znači da je bio bogat (1 Kr 19,19). Radikalno odricanje i spremnost na siromašan život očituje se u tom što od svojih goveda daje pripremiti hranu pri čemu i jaram upotrebljava za vatru. Zainteresiranost i konkretna ljubav prema zajednici pokazuje se u gozbi za ljude (v21). I kasnije će Elizej nahraniti gladne (čineći plodove jestivima 2 Kr 4,38–41 i umnažajući kruh v42–44) i napojiti žedne (vodom koja se na čudesan način prikupila 2 Kr 3,17.20).

Naslovi

Prorok Jahvin

Kad se kralj izraelski, judejski i edomski nalaze u stisci u sukobu s Moabom, judejski kralj Jošafat traži ima li koji Jahvin prorok (נביא ליהוה) preko kojega može ispitati Božje nakane: „Nema li tu proroka Jahvina da se preko njega posavjetujemo s Jahvom?“ (2 Kr 3,11). Odgovor na njegovo traženje jest Elizej. Jednako je Jošafat bio tražio Miheja, sina Jimlina prije aramskih ratova (usp. 1 Kr 22,7-28; 2 Ljet 7-27).

Otac

U vlastitom narodu, ali i u Aramu, Elizeja više puta nazivaju ocem, i to očem kraljeva (אב 2 Kr 6,21; 13,14[2x]).

Kod zarobljavanja aramske vojske, izraelski kralj Joram oslovljava ga „Oče moj“ (2 Kr 6,21). Kasnije će isti kralj tražiti njegov život.

Prije njegove smrti tako ga oslovljava i izraelski kralj Joaš: „Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!“ (2 Kr 13,14 2x אבי). Istu rečenicu ponavljao je Elizej kod Ilijina uznesenja (2 Kr 2,12). Slično, nazivom „Oče moj“ Naamanu se obraćaju njegovi sluge (5,13).

Ben-Hadad, aramejski kralj oslovljen je pred Elizejem kao njegov sin. Hazael se predstavlja Elizeju ovim riječima: „*Tvoj sin* Ben Hadad, kralj aramejski, poslao me k tebi“ (בןך 2 Kr 8,9). Elizej je časn otac svjetskog kralja.

Gospodar

Udovica koja Elizeja moli za pomoć sebe naziva njegovom sluškinjom: „Tvoja *sluškinja* nema ništa u kući, osim vrča ulja“ (שפחה 2 Kr 4,2).

Kada kreću u gradnju novog mjesta za stanovanje, moleći Elizeja da ide s njima učenici sebe nazivaju njegovim slugama: „Udostoj se poći sa svojim *slugama*“ (עבד 2 Kr 6,3), drže ga dakle gospodarom (גדל).

Učenik kojemu je alat upao u Jordan obraća mu se s „gospodaru moj“ (יגדני 2 Kr 6,5).

Čudesna spoznaja

Elizej srcem prati svoga slugu Gehazija koji na prijevaru prisvaja poklone, ali biva pogođen gubom. Kao što je od Naamana uzeo bogatstvo, tako i bolest (v20–27).

Ognjenim konjima i kolima biva obranjen od vojske koja ga treba uhititi. Na njegovu molitvu vojnici su udareni sljepoćom, on ih zarobljuje i odvodi u Samariju (2 Kr 6,14–23). Dotan, mjesto gdje se to zbiva, ono je gdje su Jakovljevi sinovi uhvatili i prodali svoga brata Josipa (Post 37).

Elizej najavljuje čudesan prestanak opsade i gladi koji se i zbiva jer su napadači pomislili da hetitska i egipatska vojska dolaze u pomoć opkoljenima (2 Kr 7,2).

Životvorni Duh

Dodir s njegovim mrtvim tijelom oživljuje (2 Kr 13,21). Elizej djeluje i nakon smrti. Proročki je duh od Boga, koji je gospodar života, kako ispovijeda kralj izraelski primivši pismo o Naamanu i kako se pokazalo kod uskrisivanja udovičina sina.

Prorok pred svojim Gospodinom

1 Kr 19 u kontekstu

- Špilja v9
- Karmel (c18) > Beer Šeba > Horeb v8
- Glasnik dana Jahvina Mal 3,23
- Već je došao Mt 17,12

Kakav je Ilija?

- Objava Mojsiju:
 - jesam koji jesam (Izl 3,14)
 - milosrdan i milostiv (Izl 34,6)
- U kožuhi s kožnim pojasmom (2 Kr 1,8)
- Otpustio slugu 1 Kr 19,3 (kraj suše 18,44)
- Popravak oltara 18,30

2

Izmučen i uplašen

- “Uzmi dušu od mene” 19,4
- “Ustani, jedi!” 2x v5.7
- Strah v3 < uskrisenje 17,23
- Što ćeš tu? 2x 19,9.13

3

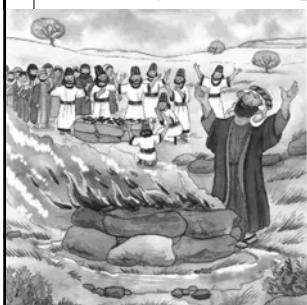
Ilijin opetovani odgovor v10.14

- Revnost
- Ubijeni proroci
- Jedini prorok
- Traže njegov život
- Što će on tu?
- Nije bolji od otaca v4
- Pobio Baalove proroke 18,40
- 100 spašenih proroka (18,4.13) i Mihej (c22)
- Kraljica traži njegov život v2

4

Zbunjen i brzoplet

- Spašava svoj život v3 > “Uzmi moj život” v4 > Traže život v10.14
- Bog je revan Izl 20,5; 34,14
- Riječ Božja tek u 17,2
- Kiša <> oganj s neba 18,1.38

5

Brižljiva opskrba

– ruganje i ubijanje

- Ptice i potok 17,4
- Udovica 17,9
- Obadija sklanja proroke 18,4
- Baal ili Jahve (18,21)
 - Dva tabora 18,24
 - Ruganje 18,27
 - Ubijanje 18,40
- u molitvi: “tvoj sluga” 18,36

6

Božja volja?

- Dosta (je) sada! V4
- Spavanje v5 \diamond dug put = dug život v7
- u goru pred Gospodinom v11
- Na ulazu u pećinu v13
- Vрати se = obrati se v15

7

Elizej – učitelj i čudotvorac

1 Kr 19,16 – 2 Kr 13,21

8

Ilijin nasljednik

- Otac mu je Šafat (1 Kr 19,16,19; 2 Kr 23,11; 6,31)
 - Cijeni roditelje 19,20
- Ide "za Ilijom" 1 1 Kr 19,20s; dvori ga v21
 - Odan do kraja "Života mi Jahvina i tvoga: ja te neću ostaviti!" 2 Kr 2,2,4,6
- Ilija mu je gospodar 2 Kr 2,3,5,14
- "Ilijevao vodu na Ilijine ruke" 2 Kr 3,11
- Isti zaziv vrijedi za Elizeja: usp. 2 Kr 2,12; 13,14

9

Elizej i velikaši

- Šunamka: dijete (2 Kr 4,8-37), vraćena dobra (8,1-6)
- Upozorava kralja 6,8-13
- Čudesno obranjen 6,14-23
- Daje pomazati Jehua 9,1-10
- Prije smrti uz kralja Joaša 13,14-21
 - Prati prilike
 - Autoritet pred kraljem

10

Elizej i stranci

- Tri kralja 2 Kr 3,12-19
- Aramski vojskovođa Naaman 2 Kr 5,1-19
 - Dvostruko izljećenje
- Hazaelu proriče strahovito kraljevanja 2 Kr 8,7-15

11

Elizej i siromasi

- Čudesno umnažanje ulja 2 Kr 4,1-7
 - Pomoć udovici!
- Umnaža kruh 4,42-44
- Pomaže kod gradnje 6,1-7
 - Živi s njima
 - I alat je posuđen
- Od početka darežljiv: gozba za sve 1 Kr 19,21
- Sluga upozorava na Elizeja 2 Kr 3,11
- Sluškinja upozorava 5,3
- Sluge nagovaraju Naamana da posluša 5,13
- Gubavci donose radosnu vijest 7,10

12

Tko je Elizej?

- נביא ליהוה prorok
Gospodnji 2 Kr 3,11
- אב otac 2 Kr 6,21;
13,14
 - Usp. 2 Kr 8,9

Mihej ben Jimla

Težak ispit vjerodostojnosti (1 Kr 22,7-28; 2 Ljet 18,7-27)

Mihej (מִיכָיָהוּ *mikajahu*), sin Jimlin, pripada među manje poznate likove iz Svetog pisma. HB nam ne daje uvid u tijek njegova života nego ga predstavlja u onom prizoru u kojem je vjerodostojnost njegova proricanja na teškom ispitu. Kratak biblijski izvještaj o Miheju istaknut je time što evanđeoska slika o narodu „poput ovaca bez pastira“ koja pobuđuje samilost Isusovu potječe iz Mihejeva viđenja (1 Kr 22,17; 2 Ljet 18,16; Mt 9,36; Mk 6,34) te time što zbog svoga prorokovanja Mihej trpi i biva osuđen. Sasvim konkretno, poput Krista pred Velikim svećenikom (Iv 18,22), udaren je po obrazu (1 Kr 22,24; 2 Ljet 18,23).

Tekst o Miheju 1 Kr 22,7–28 može se podijeliti u tri glavna dijela.

Prvi dio (v7–12) donosi razgovor dvaju kraljeva (v7–9), te proročki *performance* Sidkije uz odobravanje 400 okupljenih kraljevskih proroka (10–12).

U drugom dijelu (v13–18) Mihej prvi put nastupa kao subjekt. Susrećemo ga u razgovoru s poslanikom koji dolazi po njega (v13s), a potom s kraljem Ahabom pred kojim najprije pokušava biti kompromisan (v15s), da bi nakon toga jasno proglasio viđenje (17a) i božansko tumačenje (v17b). Odlomak se završava opetovanom optužbom Ahabovom da Mihej nad njim zlo proriče (v18).

Treći dio teksta o Miheju (v19–28) donosi ponajprije Mihejevo proroštvo koje raskrinkava pozadinu vojnih i političkih odluka koje kralj donosi podržan mnoštvom proroka (v19–23). Potom dolazi trpljenje prorokovo: Sidkija, koji je kolovođa i u prvom dijelu teksta, ponovo stupa na scenu. Udara Miheja po obrazu tvrdeći ironičnim pitanjem da je on, Sidkija, u komunikaciji s Duhom Gospodnjim, a ne Mihej (v24). Kralj Miheja daje utamničiti (v26). Cijeli tekst zaključuje Mihejev sveopći poziv svim narodima da poslušaju (v28b) kojim daje do znanja da Božja riječ nema važnost samo za pojedinačne političke interese jednog ili drugog kraljevstva.

Mihej, sin Jimlin, nosi naziv „prorok Gospodnji“ ili „prorok za Gospodina“ נְבִיא לַיהוָה (v7, usp. 2 Ljet 18,6). Isti je naslov pripisan Samuelu (1 Sam 3,20), Iliji (1 Kr 18,22), Elizeju (2 Kr 3,11) i Odedu (2 Ljet 28,9). Po toj je oznaci Mihej kontrast mnoštvu proroka koje je kralj Ahab okupio (v6) i koji nemaju te naznake da pripadaju Gospodinu. Literarni kontrast sastoji se i u tome da je Mihej tek „jedan muž“ (v8), a njih je oko četiri stotine (v6).

Čuvši da se traži Gospodnji savjet, Sidkija izriče svoje, poznatim znamenjem sa željeznim rogovima popraćeno proroštvo, posežući za glasničkom formulom כֹּה אָמַר יְהוָה („ovako govori Gospodin“, v11). A tako i ostali najavljuju vlastitim imenom יהוה da će Bog dati pobjedu (v12) dok su prije općom imenicom kazivali: „gospodar će dati“ (v6 אָדָנִי). U svom prvom zajedničkom proroštvu izostavljaju vlastito ime Božje i govore općenito o gospodararu (v6): „Uzidi i dat će gospodar u ruke kraljeve“.

Drugi dio teksta v13–18 razlikuje se od prvoga po tome što judejski kralj Jošafat na primjedbu svoga kolege „Ovaj ne prorokuje nada mnom dobro, nego zlo“ (v18) više ne progovara. Istovjetni izričaj „ne proriče nada mnom dobro nego zlo“ (v8.18) pritom nije samo formalna

veza s prvim dijelom, nego pokazuje kako Ahab ostaje pri svome. Ta izjava ujedno otvara put u treći dio teksta v19–28 gdje će se razjasniti tko je taj koji naviješta zlo.

Tri su stupnja Mihejeva proročkog nastupa.

U prvoj riječi koju upućuje kralju nastoji biti kompromisan: „Idi i pobijedi! I dat će Gospodin u ruku kraljevu“ (v15). Mihej preuzima odgovor koji je složno izrecitala masa naručenih proroka i opetuje ga. Sva tri bitna elementa te izjave istovjetna su: dva imperativa „idi!“ i „pobijedi!“ (2x v12.15), i navještaj: „dat će Gospodin u ruku kraljevu“ (v12.15).

Unatoč prijevodu „uspjet ćeš“, glagol „uspjeti“ (צלה v12,15) ne pripada najavi, nego nalogu i zahtjev je kralju da postigne uspjeh: „Imaj uspjeha, pobijedi!“.

Isto kao ni mnoštvo proroka u svojem refrenu (v6.12) ni Mihej ne navodi što će to Bog podložiti kraljevoj vlasti. Navještaj ostaje bez objekta: „i dat će Gospodin u ruke kraljeve“ (v15).

Ovaj prvi odgovor koji Mihej daje (v15) sročan je bez oznake da je to Božja riječ i nema prethodnog viđenja kao što iduća dva imaju. Treba ga shvatiti kao osobni odgovor Mihejev na pitanje koje je kralj – imenom ga oslovljavajući – postavio. Kralj se nije zanimao za Božje nakane nego izravno pita Miheja za mišljenje: „Miheju, da idemo ili da odustanemo?“ (v15).

U drugom stupnju pojavljuje se prvi put Božji govor kao tumačenje poznatog viđenja o stadu bez pastira koje će pronaći svoje mjesto u Evanđeljima.

Za razliku od Sidkije koji konformističkim citiranjem glasničke formule כה אמר יהוה (v11) nastoji stvoriti dojam i pobuditi autoritet pred slušateljstvom, Mihej će tri puta izvijestiti o tome da je Bog progovorio. Nasuprot ustaljenoj formuli tj. sloganu, Mihejev pripovjedni opis „i rekao je Gospodin“ djeluje kao autentičan izvještaj:

יהוה „Gospodin ovako govori“ (v11) < > 3x ויאמר יהוה „i rekao je Gospodin“ (v17.20s)

Prvo viđenje prokazuje nepouzdanost postrojbi koje su nalik na ovce (v17). Nije to vojska, nego raspršeno stado. Božje tumačenje obznanjuje pak da kraljevi nisu mudri i razumni upravitelji nego su loši, štoviše, nikakvi gospodari. „Ovi nemaju svoje gospodare“, stoji u tekstu (v17).

Ahab može protumačiti da je usporedba s nikakvim gospodarom (v17) zlo proroštvo, ali naputak da se svatko vrati svome domu u miru teško se može tako protumačiti. Gdje se pojavi tematska riječ *šalom* (v18) zacijelo je riječ o dobru, o vrhunskom i završnom dobru. Dapače, Ahab će upravo izraz „u miru“ preuzeti za svoju samosvjesnu najavu da će se vratiti iz boja „u miru“ (v27) koju Mihej uzima (v28) kao kriterij za ispit vjerodostojnosti svojih riječi.

Tek u tom posljednjem, trećem dijelu (v19-28) dolazi onaj odgovor koji se na prijedlog judejskog kralja od početka traži: „riječ Gospodnja“ דבר יהוה (v19 < v5).

Za razliku od prvog viđenja u kojem Mihej vidi Izrael (v17), Mihej u drugom gleda nebeski dvor i samog Gospodina (v19).

Drugo viđenje prikazuje vijećanje na dvoru Gospodnjem. Uokviruju ga dvije rečenice u dijaloškom obliku koje prorok upućuje kralju. Prva se prepoznaje po imperativu „čuj“ (שמע)

v19), a druga po opetovanom osobnom nastavku za 2. 1. jd. (7- v23). Prije viđenja prorok poziva Ahaba: „*Čuj riječ Gospodnju!*“, a poslije opisa daje poticaj kralju da se sam uvjeri: „A sada, gle! Dao je Jahve dah laži u usta svih ovih *tvojih* proroka. I Jahve kazuje nad *tobom* zlo!“ (v23).

Preuzimajući i opetujući misao o proricanju zla koja povezuje sva tri dijela teksta (7 v8.18.23), Mihej pokazuje da je dvaput ponovljena optužba protiv njega pogrešna. Nije Mihej onaj koji najavljuje zlo, nego Božja riječ nagoviješta loše posljedice Ahabova postupanja koje će doista nastupiti: Izraelski će kralj poginuti (v35.37). Mihej ujedno definira i utemeljuje svoj proročki nastup (8ב hitp. v8.18): prorokovati znači prenijeti riječ Gospodnju (23דבר v23). Mihejevo prorokovanje odgovara Božjem govorenju.

Opisujući svoje viđenje prorok nudi i kralju uvid u pravo stanje stvari. Jahve je tražio tko će nagovoriti Ahaba da uzide i padne u Ramot Gileadu (v19). Nakon raznih prijedloga kod nebeskog vijećanja, Božje odobrenje dobiva onaj o dahu ili duhu laži u ustima svih Ahabovih proroka. Mihej (v23) izravno riječju potvrđuje da se upravo tako i zbilo te poziva Ahaba da se sam uvjeri: „a sada, gle!“ da se plan iz viđenja obistinio. Jednim su ustima zborili (13פה v13), ali ta usta prožima laž (23פה v23).

Tko kraljuje? Nakon četiri uobičajene glagolske rečenice (3x ויאמר v7.v8[2x], ויקרא v9), zauzimanjem prvog mjesta (v10) kraljevi su istaknuti u građi rečenice. Subjekt prije predikata znači naglasak.

Ahab sebi prisvaja Božje mjesto stavljajući kao uvod svojem nalogu glasničku formulu. Gdje bi trebalo stajati: „ovako govori Gospodin“ on stavlja sam sebe i veli „ovako govori kralj“ (v27).

Pogled na svečano kraljevsko prijestolje u drugom je viđenju veza s prvim dijelom teksta. Istovjetan izraz על כסא (v10.19) služi u strukturi teksta kao korekcija. Unatoč preuzetnosti Ahaba i Jošafata koji se zaogrnuše vladarskim plaštem, proročko viđenje jasno pokazuje da Bog kraljuje. Njemu pripada kraljevsko dostojanstvo.

Bijeg i skrivanje koje Mihej naviješta Sidkiji već je čitateljima poznato. Označava poraz koji ni najvećeg moćnika Ben-Hadada nije mimoišao (20,30 > 22,25 בוא חדר בחדר).

Mihej prepušta da vjerodostojnost njegove riječi bude provjerena, pri tom se do kraja izlaže i dopušta da Bog presudi. „Ako se uistinu vratiš u miru, onda nije Jahve govorio u meni!“ (v28). Ne uzima si pravo gospodarenja nad Božjom riječi, nego dopušta mogućnost da kroz njega ne govori Jahve, ako se kralj prema vlastitoj samouvjerenosti najavi vratiti „u miru“ (27שלו v27s). Ahab će međutim umrijeti (35מות v35).

Trpljenje Mihejevo započinje već time što mora nastupiti kao protivnik mnoštvu naručenih proroka i što mora govoriti pred kraljem koji je otvoreno priznao da ga mrzi. Sidkija će ga udariti po obrazu kad Mihej bude objavio viđenje o duhu laži. Napokon Mihej mora, prema kraljevoj odredbi, trpjeti utamničenje. O njegovoj daljnjoj sudbini tekst nam ne daje obavijesti. Možda je zbog svog prorokovanja bio do smrti u zatvoru.

Hulda iz Jeruzalema govori Božje riječi

Nepoznata

Gotovo nepoznata proročica Hulda djeluje u isto vrijeme kad je i veliki prorok Jeremija započeo svoje poslanje. Vezana je uz ime i doba kralja Jošije koji je pak zaštitni znak velike obnove i povratka vjeri otaca. Osim toga njezino prorokovanje vezano je uz pronalaženje Knjiga Pouke (Tora, 2 Kr 22,8.11) za obnove jeruzalemskog hrama. Tu će knjigu (ספר v16) ona spomenuti te je tako izvještaj o njoj povezan s kontekstom. Hulda je žena koja je posve odana svojoj službi te je najveći dio teksta o njoj Božja riječ koju ona prenosi.

Jedna epizoda

Svetopisamski izvještaj o proročici Huldi nalazi se u 2 Kr 22,14–20 (te u paralelnom tekstu 2 Ljet 34,22–28). Početak odlomka može se pronaći u v14 gdje se izvješćuje kako k njoj ide pet kraljevih poslanika. Kraj odlomka, druga polovica v20, koja je ujedno svršetak poglavlja, obilježava suprotan smjer kretanja tj. povratak kralju. Skupina od 5 poslanika „vratila“ je odgovor kralju. Glavni dio odlomka (v15–20a) jesu riječi koje Hulda izgovara. Za razliku od opisa (naracije) to je upravni govor.

Važna je i uzvišena uloga proročice. Visoki poslanici idu potražiti Božji savjet, a dolaze k njoj. Poslani su po Gospodnji odgovor. I dobivaju ga - od nje. Ona je posve u službi Božje riječi.

K njoj dolazi najviše izaslanstvo. Spominje se Hilkija koji je veliki svećenik, onaj koji je pronašao Knjigu Zakona. Tu je i Šafan, pisar, koji ju je kralju čitao. Hulda pripada među svetopisamske proroke koji su u kontaktu s najvišom vlasti u zajednici. Prvi put kralja će nazvati jednostavno „onaj čovjek“.

Sveti grad

Četiri puta se ponavlja izraz המקום הזה (*hammaqôm hazze* „ovo mjesto“ 2 Kr 22,16s.19s, usp. 2 Ljet 34,24s.27s). To je šifra koja se odnosi na Jeruzalem, naveden imenom u opisnom dijelu (ירושלם 2 Kr 22,14; 2 Ljet 34,22). Ponavljanje već ističe da je to jedna od tema koja stoji u središtu. Za Huldu znamo da živi u Jeruzalemu, u gradu i to u novom dijelu. Ima svoju obitelj. Muž joj je kao „čuvar odjeće“, službenik, ili u hramu ili na dvoru. Hulda je, rekli bismo danas, dio „establishmenta“. Nisu Božji ljudi samo slobodni strijelci, u malim mjestima sa strane i daleko od središta.

Prva Božja poruka koju proročica prenosi očito je negativno obojana i najavljuje Božji sud. Dvapat Bog sama sebe predstavlja kao „onoga koji dovodi zlo“ (hebr. particip מביא 2 Kr 22,16.20 hrv. „dovest ću nesreću“ v16; „svalit ću nesreću“ v20; 2 Ljet 34,22.28). Nasuprot tome u ovom tekstu stoji čuvena tematska riječ שלום *šalom* koja u posljednjem retku (v20; v28) pripada na dinamiku i svrhu teksta. Usred nevolje i unatoč nevolji kralj Jošija dobit će na dar „šalom“, neće morati doživjeti slom grada i naroda. I doista će Jošija počivati u miru i prije žalosne propasti Jeruzalema. Umire 609. pr. Kr., a Jeruzalem je razoren 587. Hulda naviješta propast izraelskog kraljevstva. Ono što je sa Šaulom i Davidom započelo, dolazi do svršetka, nestaje. Hulda pokazuje da to nije bez Božjeg plana.

Božji govor

Proroštvo koje Hulda izgovara posebno je. Bog je prisutan kao subjekt u gotovo svakoj rečenici. Hulda se posve daje u službu Božjeg govora. Bog preko nje izriče svoje „ja“. Božje „ja“ obilno je nazočno onim što čini, i što osjeća. Jasno je tko je u središtu i čiji govor proročica prenosi. Poznat je to fenomen biblijskog teksta pri kojem Bog svoje „ja“ poistovjećuje s govornikom i dopušta mu da bude izravni prenositelj njegovih riječi. Tako iz usta Huldinih poslanici čuju prijeteću najavu („donijet ću zlo“ v16.20), optužbe („mene su napustili“, „mene su ljutili“ v17), i utješne riječi („i ja slušam“ v19, „ja ću te pridružiti“ v20). Iz srca proročice izvire riječi koje su jednoznačno prepoznatljive kao Božji govor.

Vrhunac govora u 1. licu predstavlja naglašeni oblik u hebr. jeziku gdje uz gramatički određen glagolski izričaj: שמעתי (v19 „čuo sam“) stoji i osobna zamjenica אנכי („ja“) koja, slično kao u hrvatskom ističe subjekt i znači „osobno sam čuo“. Božje slušanje paralela je i odgovor na kraljevo slušanje sadržaja Knjige o kojem je izvijestio (v11). Kao što je kralj slušao, tako i Bog osobno sluša. Jedna od istaknutih poruka teksta upravo je Božje slušanje ili uslišanje. Na zadaću proroka pripada ta radosna objava da Bog sluša.

Proročke oznake

Govor proročice Hulde tri puta je odlikovan tzv. glasničkom formulom כה אמר יהוה („ovako govori Jahve“ v15s.18). To je znak raspoznavanja Božje riječi i jamstvo za nju. Jedanput se u završnom dijelu pojavljuje i druga formula, tzv. formula govora Gospodnjeg נאם יהוה (riječ je... v19) koja ima sličnu funkciju samo ne služi kao uvod, nego je smještena unutar govora kao potvrda.

Riječi koje Hulda prenosi ujedno pokazuju da Božji pogled ide dublje od prvog opisa. Saznajemo prije da je kralj Jošija u znak potresenosti razderao haljine (v11) kad je čuo tekst Božjeg zakona i shvatio kolik su propust učinili. Iz Božjih riječi naknadno saznajemo još i više: kralj je plakao pred Bogom, smekšalo mu se srce i ponizio se (v19). Sve to Bog vidi i uzima u obzir.

Ova je proročica nalik drugim prorocima u Bibliji koji govore izravno, bez okolišanja. U tekstu su njezine riječi koje upućuje poslanicima pred njom: „Recite čovjeku koji vas je poslao k meni...“ (v15). Poslanicima su upravljene i riječi koje se tiču sudbine samoga kralja judejskog i koje obilježavaju drugi dio Božje poruke: „A s obzirom na judejskoga kralja koji vas je poslao pitati Gospodina, ovako ćete reći...“ (v19).

Bog na djelu

Hulda prenosi višestruku poruku. Odmah na prvi pogled razlikuje se prvi dio Božjeg govora (v16s) koji je obilježen formom: ja-oni, dok se drugi dio 18b–2a ističe po usmjerenosti na „ti“ (2. l. jd.) pa se može govoriti o dijaloškoj formi u užem smislu. Hulda prenosi poruku za zajednicu i ona je Božji sud. Ali Bog ne govori samo općenito o zajednici, nego se obraća neposredno osobi. Tako Hulda prenosi i osobnu, pozitivnu poruku: *šalom* za kralja Jošiju.

Proročica Hulda ističe da je Bog na djelu. Dvaput ćemo u tekstu naći pravi „proročki futur“ prepoznatljiv po gramatičkoj tvorbi gle! + zamjenica + particip koja poziva na pozornost i ističe djelatni subjekt. „Gle, ja dovodim zlo na ovo mjesto“ poruka je Jeruzalemu (v15). „Gle, ja tebe pridružujem tvojim ocima“ (v20) utjeha je kralju Jošiji. Upravo istovjetna formulacija stvara kontrast između nesreće koja dolazi i osobite naklonosti koju Bog čuva za kralja. Glagol אסף („okupiti, združiti, sjediniti“, 2x v20) kojim se najavljuje kraljev *šalom* nosi jednu od bitnih teoloških poruka Svetoga pisma, označujući Božju nakanu da okupi svoj narod.

Mihej, sin Jimlin (Mihej ben Jimla)

Težak ispit vjerodostojnosti
1 Kr 22,7-28; 2 Ljet 18,7-27

מיכיהו *mikajahu*

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

1

Nepoznat, a važan

- "kao ovce bez pastira" 1 Kr 22,17; Mt 9,36
- udaren po obrazu 1 Kr 22,24; Iv 18,22
- vrijeme proroka Ilije
- tri dijela teksta
 - 1. 400 proroka pred 2 kralja v7-12 (Ljet v11)
 - 2. Mihej subjekt v13-18 (Ljet v12-17)
 - 3. proroštvo i trpljenje v19-28 (Ljet v18-27)

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

2

Božji prorok

- נביא ליהוה *nabi ladonaj* prorok za Gospodina (v8)
- "jedan muž" איש אחד *iš ehad* (v8) nasuprot oko 400 (v6)
- Sidkija: ovako govori Jahve (v11)
 - Ahab: "ovako govori kralj" (v27)
 - Mihej: ויאמר יהוה (v17.20s)
- proroci: Jahve (v12)
 - prije "gospodar" (v6)
- "uzidi i dat će gospodar u ruku kraljevu" (v6)

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

3

Tri stupnja u odgovoru

- ovaj proriče zlo nadamnom (v8.18)
- Mihej (v15) ponavlja riječi iz v12
 - uzidi, pobijedi, dat će Jahve u ruku kraljevu
 - Mihejevo mišljenje
- druga dva stupnja:
 - videnje + tumačenje

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

4

Izrael i nebeski dvor

- 1. videnje o ovcama
 - nikakvi gospodari
 - Ahab i opet optužuje (v18)
 - Šalom nije zlo
 - KS: "u miru" v17; "sretno" v27.28
- 2. videnje: nebeski dvor
 - tko proriče zlo? (v23)
 - pravo stanje stvari: duh laži v23

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

5

Tko kraljuje?

- "sjedi na prijestolju svome"
 - v10 kraljevi
 - v19 Jahve
 - Mihej vidi nebeskog kralja
- Mihejevo trpljenje
 - protivnik mnoštvu
 - pred kraljem koji ga mrzi (v8)
 - udaren po obrazu (v24)
 - utamničen (v27)

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

6

Hulda iz Jeruzalema

govori Božje riječi
2 Kr 22,14-20 i 2 Ljet 34,22-28

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

7

Proročica

- u doba kralja Jošije, uz pronalazak Knjige
- po Božji savjet dolaze k njoj (2 Kr 22,13)
- glavna tema: ovo mjesto 4x = Jeruzalem (22,14)
 - proroci nisu samo "slobodni strijelci"
- naviješta Božji sud (v16.20), ali i *šalom* (v20) za kralja

Proročica
Lepido, fulmine adhaec, non timens, perterritumque
Cetero, sacro, terrore, non timida, cunctis
No metus, ut Patris, cetero, non timens, perterritumque
Cetero, sacro, terrore, non timida, cunctis
No metus, ut Patris, cetero, non timens, perterritumque
Cetero, sacro, terrore, non timida, cunctis
No metus, ut Patris, cetero, non timens, perterritumque
Cetero, sacro, terrore, non timida, cunctis

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

8

Posve u službi Božje riječi

- כה אמר יהוה אֵל
kô 'amar adonaj (v15s.18)
+ יהוה אֵל נאם *n'um adonaj* (v19)
- Božji govor u 1. licu
 - Što Bog kaže o sebi u v15-20a?
- i Bog sluša (v19)
- Dublji pogled usp. v19 s v11
 - meko srce,
 - poniznost,
 - plač
- dvostruka poruka, dvostruko Božje djelo (proročki futur)
 - v15: evo dovest ću nesreću
 - v20: evo, sjediti ću te
 - Glagol אָסַף

11.12.2009.

www.ffdi.hr/amdg > nastava

9

Slaba, a snažna

Duhovni put Judite, spasiteljice

„Gospodin će mojom rukom donijeti spas Izraelu“ (8,33)

Judita ulazi u Bibliju kao žena koja sluša (ακουω 8,1.9). Čula je sve što se zbiva u gradu. Čula je i tvrd odgovor naroda glavarima. Njezino pojavljivanje može se promatrati i kao odgovor na dvostruki molitveni vapaj zajednice u opsjednutom gradu (7,19.29). Ona doduše živi povučeno i asketski ali pažljivo prati zbivanja, dobro je obaviještena i poznaje političke događaje. U osobnom životu propatila je mučnu sudbinu. Muž joj je umro pa je ostala sama kao udovica. Juditu takvo iskustvo čini osjetljivom za trpljenje cijeloga grada.

Lijepa

Judita ima autoritet i uživa ugled u narodu. Tu je najprije njezina pojava, ono što se odmah vidi. „Bijaše lijepog stasa i sjajno je izgledala“ (8,7). Kad se uređuje i dotjeruje za svoj hrabri pothvat više puta će izazvati divljenje: poglavari grada, pripadnici njezina naroda, ne mogu se nadiviti i izgovaraju blagoslovnu molitvu nad njom: „Bog otaca naših udijelio ti milost i dao ti da uspješno izvedeš što si naumila na slavu sinova Izraelovih i uzvišenje Jeruzalema“ (10,8).

Njezina ljepota očarala je asirske straže (10,14). Slično se zbiva i u čitavu neprijateljskom taboru, gdje joj se svi čude i dive. Tako je i kod okupljenih pred zapovjednikovim šatorom (v19) i kod dvorjanika u šatoru (v23).

Njezina ljepota djeluje. U svakom od tih slučajeva ljudi reagiraju nekom sadržajnom i važnom primjedbom.

Mudra

Drugi razlog Juditina ugleda i važnosti njezinih riječi jest njezina mudrost. Poglavari grada Ozija primjećuju kako cijela zajednica još od Juditine mladosti poznaje njezinu mudrost i zna kako su plemenite i uzvišene misli njezina srca (8,29). Njezin sadašnji način života takav je da nitko nije govorio ništa ružno o njoj (8,8).

Jednako kao nad njezinom ljepotom vođe napadačke sile zadivljeni su njezinom mudrošću (11,20). Oni uspoređuju i izjednačuju Juditinu ljepotu s njezinom mudrošću (11,21).

Voditeljica

Juditin se autoritet vidi u tome da ona daje pozvati gradske prvake (8,10) i izravno ih poučava i upozorava. Oni su vođe, ali ona ih u isti mah oslovljava kao braću (8,14.24).

Veliki govori, pred predstavnicima njezina naroda (8,11–27) i pred vrhovnim zapovjednikom napadačke vojske (11,5–9), a tako i njezina molitva (9,2–14), svjedoče o njezinoj bogatoj nutrini i njezinoj pameti.

Upozorenje gradskim glavarima smjera na to da se Bogu ne smije propisivati nikakav rok za njegovu pomoć. Oni su naime odlučili još pet dana pouzdati se i čekati na Božju pomoć, a nakon toga će odustati i predati se. Time se – kako Judita bez prikrivanja i uljepšavanja predbacuje – postavljaju namjesto Božjeg autoriteta, što je središnja problematika cijele Knjige o Juditi. Strani kralj naime traži da ga se štuje kao Boga (6,2). Svi koji ga se ne boje i koji ga drže tek „običnim čovjekom“ (1,11) bit će napadnuti i prijati im potpuno uništenje.

Druga perspektiva

Za dugotrajne opsade cijela je zajednica trpjela zbog nedostatka vode pa su ljudi bili zabrinuti za same sebe i za vlastiti život. Judita međutim, jer je već upoznala svoju osobnu patnju, u svojim objašnjenjima pred glavarima očituje kako njezina skrb smjera na svetište (8,21.24) i žrtvenik (8,24), na Božji dom u Jeruzalemu (9,1). Njezina duhovna povezanost s hramom vidi se u tome da svoju veliku molitvu izriče upravo u vrijeme večernje žrtve u Jeruzalemu (9,1).

Njezin je pogled otvoren i širok. Kao dobar vojni strateg dobro procjenjuje da o sudbini njezina grada ovisi sva Judeja („budemo li osvojeni mi, bit će osvojena i sva Judeja“ 8,21).

Ona je prva i jedina u ovoj biblijskoj knjizi koja spominje Abrahamov, Izakov i Jakovljevi put s Bogom (8,26). U tom svjetlu ona je kadra i ove najteže aktualne prilike protumačiti kao kušnju (πειραζω 8,25).

Koliko je starješine poštuju i cijene, koliko od nje očekuju vidi se u molbi glavara Ozije koji traži njezinu zagovorničku molitvu (8,31).

Božja snaga

Na više načina Judita u svojoj povijesti pokazuje da Bog stoji u središtu.

O Juditi se govori tek u drugom dijelu knjige (tek od 8. od 16. poglavlja). Ona nije u prvom redu, na drugom je mjestu, ostaje u pozadini.

Njezino je ime Judita – židovka. Nema nikakvo posebno ime s kojim bi egocentrično izdizala samu sebe, nego se poistovjećuje sa zajednicom, uzima na sebe sudbinu čitavoga naroda.

Žena je.

Osim toga, ona je udovica i tako pripada skupini onih kojima je potrebna zaštita i koji prema Zakonu zaslužuju posebnu ljubav prema bližnjemu i posebnu Božju brigu.

Judita najavljuje Božje djelo spasenja (8,33) i tako slijedi Mojsijev postupak u velikoj nevolji (usp. „Gledajte spasenje Božje!“ Izl 14,13).

U svojoj molitvi neuvijeno ispovijeda kako računa na Božju snagu, a ne na svoju slabost. Opipljivo i sasvim konkretno pokazat će se njezina nedostatnost i ograničenost njezinih sila kad bude u Holofernovu šatoru morala dvaput udariti mačem (13,8).

Ona sama zna da ovisi o Božjoj pomoći. To očituje tako da na prvo mjesto prije cijeloga pothvata stavlja svoju molitvu (Jdt 9) i tako da prije smaknuća napadača opet moli, i to dvaput (13,4.7).

Bogu odana

Judita je Bogu odana. Njemu se klanja. Veliča njegovu veličinu i moć tako što pred njim pada ničice. Taj znak štovanja čini za vrijeme velike molitve (πρωτῶ 9,1; 10,2). U takvom će stavu Bogu iznijeti svoju molitvu.

Također kad gradski starješine nad njom izgovaraju blagoslov njezin prvi odgovor jest klanjanje Bogu (10,9).

U velikoj molitvi u 9. poglavlju Judita očituje svoju teološku dubinu. Ponajprije, iako sama moli, povezana je s liturgijom u Božjem domu. Moli u isto vrijeme.

Moliteljica

Njezina je molitvena metoda iznijeti pred Bogom iskustva iz prošlosti. Ona podsjeća na veliko djelo iz povijesti povezano s Jakovljevim sinom Šimunom koji je praotac njezina plemena. Kao što je Jakovljeva kći bila silovana od Sihema, tako sada Asirci prijete da će obeščastiti svetište (9,8). U tom smislu i na takvoj pozadini može se ime grada Betulija tumačiti kao בתולה *betulâ* – „djeвица, djevojka“. Ali ime ujedno ostaje aluzija na בית אל *bet 'el* – na sam Božji dom.

Slična molitvena metoda živi u Crkvi. Mi podsjećamo u molitvi na otkupiteljsko djelo Isusa Krista u povijesti i molimo da bude učinkovito u sadašnjosti. I primamo čudesan Božji odgovor.

Judita je moliteljica. Kad već bude u neprijateljskom taboru, svake će noći ići na molitvu (12,8).

Žena – mudrac

U svojoj molitvi Judita očituje da je kao žena nalik mudracu iz biblijske mudrosne tradicije. Govori primjerice kako su „svi putovi Božji pripremljeni i sve odluke predviđene“ (9,6). U istom je smislu kao biblijska mudra žena obrazlagala stvari u svom govoru pred gradskim starješinama: starješine koji ne uspijevaju „istražiti dubine ljudskoga srca kako će dokučiti Boga, istražiti njegovu misao i shvatiti njegove nakane?“ (8,14).

Iako se i osobno nalazi u nevolji, njezina molitva usmjerena je na dobro Božjeg doma i Božjeg naroda. Njoj je stalo do Saveza kojeg u molitvi spominje (9,13). To je jedino mjesto gdje se u knjizi spominje Savez i bitan je razlog zašto je knjiga ušla u Bibliju. Judita ga jedina spominje i to u svojoj molitvi.

Judita se posve podlaže Božjem autoritetu. Iako sama kani izvesti spasonosni pothvat, moli snagu od Boga („ojačaj moju udovičku ruku...“ 9,9). Kad je prvi put najavila svoj plan (8,32), znala je već da je Gospodin taj koji njezinom rukom donosi spas (8,33). Ona zna kako uspjeh njezina plana ovisi o pravim riječima koje će od Boga dobiti („Daj mi zamamnu riječ koja ranjava i obara...“ 9,13). Napokon, na kraju svoje molitve jasno uočava i svrhu čitava pothvata. Riječ je o tome da cio Božji narod dođe do spoznaje Boga (9,14).

Ženska ruka

Obilježivši rođenje hrvatske književnosti Judita ostaje uzor ženske snage: ide na korijen problema, svladava napadača njegovim oružjem i zna odakle joj pobjeda.

U modernoj borbi za medijski prostor s pažnjom pristupamo osobi koja ima na raspolaganju punih *devet* poglavlja Svetog pisma (Jdt 8–16). Među spisima koji nižu velike muševke *junakinja* Judita živa je potvrda da Biblija prepoznaje ulogu žene i cijeni tradiciju *Olimpa* koji iz broja u broj njeguje žensku stranu športa. U športu se doduše očituje kako muškarci postižu veću snagu, veće brzine i visine, ali opće je poznata *veća* ženska marljivost i ustrajnost, lakoća u višesmjernoj koordinaciji i prodorna upornost. Judita je univerzalni ženski uzor napose pred kraj knjige gdje dvaput uz nju stoje "sve žene" (15,12.13).

Presudna ruka

Za mnogo toga traži se *ženska ruka!* Sveta knjiga, poglavito usmjerena na duhovne ideale, čak deset puta u prvi plan stavlja Juditinu ruku. Sama Judita i glavarama grada i napadačkom vojskovođi najavljuje djelo koje će Bog izvesti njezinom *rukom* (Jdt 8,33; 12,3), za svoju će *ruku* tri puta tražiti snagu u molitvi (9,9.10; 13,4) da bi potom u slavlju izvijestila o uspjehu (13,14.15). Veliki svećenik hvali kako je "sve to svojom *rukom* učinila" (15,10), a zaključna pjesma slavi pobjedu postignutu "*rukom* jedne žene" (16,5). Dok je opće poznato kako Judita zamahuje mačem da odrubi glavu zlobnom osvajaču (13,8), posve je u pozadini prizor kad u *ruke* uzima grančice za pobjednički *vijenac* na glavi (15,12) – simbol koji će obilježiti olimpijske pothvate od početaka do danas.

Juditina ruka suprotnost je Nabukodonozorovoj (2,12) – ruci kralja koji metaforički nosi središnju temu knjige: tko je pravi Bog komu se treba klanjati (3,8; 6,2)? Športska natjecanja pred reflektorima i kamerama u današnjem svijetu najzornije potiču pitanje *što nas pokreće*, za što smo voljni uložiti životne sile. Bitka za ideal koja traži samoprijegor i žrtvu javno je prisutna upravo preko športa.

Hrabra Judita u stihovima M. Marulića stoji na izvoru hrvatske književnosti, a nedavno je ušla i u trilogiju traženog M. Gavrana. Kao što je u prošlosti bila vrsna potpora vjeri pred otomanskom najezdom, bi li danas mogla potaknuti učinkovit boj s aktualnom krizom? Ime Juditino – ime Božjeg naroda – u korijenu označava *pohvalu* i odgovara njezinu trostrukom pozivu nakon uspješno izvedenog plana: "Hvalite Boga!" (13,14).

Taktika

Judita inspirira svakog trenera. Ima pregled nad situacijom, točno poznaje misao amonskog vođe Ahiora koja će joj poslužiti za sučeljavanje s neprijateljem. Pazi da njezin plan ostane *tajna* (8,34; 10,8) i tako uspostavlja protutežu "tajnoj osnovi" o potpunom uništenju s početka knjige (2,2).

Svaki mladi športšaš uči izložiti se i riskirati, a Judita je upravo u tome uzor kad hrabro ulazi u središte protivničkih redova gdje će doslovce *obezglaviti napadača*. Taktika je to koja izaziva strah (14,19) i sveopći bijeg zavojevača (15,1). Uzimljući Holofernov mač Judita pokazuje kako valja pobijediti neprijatelja njegovim vlastitim oružjem. Svladava nadmoćnoga, ali njegovu snagu respektira i višestruko ističe (usp. 11,7.8). Pobjeda je to bez pohlepe: Judita se odriče obilnih nagrada (16,19).

Trening

Do uspjeha Juditu vodi cjelovita priprava. Biblijska knjiga neuvijeno naglašava važnost tijela. Tripit čitamo kako se Judita pomno *uređuje* kad kreće na svoj pothvat i na odlučujući, posljednji susret oči u oči s osvajačem (10,2–4; 12,5; 16,7–9). Svojom pojavom višestruko izaziva *divljenje*: i svojih sunarodnjaka (10,7), i neprijateljskih stražara (10,14), njihova tabora (10,19) te napokon samoga zapovjednika i njegovih dvorjanika (10,23). "Ljepotom svoga lica uništila je silnika" – sažimlje hvalospjev (16,6). Davno prije Kneippovih otkrića Judita će se iz dana u dan umivati na izvoru (12,7), ustajat će vrlo rano i imati svoj svagdanji hod.

Prethodna priprava traje već više od tri godine (8,4). Otkako je udovica provodi *dijetu* (8,6), što joj zacijelo omogućuje veću izdržljivost u vrijeme višetjedne opsade (7,20). Na pobjedničkom pohodu također će odbiti kraljevski stol i uzeti svoju biranu hranu (12,4). Tjelesna uvježbanost očitovat će se i u pobjednom slavlju kad Judita velik plijen *tovari* na mazgu (15,11) i kad kao predvoditeljica pred svima *pleše* (15,13).

Duhovni temelji

Judita će zadiviti protivnike svojom *mudročću* koliko i ljepotom – sami kažu (11,21). Njezin *training* ima svoj duhovni vid u dugačkoj molitvi prije pokreta (Jdt 9), u molitvenom bdjenju iz noći u noć kad već boravi u neprijateljskom taboru (12,8) i u dvostrukom zazivu prije pobjedničkog udarca (13,4.7). Rezultati su dugoročni. Sa stopet godina života (15,23) Judita se među biblijskim ženama uzdiže sve do pramajke Sare.

Osobitim teološkim uvidom da "Bog razbija ratove" (9,7; 16,2) Judita pred suvremen šport stavlja stari maštovit zadatak: je li došao čas da namjesto svih ratnih sukoba u svijetu dođu *športski* ogladi. Svakako, zaključni hvalospjev u knjizi optimistično gleda u čemu je trajna veličina za čovjeka – to je *bogobožnost* (16,16), koja je Juditu otpočetak resila (8,8).

Literatura:

1. Engel, H. (2008). Das Buch Judit; Einleitung in das Alte Testament, 289-301, Stuttgart.
2. Moore, C. A. (1985). Judith: a new translation with introduction and commentary, New York.
3. Steyn, G. J. (2008). "Beautiful but tough". A comparison of LXX Esther, Judith and Susanna; Journal of semitics (17,1), 156-181, Unisa, Zambia.
4. Zlatar, A. (2002). Transformacija biblijskog predloška u Marulićevoj *Juditi*; Colloquia Maruliana XI, 47-55, Split.

Olimp. Magazin Hrvatskog olimpijskog odbora (ISSN 1331-9523), 31 (rujan 2009), str. 16-17.

Estera – siročće i kraljica

Esteru upoznajemo postupno. Mjesto u Svetom pismu otvara joj se proglasom kojim se traži žena bolja od svrgnute kraljice (...“kralj neka preda kraljevsku čast drugoj ženi, boljoj od nje“ 1,19). Traži se žena kojoj će biti dodijeljena kraljevska čast. Estera je uvrštena među djevojke primljene u kraljevski dvor (2,8).

Estera je u stranoj zemlji. Među prognanicima. Mora prešutjeti svoje podrijetlo i svoj rod (2,10.20). K tomu davno je babilonsko sužanjstvo („Nabukodonozor“ 2,6) dovršeno („Perzija i Medija“ 1,14.19), a ona je još uvijek u tuđini, prognanica. Poput Daniela, ona je biblijski simbol da prognanstvo još traje.

Estera je imala teško djetinjstvo. Otac Abihajil (2,15) i majka umrli su joj (2,7). Naknadno će u knjizi biti potvrđeno da je odrasla u siromaštvu (4,8a). Odrasta pod skrbništvom svoga bratića koji je očito stariji od nje jer ju je kao kćer usvojio (Abihajil je Mordokajev stric, 2,15). Njemu je poslušna i onda kad već postaje kraljicom (nalaže joj da ide kralju 4,8). S njime ostaje u kontaktu (kad razotkriva urotu 2,22, kad od Mordokaja doznaje što se zbiva u zemlji 4,5). On se zanima kako se ona osjeća i kako se prema njoj odnose (2,11).

Estera na dvoru od početka uživa naklonost čuvara i smještena je u najudobnije prostorije (2,9). Godinu dana prolazi predviđeni program (2,12), a potom stupa pred kralja (u sedmoj godini njegove vladavine 2,16).

Estera je jedan od prevažnih biblijskih likova koji pokazuju kako se Božja moć i snaga služi ljudskom slabošću. Ona je siročće jer je ostala bez roditelja pa prema svetom Zakonu predstavlja zajedno sa siromasima i udovicama socijalno slabe kojima je potrebna posebna zaštita. Osim toga, žena je i strankinja. Slabost se posebno očituje kad stupa pred kralja kao zagovornica i kad zbog psihičkog tereta takoreći pada u nesvijest („Kraljici pozli. Od slabosti problijedje i klonu...“ 5,1d; „dok je još govorila, klonu od iznemoglosti“ 2b).

Estera ima dva imena. Ono hebrejsko spominje se samo jednom (2,7), a označava biljku mirtu koja i kod nas u hrvatskom jeziku služi kao ime. U prvom dijelu svoga duhovnog puta više je pasivna. Stječe naklonost svojom pojavom (kod čuvara žena 2,9 i kod kralja 2,17; „pobuđivala je udivljenje svih“ 2,15), primljena je na dvor (2,8), postavljena je za kraljicu (2,17). Prvi korak naprijed na njezinu putu zbit će kad raskrinkava urotu i sprječava atentat na kralja (2,21-23). Pri tom je glasnica svoga skrbnika što svjedoči o njezinoj povezanosti s njime (2,22).

S pravom se možemo čuditi i pitati što knjiga s obilnim krvoprolićem radi u Bibliji i kako je jedna žena koja je povezana sa svime time svetopisamski uzor. Ako u prvim biblijskim knjigama možemo u osvajačkom ratu i velikim bitkama prepoznati simbolički govor protiv zla i grijeha, ovdje je riječ o pravom progonu zbog vjere. Riječ je o nalogu „da se svi Židovi, od dječaka do staraca, djeca i žene unište, pobiju, zatra“ 3,13; usp. 8,11s; 9,1.5). Ne samo zbog rata koji je iza nas, nego i zbog grubih razbojstava o kojima iz dana u dan slušamo, Estera nam potvrđuje kako Riječ Božja ne zatvara oči pred krutom ljudskom stvarnošću u kojoj živimo.

Pismo koje se u kraljevo ime proglašuje očituje ironiju političkog govora koji nam nije nepoznat. Vladar ističe želju da svi imaju „slobodu i blagostanje“ (3,13b) – i time utemeljuje

progon Božjeg naroda koji naviješta (3,13f). Spletkar, koji sve iz osobne mržnje smišlja, u službenom dopisu predstavljen je kao razborit i odan (3,13c).

U takvim se prilikama sprema najvažniji preokret i pomak u Esterinu životu. Ponajprije vidimo kako sam položaj i titula ništa ne znači. Isprva, premda je kraljica, nema spoznaje o podmuklim spletkama koje se tiču cijele države (sluge i sluškinje je o tome trebaju obavijestiti 4,4). Sav njezin narod već znade za genocidne planove, a ona još nema pojma. Ipak, njezina povezanost sa skrbnikom dovest će je na pravi put. Od slugu saznaje za pogođenost, strah i pokorničke vježbe u narodu (4,4). Da nije lakomislena i ravnodušna dokazuje njezina uznemirenost zbog toga (4,4). Ali, prva njezina reakcija jest odvesti svoga skrbnika Mordokaja od jadikovke i plača u razbibrigu i lagodnost (4,4).

Od Mordokaja međutim saznaje što se zapravo zbiva, dobiva uvid u nacрте i odluke koji se tiču cijele zajednice. Obaviještena je ne samo na temelju dojma i općenitog „rekla-kazala“, nego dobiva na uvid dokumente („prijepis naredbe o njihovu zatoru“ 4,8). Od Mordokaja će joj doći misao da bude posrednica i zagovornica koja će izmoliti milost za cijeli svoj narod (i kod Boga i kod kralja 4,8b).

Spasiteljica

Prvo se još jednom pokazuje njezina nemoć. Usprkos položaju i tituli nema slobodan pristup kralju (4,11). Zato prvo odbija preuzeti tu ulogu na sebe.

Je li ju potaknuo strah za vlastiti život, budući da je sama pripadnica Božjega naroda (4,13) ili puno više proročke riječi Mordokaja koji sluti da je Estera poput biblijskog Josipa (4,14)? Kako god bilo Estera će doći do glavnog preokreta u svom životu. Poput Egipatskog Josipa koji sam tumači kako ga je Bog doveo na visoki položaj kako bi pripremio spasenje svome narodu (Post 45,7), tako je i Estera na najvišem položaju u perzijskom kraljevstvu.

Bitan unutarnji preokret i obraćenje zbiva se svakako u onom trenutku kada je Estera spremna uložiti i vlastiti život za spas zajednice („treba li da poginem, poginut ću“ 4,16). Od neznanja i bezbrižnosti dolazi do odgovornosti i zrelog, odraslog postupanja. Nakon što su prve riječi koje je izgovorila zapravo izgovor i odbijanje velike zagovorničke zadaće (4,11), već drugi njezin govor očituje kraljicu koja formulira poziv cijeloj zajednici da poste (4,16). Otkriva se dubina njezina duhovnoga života i religiozna praksa. Trodnevna priprava duhovne je naravi (4,16). Velika molitva (4,17l–z) pokazuje kako od Boga traži snagu. Sada, od štíćenice koja sluša, postaje nalogodavka koja naređuje Mordokaju 4,17.

Odluka, novi stav i potez na koji se odlučuje nije lak. Ona je ispunjena smrtnom tjeskobom (4,17k.v). Slično Gospodinu u Getsemaniju, u molitvi izriče svoju ostavljenost („sama“) i traži „pomoć“ od Boga (4,17l). Jedino se na njega može osloniti.

Dva put čitamo da je sama i da se nema na koga osloniti doli na Boga jedinoga (4,17l.t). Od njega traži konkretnu pomoć za zagovorničku zadaću koju ima izvršiti. Od njega traži hrabrost (17r) i prave riječi (17s). Svu dubinu njezina vjerničkog života naći ćemo pred kraj njezine molitve kada se dvaput označava kao službenica Gospodnja (17x.y) i kad u skrovitosti osobne molitve otkriva intimnu tajnu da je jedino veselje imala u Bogu (17y). U molitvi saznajemo da je od djetinjstva slušala o Božjem izabranju („izabrao Izraela“ 17m).

U njezinoj se molitvi nalazi i teološki uvid da je teška situacija u kojoj su se našli posljedica njihova grijeha (17n). Kao što je pred kraljem zagovornica koja će donijeti spas narodu tako je i u molitvi pred Bogom posrednica koja govori u ime cijele zajednice. Osim ovih rečenica kojima govori o sebi, većina pokazuje da se poistovjetila sa sudbinom cijelog naroda i uzela ju je na sebe („mi“-rečenice).

Propast pretvorena u pobjedu

Estera, nakon molitve, od reakcije prelazi u akciju, iako ne svojom jakošću, nego tek kad je sam kralj primi kao sestru („ja sam tvoj brat“ (5,1f). Dvaput će prirediti susret na kojem će se licem u lice naći nasamo s kraljem i s velikim spletkarom koji je skovao zločinački plan (5,4-8; 7,1-10). Triput će od kralja izmamiti obećanje da može dobiti što želi pa bilo to i pola kraljevstva (5,3.6; 7,2).

Preokret postaje očit. Estera sada više ne krije svoje podrijetlo, nego raskrinkava podle planove (7,3s). Razotkriveni zločinac sad kraljicu moli za milost (7,7). Sada Estera svoga skrbnika postavlja za upravitelja (8,2).

Nakon što je uklonjen izvor problema, Estera nastupa još jednom kao zagovornica pred kraljem kako bi se po cijelom kraljevstvu zaustavio napad i istrebljenje (8,3-6). U novom kraljevskom dokumentu (8,12a-12v) koji je nakon te molbe izdan, Estera je jasno predstavljena i kao kraljica i kao pripadnica Božjeg naroda (12n).

Još jednom će Estera biti posrednica kod kralja (9,11–13). Ali sada su prilike iznova izmijenjene. Kralj naime prvi pristupa k njoj i postavlja joj pitanje (9,12). Još jednom joj nudi da njezina želja bude ispunjena.

Esterin životni put doveo ju je u visoku politiku gdje je poput proroka bila u kontaktu s najvišim predstavnicima vlasti i gdje se radi o sudbini čitavih naroda. Dovršetak i cilj toga puta jest zakon koji ona donosi i koji za cijelu zajednicu i za buduće naraštaje učvršćuje ono što se zbilo (9,32). Cjelokupan Božji narod, i to trajno, slavit će Boga jer je propast koja je prijetila pretvorio u pobjedu i radost.

Datum preokreta je „sveta Lucija“ koja se slavi 13.12. (8,12; 9,1).

Judita

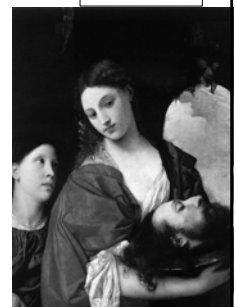
- Bog spašava svoj narod rukom udovice
 - Nabukodonozor – simbol univerzalnog Božjeg protivnika
- Žena – udovica – tek od c8
- Žena koja sluša 8,1.9
 - Odgovor na molitvu 7,19.29
- Autoritet:
 - poučava glavare v11-27 (“braćo” v14.24)
 - traže njezin zagovor v31
 - Judita najavljuje Božje djelo v33
 - glasno moli c9

1

Božja pobjeda

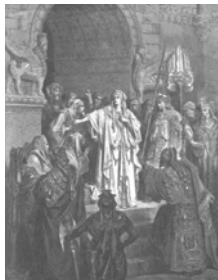
- Judita zadivljuje svojom ljepotom
 - glavare (10,7), stražu pred neprijateljskim taborom (v14), okupljene pred zapovjednikovim šatorom (v19), dvorjanike u šatoru (v23)
- i mudročću 11,20s
- svake noći ide na molitvu 12,8
- prije udara dva puta moli 13,4s.7
 - dva puta mora udariti v8
- c16 Judita pjeva, narod prihvaća (15,14)

2

Estera – siročić i kraljica

- teško djetinjstvo u tuđini (2,7; 4,8a)
- Božja moć po ljudskoj slabosti
- prvo pasivna: „stječe naklonost” (2,9.17)
- realna knjiga o progonu (3,13; “zator, klanje, uništenje” 7,4
 - ironija politike (3,13b.f)
 - nemoćna kraljica (4,4)
 - prvo odbija (4,11)

3

Spasiteljica

- kao Josip Egipatski (4,14; usp. Post 45,7)
- spremna uložiti život (4,16)
- poziv cijeloj zajednici (4,16)
 - Tri dana
- velika molitva (4,17l-z)
 - Bog jedini oslonac (17l.t)
 - “službenica Gospodnja” (17x.y)
 - posrednica pred Bogom (“mi”-rečenice)
- preokret: akcija, 3x zagovornica pred kraljem (c5-7; 8,3-6; 9,11-13)

4

Propast pretvorena u pobjedu

- Kraljevska sestra: “ja sam tvoj brat” (5,1f)
- Dvije gozbe: 5,4-8; 7,1-10
 - Sučeljenje: kralj i Haman
- Tripot kraljevsko obećanje: 5,3.6; 7,2
- Priznaje podrijetlo (2x “moj narod” 7,3s)
- Haman u vlastitoj klopki (7,10)
- Nova molba za sav narod 8,5
- Rasplet: zator zatornika 9,1 (na “svetu Luciju”)
 - tuga > radost, žalost > blagdan 9,22
 - Purim: obveza za sve (9,27) i trajno (28)
- Esterin zakon (9,32)

5

Iskustvo zaručnice u Pjesmi nad pjesmama

Pjesma nad pjesmama biblijska je knjiga u kojoj se govori o ljubavi. Ljubav je uspoređena s vinom (1,2; 4,2). Razvedruje dakle srce čovječje (Ps 104,15). Ima u sebi nešto opojno. Stvara osjećaj topline. Proizvodi zanos. Ljubav i gorljivost bit će napokon uspoređene se plamenom Božjim (8,6).

U Pjesmi se govori o odmoru i predahu: „Kralj se odmara na dušecima svojim“ (1,12). Spominje se postelja na kojoj čovjek počiva, povlačenje (1,4; 2,4) i pustinja (3,6; 8,5).

Kakvo iskustvo prolazi zaručnica, kakav je njezin unutarnji put? Ponajprije, njezin zaručnik jest kralj. Treće poglavlje podrobno prikazuje kako mu je slavno prijestolje (3,9) i spominje dijamant – kraljevsku krunu na njegovoj glavi (3,11). On je kralj Salomon. Njemu se pripisuje pjesma (1,1). Prema biblijskom tekstu on je tvorac stihova. On pjeva o zaručnici.

Ipak, u samoj pjesmi zaručnica je osoba koja prva progovara. Traži od njega da se povuku u osamu. Bit će primljena u kraljevske odaje (1,4; 2,4). Isus će reći, kad moliš, zatvori se u svoju sobu. Budi sa svojim Bogom u skrovitosti.

Zna komunicirati

Zaručnica zna komunicirati, iznosi što joj je na srcu.

Zaručniku, kralju, govori izravno.

U dijalogu je i s kćerima Jeruzalemskim koje će joj biti savjetnice (1,8 itd.), ali i napasnice kad stavljaju u pitanje njezinu ljubav i „nude“ joj druge mladiće (5,9).

Izravno se obraća čuvarima u gradu, stražarima koji obilaze zidine (3,3).

Napokon, ali tek kraju, u dijalogu je i sa svojom vlastitom braćom (8,8–12).

Zaručnica zna da je njezin ljubljani mnogima privlačan i poželjan (1,3s). Zato ga treba osvojiti. Ne ide to samo od sebe.

Izravno mu se obraća i traži od njega da joj kaže gdje ga i kako može naći. Ne želi ići ukrivo, lutati oko drugih. (1,8).

Njezine savjetnice ponajprije je valjano upućuju da slijedi tragove (1,8). One je priznaju „najljepšom među ženama“ (18,8: 5,9; 6,1) – kad žensko oko to složno potvrđuje, ta procjena puno vrijedi.

Dragocjen dijalog

Podulji izravan dijalog zaručnice sa zaručnikom (1,9–17) svjedoči nam o njihovu međusobnom divljenju. Važni su to trenuci. Oni se zaustavljaju i kontempliraju ljepotu. Duhovnost nije samo motrenje uzvišenih božanskih otajstava, nego i dopuštanje Bogu da promotri mene.

Zaručnica doživljava vrlo konkretno kako se pogled njezina ljubitelja zaustavlja na njoj. Zastaje ponajprije na njezinu licu (1,10) i očima (1,15). Na licu je prepoznatljiva osoba. Ono što čovjek jest pokazuje se na licu. Upravo u meditaciji možemo osjetiti kako su mišići na našem licu važni. Ako ih u miru osjetimo, znat ćemo koliko su napeti i stegnuti, ili su smireni i vedri.

Zaručnica zbog njegove ljubavi i u susretu s njime postaje svjesna sebe. Njegov pogled čini da ona realno prepozna svoju vlastitu vrijednost. Što zaručnik prepoznaje i što joj priopćuje („lijepa si“ 1,10.15; 4,1.7; 6,4) to ona sama uviđa. Samu sebe doživljava kao cvijet, kao ljiljan (2,1). Sposobna je o tome i pred drugima svjedočiti. Tako se osjeća i takvom se pokazuje.

Zaručnik uočava njezinu posebnost, ono po čemu se ističe među svima i razlikuje se od drugih (2,2). Za njega ona je „prijateljica“, „sestra“, „zaručnica“, njezina ljepota – njezova „savršena“, kako dvaput ističe („savršena moja“ 5,2; 6,9).

Zahvaljujući njegovoj ljubavi, njezina pripadnost zaručniku nije skrivena i privatna, nego jasna i poznata stvar: „Dragi moj pripada meni, a ja njemu“ (2,16; 6,3) – posvjedočit će ona, dva put, i to pred drugima. Tako će učiniti i u kušnji (6,3).

Blizina koju opisuje neposredna je. Riječ je o pravom zagrljaju: osjeća njegovu ruku pod svojom glavom, a druga ju je obgrlila (2,6; 8,3). U njezine kose „zapleo se kralj“ kako on sam opisuje (7,6). Psalmist će kazati „s leđa i s lica ti me obuhvaćaš“ (Ps 139). Ignacije će u uvodu u duhovno vježbanje upozoriti kako Stvoritelj ima običaj zagrliti dušu.

Pažljiva žena

Bogate usporedbe iz prirode kojima Pjesma obiluje pokazuju ponajprije da je zaručnica žena koja ima otvorene oči i svjesna je životne stvarnosti koja ju okružuje. U njihovu ljubav uključena su konkretna iskustva i svijet u kojem žive. Ali, ti dragi motivi iz prirode vratit će nas također na prve stranice Svetoga pisma i na ljepote stvaranja. Podsjećaju nas na Stvoritelja i njegovu darežljivu, preobilnu dobrotu. Kad se više puta spominje motiv „vrt“ (8x 4,12.15.16[2x]; 5,1; 6,2[2x]; 8,13) naravno da ćemo se odmah sjetiti rajskog vrta koji je u početku Bog čovjeku dao kao zavičaj.

Zaručnica je osoba koja poštuje vrijeme povučeniosti i odsutnosti svoga dragoga. Opetovano će tražiti da ga ostave na miru, neka spava dokle on sam to hoće (2,7; 3,5; 8,4). Lako ćemo se sjetiti Male Terezije i njezina pisanja da Isus spava kad nije u molitvi mogla osjetiti njegovu prisutnost. Sv. Ignacije će izričito napomenuti da je duhovna utjeha dar od Boga pa i onda kada ima neki svoj zemaljski uzrok. Prava utjeha u Duhu uvijek je Božji dar i ne možemo je svojim silama proizvesti. To je dragocjen pohod Božji kojim nam daje da uživamo u njegovoj prisutnosti.

Poznati tekst poziva koji započinje s: „Ustani, dragano, ljepoto moja, dođi“ (2,10–14) važan je dio pjesme jer ih ona navodi. Očito dobro sluša i pamti njegove riječi. Poziv je to koji joj se duboko usjekao u srce i pamćenje.

Višestruko trpljenje

Zaručnica prolazi kroz patnju i trpljenje na više načina.

Prvo što saznajemo jest da trpi od svojih najbližih, od braće (1,6). Ona je osoba koja je radila za druge, a svoje je zapustila i zanemarila. „Postavili su me da čuvam vinograde, a svog vinograda nisam čuvala“ – izvješćuje ona.

Mučan oblik njezina trpljenja prouzrokuju oni koji bi trebali čuvati, a napadaju je (5,7). Zaručnica trpi udarce, ranjena je. Oduzeta joj je odjeća, trpi studen u noći i nezaštićenost. Izvrgnuta je sramoti i ponižena. I to od onih koji su čuvari.

Trpljenje zaručnice povezano je s njezinom čežnjom i potragom za zaručnikom. Osobita vrsta trpljenja jest čas kad je osjetila njegovu blizinu, čula je kako je pokucao, čula je njegov glas i upravo kad je bila spremna primiti ga, kad je otvorila vrata – njega nema (5,6).

Poseban je osjećaj zaljubljenosti koji nije samo ugodan i mio, nego opterećuje kad zaručnica opisuje da spava ali da joj srce bdi (5,2) i kad spominje kako joj je sva utroba zadrhtala (5,4). Dvaput će posvjedočiti da je bolesna od ljubavi (2,5; 5,8). Želi da njezin zaručnik to zna pa makar i neizravno preko glasnika (5,8). Zaručnica čezne da joj njezin ljubljani bude blizak poput brata (8,1).

Tripud izvješćuje o potrazi i o tome da je bila uzaludna, o frustriranosti koju osjeća: „Tražila sam ga, ali ga nisam našla“ (3,1s; 5,6). Ne možemo ne pomisliti na Mariju Magdalenu pred grobom Isusovim.

Vrhunac i preokret u pjesmi

Tri retka u 4. poglavlju predstavljaju svojevrsan vrhunac i preokret u cijeloj Pjesmi nad pjesmama. Susrećemo takoreći najvažnije iskustvo zaručnice.

Ponajprije, u pjesmi je inače jasno i višekratno opisana duboka čežnja koja prožima zaručnicu. U Pj 4,9 kralj priznaje ranjenost svoga srca. Prvi put on progovara o svojoj čežnji za njom. Otvara svoje srce.

Zatim, pohvaljuje se i veliča njezina ljubav. Njezina se ljubav uspoređuje se s vinom (4,10). U pjesmi se uglavnom ističe veličina i slatkoća zaručnikove, kraljeve ljubavi; ovo je prvi put da se njezina ljubav hvali. Sada je ona uspoređena s vinom kao što je već u početku to bio slučaj sa zaručnikovom ljubavlju (1,2).

On je prvi put priznaje zaručnicom (KS: „nevjesta“, Šarić: „zaručnica“) u 4,9 i tako još pruža osjećaj sigurnosti. Taj važan naziv koji je potvrđuje na njezinu životnu putu i daje joj perspektivu, obraćajući joj se ponavlja u nizu od pet puta zaredom. Naći ćemo ga u svakom od pet redaka 4,8–12 i potom još jednom u 5,1.

Prvi put u pjesmi on je naziva sestrom. Za tom blizinom ona i čezne (8,1). Dva put on ponavlja: „sestro moja“ (4,9s). Hebrejski izraz *ahot* s nastavkom za pripadnost prvom licu pojavljuje se prvi put u tekstu i potom odmah u idućem retku. U ustima zaručnika naći ćemo ga još u 4,12 te u 5,1s.

Cilj procesa

Amor parem invenit vel facit – misao je iz duhovne tradicije koju potvrđuje i Pjesma nad pjesmama.

U početku pjesme „iz pustinje“ (3,6) dolazi svečana povorka s kraljem (3,6–11), na kraju „iz pustinje“ (8,5) zaručnica dolazi zajedno s kraljem, naslonjena na svoga dragoga – ona je kraljica.

Dvaput ona je poštivala njegov počinak (2,7; 3,5), na koncu to zaručnik isto tako čini (8,4). Kao što je ona prije molila kćeri jeruzalemske da daju mir njezinu dragome, tako sada on – prema podjeli Jeruzalemske Biblije – jednaku molbu upućuje kćerima jeruzalemskim za nju:

„Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
ne budite, ne budite ljubav moju
dok sama ne bude htjela! (8,4)“

Ona postaje kao on – on je Salomon, ona Sulamka (2x 7,1). Tako je naziva zbor djevojaka, a tako i ona samu sebe označava.

I jedno i drugo ime izvedenica je od שלום *šalom* „mir, blagostanje, spasenje“. Ako je on npr. Miro, ona je Mira.

U njegovim očima ona sada ima mir – *šalom* (8,10).

Zaručnica

- Iskustvo zaručnice u Pjesmi nad pjesmama
- njezin zaručnik je kralj
- prva progovara, želi se povući u osamu
 - u izravnom susretu, međusobno divljenje (1,9-17)

S. Dell. Song of King Salomon

1

Unutarnji put

- višestruko trpi:
 - od braće (1,6),
 - od čuvara (5,7),
 - od čežnje (2,5; 5,8)
 - i uzaludne potrage (3,1; 5,6)
- dolazi do samospoznaje i samopoštovanja (2,1)
- Svijest o međusobnoj pripadnosti 2,16; 6,3

J. Tissot. "Zavinje kroz rešetku" Pj 2,9b Usp. 5,2b

2

Najvažnije iskustvo (Pj 4,9-10)

- zaručnik priznaje ranjenost svoga srca
- prvi put je naziva sestrom
 - "da si mi brat" 8,1
- priznaje ju kao zaručnicu
- prvi put se u pjesmi govori o njezinoj ljubavi

D. Slavujec. Dragi moj pripada meni, a ja njemu 1994

3

Cilj procesa

- Salomon i Sulamit/Sulamka (7,1)
 - U očima njegovim našla je "šalom" (8,10)
- Dolazi iz pustinje, naslonjena na svoga dragoga 8,5
 - <<< "iz pustinje" sam kralj 3,6
 - Šarić: izostavljen u c8 13b i 14

4

„Koga da pošaljem?“

S nečistim usnama pred veličanstvom Božjim (Iz 6)

Tko bi htio preuzeti neki zadatak koji je već unaprijed osuđen na neuspjeh, štoviše dovest će upravo do neželjenog učinka? Izaijino zvanje sučeljava nas s takvim naoko besmislenim poslanjem. Korijene ima u susretu s uzvišenim i svetim Bogom koji nadilazi sve ljudske predodžbe. On čisti od grijeha i oslobađa za velikodušnu raspoloživost i spremnost. Privlačnost i snaga ovog teksta doprla je i do suvremenog liturgijskog obreda: trostruko ponavljanje „Svet“, naziv „Bog Sabao“, priznavanje grijeha i očišćenje od njih elementi su iz Iz 6.

Smještanje

Iz 6,1 smješta cijelo poglavlje u godinu smrti kralja Uzije (oko 736 pr. Kr.). U 7,1 vladavina njegova unuka Ahaza kao idući je datum koji se navodi. Kralj Uzija ističe se veoma dugim razdobljem vladanja od 52 godine.

U 6,5 Bog je označen kao מלך „kralj“, što se osobito ističe imamo li na umu smrt starog, bolesnog i zbog svoje bolesti izoliranoga judejskog kralja koji više nije bio kadar vladati. Pred napetostima i nemirima koje mogu biti povezane sa smrću zemaljskih vladara, Božje kraljevanje ostaje nedodirljivo, ne može se uzdrmati.

U Iz 6 opisuje se ta uzvišenost i suverenost Jahvina. Izaija u svom viđenju ima pred sobom hram, ali Bog uvelike nadilazi granice hrama. Samo rub njegova božanskog plašta dovoljni su da cijela zgrada svetišta bude ispunjena („Njegovi skuti ispunjaju svetište“ 6,1).

Serafi svojim ponašanjem pokazuju da ih Božje veličanstvo nadvisuje. Jahve nije samo uzvišen ponad svega ljudskoga nego je i u nebeskom, božanskom prostoru on jedini uzvišeni. Hram u Jeruzalemu, mjesto Izaijina viđenja i središte bogoštovlja u Judeji u isti je mah tek skroman odsjaj Božje slave koja ispunja svu zemlju.

Zadnja dva retka u tom poglavlju (v12s) usmjeravaju dalje u onu mračnu budućnost koja je već u v11 najavljena, ali u ta dva retka o Bogu se govori u 3. l. jd. Opustošenje najavljeno u v11 opisuje se detaljnije u v12s, ali završna rečenica o „svetom sjemenu“ (זרע קדש v13) pruža nadu i pouzdanje. U superlativu izrečena, tri put ponovljena svetost Božja naći će usprkos opustošenju, progonstvu i mučnom pročišćenju ostatka odjek u tom sjemenu.

U ovom poglavlju mogu se naći neki od bitnih elemenata biblijskog izvještaja o zvanju:

prigovor: „čovjek sam nečistih usana“ v5
znak: primicanje užarenog ugljena usnama v6s
nalog: „Koga da pošaljem?... Idi i reci!“ v8s

Dva elementa koji nedostaju, naznaka nevolje i obećanje potpore mogu se pronaći u kontekstu. Nevolju predstavlja asirski napad najavljen u 5,26–30: narod daleki spremno hita (5,26), a potpora se skriva u izvanrednom viđenju (6,1–4). Tko tako intenzivno iskusi Božje veličanstvo nema više potrebe ni za kakvom izvanjskom potvrdom.

Tumačenje

Redak 6,1 bilježi najraniji datum u Knjizi proroka Izaije. I zbog tog razloga može se ovaj opis shvatiti kao zvanje na početku Izaijina djelovanja, premda je ispred njega pet poglavlja.

U viđenju je „Gospodin“ na prijestolju čija je uzvišenost istaknuta s dva pridjeva: רם „visok“ i שׁוֹבַע „uzdignut“. Leteća bića sa šest pari krila, serafi, koja ga okružuju element su u viđenju koji je poznat i preuzet iz svijeta Starog Istoka. Stručnjaci upozoravaju na kobru koja se u Egiptu, kao znak zaštitne moći, nalazi sprijeda na faraonskoj kruni. Serafi izgovaraju jedan pred drugim riječi o svetosti Božjoj. To je dakle nešto što se ponavlja u tom prizoru. I kad jedan seraf uzdigne svoj glas i izgovori rečenicu o svetosti djelovanje je snažno: dovraci se tresu, a dvorana se puni kadom.

Ako su u Egiptu serafi zaštita za kralja koji se štuje kao Bog, u Iz 6,2 dobivaju izmijenjeno značenje: ovdje su oni sami podređeni Bogu i njima je potrebna zaštita. Osim dvaju krila koja im služe za letenje, imaju dva dodatna para koji im služe kako bi se zaštitili od izravnog pogleda u Božje veličanstvo, i druga dva kojima se pokrivaju da ne budu goli. Obje geste naglašavaju Božju uzvišenost.

Njihovo klicanje (v3) to još potkrepljuje. Glasno ispovijedaju i svjedoče jedan pred drugim o Božjoj najvećoj svetosti i slavi koja ispunja svijet. Trostruko opetovanje u hebrejskom jeziku „svet, svet, svet“ $3 \times \text{קדש קדש קדש}$ označava superlativ, najviši stupanj u značenju pridjeva. Označuje trajnu čistoću i savršenstvo koja je odijeljena od grešnosti. Takva svetost pripada u punini Jahvi Sabaotu. Ovo dodano ime „Sabaot“ צבאות , Bog nad vojskama, odnosi se na nebesku vojsku – slikovito ponajprije na zvijezde kojima se lako pripisuje božanska moć (sve do danas). I među njima Bog ima upraviteljsku moć, on zapovijeda. U Bibliji slika su Božje vojske.

Božja moć ne ostaje međutim ograničena samo na nebesa, nego ispunja i čitavu zemlju. Opis potresa i pojavljivanje dima koji su znak Božje prisutnosti s brda Sinaja (usp. Izl 19,18: brdo Sinaj zavilo se u dim jer je Jahve u obliku ognja sišao na nj. Dizao se dim kao dim iz peći. Sve se brdo silno treslo) svjedoče o tome kako je njegova slava prisutna i na zemlji.

Ako su serafi lice skrivali pred Bogom, koliko je više Izaija kao grešan čovjek to morao učiniti! Stoga on i misli da je izgubljen: „propadah“ – veli on (v5). Dvapat spominje „nečiste usne“ koje su HB samo ovdje nalaze i povezuju proroka s cijelim narodom: „čovjek sam nečistih usana i u narodu nečistih usana prebivam“.

Usne, kao sredstvo za izgovaranje, imaju odlučujuću ulogu kod čovjekovih riječi. Usnama čovjek, govoreći, spaja misao i djelovanje. Ako su dakle usne nečiste, tj. lažne, kako išta u čovjeku može biti dobro? Kako će tek proći na ispitu pred kraljem Jahvom?

Bog međutim ne želi uništiti nego očistiti (v6s). Seraf primiče Izaijinim usnama komad užarenog ugljena koji je hvataljkama uzeo se oltara, zacijelo kadionog žrtvenika. Vrućina i vatra djeluju kod pročišćavanja plemenitih metala o čemu se češće u Bibliji govori. Vatra je to koja, kao kod gorućega grma, pali, ali ne spaljuje. Seraf tumači da njegov čin odnosi i pokriva grešnost Izaijinu. „Krivica ti je skinuta i grijeh oprošten“ stoji u hrvatskom prijevodu (v7).

Biblijska riječ za oprostjenje „pokriti“ ne znači zataškavanje i „guranje pod tepih“, prikrivanje, nego realno nadoknađivanje, priznavanje krivice i pomirenje, tako da krivnja više ne postoji

ili se, nakon pomirenja, ne uračunava. U starini, ranu na tijelu ljudi bi spalili kako bi potpomogli oporavak zdravog tkiva. Visoka temperatura dezinficira, vatra pročišćuje. Na sličan način može očišćenje od krivice biti povezano se žarkom boli, kad npr. uvidimo koliko su drugi zbog nas trpjeli.

U v8 počinje Bog govoriti. Nakon silnog doživljaja, nakon viđenja i čišćenja, Izaija je kadar „čuti“ (שמע v8) glas Gospodnji. Do tada je gledao (הרהר v1.5). Bog ne postavlja zahtjev, nego pita: „Koga da pošaljem?“ (v8). Ne monokratski, nego za cijelu zajednicu: tko će nam poći? „Nama, mi“ odnosi se na bića koja pripadaju njegovu božanskom prostoru a ovdje su naznačeni kao serafi i kao vojske.

Očišćen Izaija može bez pridržaja izraziti svoju spremnost, bez prigovora da nije vrijedan ili da nije kadar: „Evo me, mene pošalji!“ (v8). Upravo ono o čemu Bog postavlja pitanje (poslanje) Izaija izriče u svom odgovoru. Oba glagola koja su znak autentičnog zvanja ovdje se navode: שלח „poslati“ (2x v8) i הלה „ići“ (v8.9).

koga da pošaljem – pošalji mene
tko će ići – idi

Nalog koji prima iznenađuje i šokira. Proroku je povjereno da naloži opažanje i istodobno nerazumijevanje: „Slušajte dobro, al' nećete razumjeti, gledajte dobro, al' nećete spoznati“ (v9). Na provokativan način Bog unaprijed nagoviješta nerazumijevanje. Čak i napor oko valjanog slušanja i gledanja izrečen opetovanim glagolom u hebrejskom jeziku neće uspjeti. Još i više, Izaija prima nalog da ograniči sposobnost zajednice za spoznavanje: „Otežaj salom srce tom narodu, oglušiti mu uši, zaslijepi oči!“ (v10).

Oba retka citat su koji se u Mt 13,14s navodi kao opis nesposobnosti Isusovih slušatelja da razumiju prispodobe. Naviještena tvrdokornost jest ograničena, završit će kad cio kraj bude opustošen. To se u SZ-u ostvaruje u progonstvu. Tekst ipak završava s pozitivnim pogledom unaprijed. Ostatak koji će preostati nakon vatre sveto je sjeme. Kao što je Izaija pročišćen vatrom s žrtvenika tako će i ostatak zajednice doživjeti pročišćenje. Nije to happy end ali jest nada.

(vidi: G. Fischer, M. Hasitschka *Auf dein Wort hin*, Innsbruck 1995, 60–66)

Prorok Jeremija

Hebrejsko ime ירמיהו (*jirm^ejahu*) sastavljeno od glagola i Božjeg imena rečenica je koja izražava djelatnost: „Jahve uzvisuje“, ili želju „Uzvisio Jahve!“ Takvo ime nalazi se već među Davidovim pristašama (1 Ljet 12), a Jeremija je također jedno od imena koje se spominje uz Ezru među povratnicima iz sužanjstva u Neh 12.

Prorok Jeremija sin je svećenika Hilkije iz Anatota (Jr 1,1; 11,21.23; 29,27; 32,7). Riječ je o svećeničkom rodu koji boravi u mjestu blizu Jeruzalema, a pripada Benjaminovu plemenu (Jr 1,1).

Sažetak

Nakon posljednjeg sretnog razdoblja u judejskom kraljevstvu (sve do Jošijine smrti 609. godine), Jeremijino djelovanje pripada u razdoblje sve većeg unutarnjeg i vanjskog propadanja i napokon, u doba sloma kraljevstva. To se događa ubrzo nakon Jojakimova stupanja na vlast i nakon prorokove osude hrama (7,1–5). Jeremija trpi prva progonstva (usp. c26) koja ga navode na gorke tužbe pred Bogom. U prvim godinama Sidkijine vladavine (kojeg postavlja babilonska vlast na to mjesto nakon prvog izгона 597. godine), stanje se za Jeremiju nakratko popravlja. Međutim borba protiv Jeremije opet se zaoštrava i dolazi do svoga vrhunca u vrijeme posljednjeg napada na Jeruzalem. Više puta Jeremija je jedva izmakao smrti. Nakon pada Jeruzalema 587. Babilonci ga s počastima primaju. Za kratkovjekog pokušaja obnove u Palestini, nakon što su fanatici organizirali atentat na Gedaliju, Judejci bježe u Egipat i sa sobom odvođe Jeremiju.

Božji poziv

Poziv Božji dolazi mu u 13. godini kralja Jošije (Jr 1,2) što znači g. 627. pr. Kr. Usprkos prvom odbijanju Jeremija prihvaća poslanje. Proročka služba donosi mu težak teret.

Prorok sam izvješćuje o svome zvanju u Jr 1,4–19, opisujući vrlo dojmljiv doživljaj. Prigovor i opiranje pozivu obrazlaže svojom mladošću i nedoraslošću. Još je mladić, dječak. Izraz נער (1,6) ujedno je oznaka za slugu („mali“, „momak“) i prema tumačenju V. Maaga oznaka za neoženjenog momka koji još nema ugled i autoritet kao otac obitelji. Hrvatski uobičajeni prijevod točno pogađa glavni prigovor da kao „dijete“ još „ne zna govoriti“. Prema tumačenju G. Fischera vlastita subjektivna procjena, kako često biva u duhovnom pozivu, ne odgovara objektivnom stanju: Jeremija je izvrstan govornik i umjetnik riječi.

Na Božji zahtjev morat će radi proročkoga primjera ostati bez braka i obitelji, neće se ženiti i neće imati djece (16,1–4).

Do Jošijine obnove

Može se razlikovati četiri glavna razdoblja Jeremijina djelovanja. Prve propovijedi u c2 mogu se shvatiti kao rani nastup iz vremena prije 622. tj. prije obnove hrama i pronalaska knjige Zakona. U temama koje pri tom Jeremija navodi, npr. pustinjsko doba kao ideal, početak otpada ulaskom u zemlju (Jr 2,1–8), Jeremija je blizak Hošei.

Nevolja koja je razlog duhovnog zvanja među inim jest stogodišnja vladavina Asirije nad Sjevernim kraljevstvom te provala Skita kroz Asiriju i njihov napad na sirijsku obalu (o čemu Herodot u svojoj povijesti izvješćuje.) Velika prijetnja zemlji Izraelskoj pretače se u užasom ispunjeno očekivanje „neprijatelja sa sjevera“ (Jr 4,5–8.11–17.19–21.23–26.29–31. 6,1–5.22.26; 8,14–17) koji će poslije biti protumačen kao Babilon.

Prvo je razdoblje od njegova poziva pa sve do kratko prije Jošijine obnove g. 622. pr. Kr. Proroštva iz toga razdoblja mogu se naći u c1–6. U tim godinama Jeremija djeluje ponajprije u svom zavičaju i naviješta Božji sud koji dolazi. Potom odlazi u Jeruzalem ali ondje će samo ustanoviti da je stanje još lošije. Zbog toga i zbog toga što ne vidi uspjeh svoga proročkog naviještanja (5,1–3), nalog koji je primio drži ispunjenim i vraća ga natrag u ruke Božje.

Prođite ulicama jeruzalemskim, pogledajte dobro i raspitajte se, tražite po njegovim trgovima, pa ako nađete ijednoga čovjeka koji čini pravo i traži istinu, oprostit ću ovom gradu (5,1)

Na neizravan način ovakva prosudba daje do znanja da je Jeruzalem postao gori od Sodome i Gomore.

Za G. Fohrera završna negativna prosudba upućuje na to da se Jeremija još prije Jošijine obnove razočaran povukao (6,27s):

²⁷Postavih te za ispitivača naroda mojeg da spoznaš i ispitaš putove njegove. ²⁸Svi su oni odmetnici najgori, ... svi su pokvareni.

Jeremija je poštovao i odobravao politiku kralja Jošije (Jr 22,15–17) jer se cjelokupni državni program temeljio na obnovi staroga Saveza s Bogom. Nakon pronalaska Knjige zakona (622. g.) Jeremija se povlači iz javnog djelovanja i prema W. Rudolphu protivnik je deuteronomističkog pokreta. Iz 2 Ljet 35,25 saznajemo da se Jeremija g. 609. pridružio oplakivanju Jošijine smrti.

Posljednji kraljevi

Dolaskom Jojakima na vlast (22,13–19), situacija se iz temelja mijenja. Novi kralj beskarakternom i nerealnom politikom proigrao je političke bodove koje je Jošija priskrbio Judeji kod Babilonaca. Svećenstvo i hramski proroci podižu bunu protiv Babilona pozivajući se na neosvojivost Jeruzalema. Jeremija pak zove na Bogu odani realizam pa zbog toga gotovo gubi život (Jr 26). Zabranjen mu je pristup u hram i to mu je poticaj da Baruhu diktira svoja proroštva da budu zapisana i tako stvara temelj za svoju knjigu.

Drugo razdoblje Jeremijina djelovanje počinje nakon duže stanke, a početak mu je povezan s dolaskom Jojakima na vlast 609. i traje sve do prvog odvođenja stanovništva u sužanjstvo g. 597. Proroštva iz toga razdoblja mogu se naći u c7–20; 22; 25,1–14. Ljuti neprijatelji Jeremijini su brutalni i bezočni kralj i hramsko svećenstvo koje su ražestili Jeremijini napadi na hram i bogoslužje. Jeremija je jedva umakao linču (c26). Uhode ga i organiziraju zasjede i atentate na njega: 11,9; 12,6; 18,18; 20,10.

Napokon je uhićen i javno kažnjen, bičevan i stavljen u klade 20,1. Zabranjen mu je pristup hramu 36,5.

Ovo vrijeme progona očituje se u njegovim potresnim tužaljkama.

Kad je g. 605. pr. Kr. velika sila svijeta postala Babilon, Jeremija diktira Baruhu, svome pisaru, dosadašnja proroštva. Baruh ih zapisuje i javno čita (c36). Spis nije mogao biti prevelik budući da je u jedan dan tri puta pročitano.

Proroštva ostavljaju silan dojam kod naroda i kod dvorskih službenika, ali kralj Jojakim daje uništiti svitak. Jeremija se uz Božju pomoć na dulje vrijeme sklonio i držao u potaji (36,26).

Po nalogu Božjem Jeremija traži da Baruh još jednom ispiše u istom obliku Jeremijina proroštva, a poslije će „k njima dopisati još mnogo onakvih riječi“ (36,32).

Prvi poraz Jeruzalema 597. i prvo odvođenje judejaca u Babilon nije bitno promijenilo stav dvora i hrama. Lažni proroci spasenja počeli su uvelike naviještati svoju predodžbu o udaru koji Bog sprema protiv Babilona i koji tek što nije došao. Kako se Jeremija morao sukobiti s tim prorocima opisuju među inim Jr 28 i njegovo pismo izgnanicima u Babilonu u kojem ih upozorava da ne prihvaćaju takve lažne nade (Jr 29). Kralj Sidkija poziva opet na dvor Jeremiju (Jr 21,1s):

...kralj Sidkija posla k njemu Pašhura, sina Malkijina, i svećenika Sefaniju, sina Maasejina, s porukom: ²“Hajde, upitaj Jahvu za nas, jer je Nabukodonozor, kralj babilonski, zavojštio na nas; možda će Jahve opet učiniti s nama čudo, pa će se neprijatelj povući pred nama.“

Novo razdoblje djelovanja proroka Jeremije počinje s vladavinom kralja Sidkije g. 597.

Ime kralja Sidkije spominje se ukupno u 9 poglavlja (21.29.32.34.36–39; 52) sve do kraja knjige potvrđujući i tzv. „dodatak“ kao dio kompozicije. Prvi put ga susrećemo u 21,1 kad novi kralj preko poslanika traži od Jeremije božanski savjet.

Slom judejskog kraljevstva

Iako kralj želi poslušati Jeremiju, nema dovoljno snage da se suprotstavi svome dvoru i drugim silama koje su protiv njega. Zbog toga ne prihvaćaju Jeremijin savjet da se po volji Božjoj Babilonu i dalje podlože. Rezultat će biti razorenje Jeruzalema.

Sidkija trpi od protivnika i nema snage zastupati Jeremijinu misao. Zaveden krši prisegu zadanu Babilonu, a Jeremiju prepušta bijesu njegovih neprijatelja (38,5), iako mu donekle pokušava priskočiti u pomoć (37,21) i pomaže mu da ne umre od gladi (38,7ss).

Nakon potpunog sloma Jeruzalema 587. Jeremija je držao boljim azil u Babilonu nego li zadržavanje u zemlji (Jr 40,4ss). Ali nakon što je Gedalija ubijen (Jr 40,7), očajni Judejci u bijegu i njega odvođe sa sobom u Egipat (Jr 41,6–43,7).

Budućnost

Već u ranom razdoblju Jeremija je prijestup zajednice ponajprije vidio u kulturnoj praksi koja je preuzela kanaanske forme, a otkako ju je kralj Manaše podupirao, vladala je vjerskim životom sve do velike obnove kralja Jošije.

Djeca kupe drva, oci pale vatru, žene mijese tijesto da ispeku kolače 'kraljici neba' i lijevaju ljevanice tuđim bogovima da me pogrde (Jr 7,18).

U Egiptu je Jeremija još jednom morao vidjeti da poganski, kult protiv kojeg se već u svojoj mladosti borio još uvijek živi:

'Mi ćemo se tvrdo držati zavjeta što ih učinismo: kaditi kraljici nebeskoj i lijevati joj ljevanice.' (44,25).

Fenomenologija grijeha u Jeremije dosiže veliku jasnoću: grijeh je okorjelost srca (9,12; 13,10; 16,12), a u svojoj je biti bolest nastala navikom koja je proizvela ovisnost (9,13; 13,23). Stvarateljski Božji čin može pobijediti grijeh (31,31) i to je za Jeremiju cilj Božjeg djelovanja, a ne sud. Zato Jeremija usred propasti Judejskog kraljevstva želi još urediti neke stvari oko nasljedstva (37,12), kupuje zemlju i brine se za očuvanje dokumenta (c32).

Prema izvještaju 2 Mak 2, Jeremija odnosi sa sobom u izbjeglištvo Kovčeg Saveza i sakriva na brdu odakle je „Mojsije motrio Božju baštinu“ (v4).

U 2 Mak 2 nalazi se i posljednje Jeremijino proroštvo:

'Ovo mjesto bit će nepoznato sve dok Bog ponovo ne sabere svoj narod i ne smiluje mu se. ⁸Tada će Gospodin ponovo pokazati sve ove predmete i vidjet će se Gospodinova slava i Oblak, kao što se pojavio za Mojsija i kad je Salomon molio da hram bude veličanstveno posvećen' (2 Mak 2,7s).

Posljednji put Jeremija se u SZ pojavljuje u snu Jude Makabeja kao vremešan i častan čovjek, čudesna i veličanstvena dostojanstva (2 Mak 15,13). Jeremija se moli za narod i sveti Grad (v14), a Judi pruža zlatan mač, Božji dar za pobjedu nad neprijateljima (v15).

Jeremiji možemo zahvaliti proroštvo o ograničenom trajanju sužanjstva: 70 g. je jedan ljudski vijek (Jr 25,11s; 29,8). Taj će nagovještaj biti osnovica za veliku molitvu i prorokovanje Danielovo o 70 sedmica (Dn 9,2).

U Novom zavjetu imenom će Jeremiju citirati Mt 2,17; 16,14; 27,9.

Jeremija

ירמיהו

Jahve uzvisuje
Jahve uzvisio!

Michelangelo, Jeremija, Sikstinska kapelica

08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

1

Zvanje

- ime
 - uz Davida (1 Ljet 12) i Ezru (Neh 12)
- sin svećenika Hilkije iz Anatota (1,1)
- zvanje u 13. godini kralja Jošije (1,2)
 - živ opis Jr 1,4–19
 - נָבִיא *ná'ar* momak (Jošua, Samuel)
- prema Božjem zahtjevu odriče se braka i obitelji Jr 16,1–4

M. Chagall, Jeremijino zvanje, 1956.

08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

2

Do Jošijine obnove

- prvi nastupi u c2
 - pustinjsko doba ideal (kao Hošea)
 - kanaanska kulturna praksa
- nevolja: “neprijatelj sa sjevera”
 - Asur, Skiti, Babilon
- J. u svom zavičaju naviješta sud
 - i u Jeruzalemu razočaran, povlači se
- J. oplakuje Jošijinu smrt (2 Ljet 35,25)

S. Dalí, Seduxisti me, Domine (1964-67).

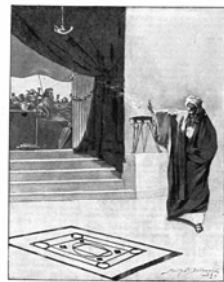
08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

3

Posljednji kraljevi

- Jojakim kvari odnose s Babilonom
 - svećenstvo i hramski proroci dižu bunu
 - Jeremija poziva na Bogu odani realizam (Jr 26)
 - uhode, zasjede, atentati 11,9; 12,6; 18,18; 20,10
 - javno kažnjen (20,1), ne smije u hram (36,5)
 - diktira Baruhu proroštva, on ih javno čita (c36)
- Jojakim nasljeđuje oca koji umire za napada 597.
 - prvi egzil
 - proroci spasa šire lažne nade (Jr 28s)
 - Babilon postavlja Sidkiju koji poziva Jeremiju (Jr 21,1)

"Then didst thou say: 'I will not return to my house, for I am a stranger in a foreign land.'" (Jr 21,1)

08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

4

Slom judejskog kraljevstva

- Sidkija krši prisegu Babilonu
 - prepušta Jeremiju neprijateljima (c38) iako mu pokušava pomoći (c37)
 - Sidkija u 9 poglavlja i sve do kraja knjige (c52)
- Jeremija pristaje uz Gedaliju (40,6)
 - domaći upravitelj kojega Babilon postavlja, ali biva ubijen (Jr 40,7)
 - Judejci bježe u Egipat i odvođe Jeremiju sa sobom (Jr 41-43)

Die Jeremia, Jerusalem und Babilon, von Jeremia und Babel.

08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

5

Budućnost

- kanaanski kult i u Egiptu: 7,18; 44,25
- J. odnosi sa sobom Kovčeg Saveza (2 Mak 2)
 - skriva ga v4
 - posljednje proroštvo 2,7s
- J. se pojavljuje u snu Jude Makabeja
 - častan i dostojanstven (2 Mak 15,13)
 - moli za narod i grad (v14), pruža sveti mač (v15)
- ograničava sužanjstvo na 70 g. (Jr 25,11s; 29,8)
- u NZ kod Mt

Rembrandt, Jeremija nariče nad razorenim Jeruzalemom, ulje na platnu, 1630

08.01.10.

www.ffdi.hr/amdg

6

Imenom zazvan

Lik proroka Amosa u knjizi Amosovoj

O proroku Amosu govori se u njegovoj knjizi. Njegovo ime „Amos“ (Am 1,1; 7,8.10–12.14; 8,2), sedam puta spomenuto, izvedeno je iz korijena „teret/natovariti“ (טמע), i razlikuje se od imena Izaijina oca koja dolazi od „snaga/bití snažan“ (קמח Iz 1,1; premda se u hrv. tradiciji jednako pišu).

Pastir koji motri

Uvodni redak Amosove knjige (1,1) izvješćuje o njemu u 3. l. jd. Smješta ga geografski i vremenski, te obavještava o njegovu zanimanju po kojemu je blizak Mojsiju kod njegova poziva, premda u Am 1,1 stoji riječ *noqed* koja se u SZ rijetko pojavljuje (usp. Jakov kod Labana u Post 30s).

Amos u proroštvima spominje iskustvo pastira koje sam ima. Naviješta kako će se od Božjega glasa pastirima „rastužiti“, tj. sasušiti pašnjaci (1,2). Prenosi Božje riječi o pastiru koji spašava tek dio životinje kad ju je lav dograbio (3,12).

Izvještaj iz uvoda (1,1) Amos će u razgovoru s betelskim svećenikom dopuniti ponavljajući da se bavio stočarstvom te dodajući da je bio i vočar (7,14).

Uvodni redak definira njegova proroštva kao riječi koje je motrio u viđenju. Hebrejski izraz *dabar* jednako je ispravno shvatiti kao događaj ili općenito „stvar“. Početak drugog retka (1,2) Amosa u istom opisnom obliku u 3. l. jd. predstavlja kao govornika.

Izrael i narodi

Prema definiciji u uvodu (1,1) proroštva se tiču Izraela, a to je naziv Sjevernog kraljevstva koje se u istom retku spominje, premda je ujedno i naziv cijelog Božjeg naroda. Najavljene su riječi doslovno „nad“ Izraelom ili „protiv“ (לע *al*) Izraela.

U proroštvima Amos razlikuje Judu i Izraela. Premda naslov najavljuje riječi o Izraelu, retci 2,4s govore o Judi.

Snagu, prodornost i temelje Amosova proročkog zvanja potvrđuje prenošenje Božjih riječi koje se tiču međunarodne političke situacije i povijesnih događaja. Amosovo poznavanje prilika je veliko kad govori o Damasku, Gazi, Tiru, Edomu, Amonu i Moabu (1,3–2,3).

Kao što se govori o „zločinima“ stranih naroda (1,3.6.9.11.13; 2,1) tako je to i kod Jude (2,4) i Izraela (2,6).

Proroci

Amos poznaje proročku sudbinu. U proroštvima prenosi Božje riječi o tome da je Bog podizao proroke u zajednici, ali zajednica im je branila prorokovati (2,11s). Amos zna da

proroke podiže Bog, zna i za zapreku koju im postavljaju ljudi, ali i to da se Bog upravo tim ljudima obraća predbacujući im njihove poteze.

Proroci su sluge Gospodnje (3,7). Bog ne čini ništa, a da ne objavi njima svoju tajnu. Već je Abrahamu Bog unaprijed otkrio svoju nakanu sa Sodomom i Gomorom. Abraham je postao zagovornik kao što to i Amos postaje u c7. Sodoma i Gomora izrijetkom se spominju u 4,11.

Amos je najavio Božji govor kao dolazak ričućeg lava (3,8). Takav se govor i ostvaruje i tjera na prorokovanje. Svatko tko tako doživi Božju riječ postaje prorok. Gospodin je govorio, tko da ne proriče? Amos će sam istaknuti da nije pripadao proročkoj obitelji, ni školi, i da nije bio pristalica ili sljedbenik nekoga od njih (7,14).

Betel

O Betelu iz kojeg će biti protjeran (7,10), Amosova proroštva više puta govore: Bog najavljuje da će se pobrinuti za žrtvenike u Betelu (3,14). Božja riječ ironično poziva: samo vi dođite u Betel i činite svoje prijestupe (4,4). Neka zajednica ne traži Betel jer će biti uništen (5,5). Bog će mu biti kao požar koji nitko ne može ugasiti (5,6). Amasja koji napada i izgoni Amosa jest svećenik u Betelu (7,10).

Formalna prisutnost

Amosova prisutnost u tekstu može se prepoznati ukoliko on izgovara formule: „ovako govori Gospodin“ i „riječ Gospodnja“. Osim toga, npr. 5,14, mogu biti riječi Amosove jer se govori o Bogu u 3. l. jd i o zajednici u 2. l. mn. (premda ima još takvih formulacija). Ovo je proroštvo vrlo načelno pa je možda i zbog toga razmišljanje Amosovo.

Amos u tekstu može biti prisutan kao onaj koji izgovara sva „opisna“ proroštva gdje se o Bogu govori u 3. l. jd., kao u npr. 9,8a: „Gle, oči Jahve Gospoda uprte su na grešno kraljevstvo, izbrisat će ga s lica zemlje“.

Amos o sebi

U c7 Amos izvješćuje o sebi. Nakon što se obilno u tekstu do sada (c1–6) pojavljivalo „ja“ (1. l. jd.) jasno prepoznatljivo kao dio Božjeg govora, u c7 progovara Amos. Njegovo „ja“ se pojavljuje u tekstu prvi put.

Amos osobno izvješćuje kako mu je Bog dao 4 viđenja (כה הראני אדני יהוה KS: „evo što mi pokaza Jahve Gospod“ 7,1.4.7; 8,1). O petom izvješćuje drugačije, govoreći jednostavno da je vidio (9,1), pa se to još više doima kao realan susret s Bogom.

Amos izvješćuje kako dvaput, uz prvo i drugo viđenje, nastupa kao molitelj, zagovornik. On moli: „Oprosti“ (7,2), „Stani!“ (7,5). Obrazloženje u molitvi je istovjetno: upozorava na malenost Jakova (7,2.5). Amosova je molitva uspješna oba puta (7,3.6).

Videnja

U 3. i 4. viđenju Bog se Amosu neposredno obraća. Imenom ga zaziva: „Amose“ (7,8; 8,2). Tako se Amos svrstava među one biblijske likove koje Bog poimence oslovljava. U oba je viđenja Amos u tom kratkom dijalogu s Bogom, ali tu više nema zagovorničke molitve kojim bi se on sa svoje strane zauzeo za zajednicu, nego samo odgovara na postavljeno pitanje.

4. i 5. viđenje odlikuje činjenica da je Amosu dano da vidi Boga. Usprkos hrv. prijevodu „čovjek“ iz LXX (ανηρ 7,7), na početku 3. viđenja u oba se slučaja rabi riječ „Gospodin“ (hebr. אדני 7,7; 9,1). U oba je slučaja opipljiva, fizička prisutnost prepoznatljiva u glagolu „stajati“, „biti postavljen“ (poznat npr. iz ljestava u Jakovljevu snu).

U 5. viđenju Amos ne ističe da mu je Bog dao viđenje, nego formulira odmah osobni izvještaj: „vidjeh“ (9,1 ראה), stvarajući tako paralelu naslovu (1,1 חזה) koji u 3. l. jd. izvješćuje o njegovu gledanju, i dvaput postavljenom pitanju koje prima od Boga: „što vidiš?“ (hebr. מה ראה 7,8; 8,2). U tom posljednjem viđenju Bog od Amosa ne traži samo odgovor nego konkretnu akciju: Amos treba razbiti kapitel na hramskim stupovima (9,1). O izvršenju međutim nema izvještaja.

Amosovo zvanje

Kratak opis sukoba s betelskim svećenikom Amasjom 7,10–17 pisan je u 3. licu (uokviren osobnim izvještajima Amosovim 7,1-9; 8,1-9,1.) i tako su mu formalno određene granice. Svećenik Amosa optužuje pred kraljem (7,10s) i želi ga izagnati iz Sjevernog kraljevstva (v12s).

Amos izvješćuje o svom zvanju odgovarajući na progon (v14s). Pritom (v16s) ispravlja lažnu optužbu. Ne naviješta on mač i izgnanstvo (v17), nego Bog. Mač za koji je Amos optužen nije njegov nego Božji. Bog ga naviješta u 7,9: „S mačem ću ustati na kuću Jeroboamovu“, a dio je i Božje riječi u 9,4: „naredit ću maču da ih sasiječe“. I Amosova obrana jesu Božje riječi koje govore o maču i naviještaju da će djeca betelskog svećenika pasti od mača (7,17).

Izvještaj o zvanju u kojem Bog nalaže proroku Amosu da prorokuje („Idi, prorokuj“ 7,15), pokazuje da se betelski svećenik izravno suprotstavlja Božjem autoritetu kad kaže: „Ne prorokuj!“ (7,13.16).

Riječju „uzeti“ (7,15 לקח) u izvještaju o svom zvanju Amos upozorava na osobit Božji zahvat u njegov život i stavlja ga u blizinu uznesenja, tj. ulaska u Božji prostor kakav poznajemo kod Henoka (Post 5,24) i Ilije (2 Kr 2,10).

עמוס 'amôs Imenom zazan

Lik proroka Amosa u Am
(ime od "teret, natovariti")

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

1

Pastir koji motri

- 1,1 uvod u 3. jd.
 - geografsko i vremensko smještanje
 - zanimanje: *noqed*
 - 7,14 *boqer* (cowboy) + voćar
 - o pastirima (*ro'e*) prorokuje :
 - 1,2 sasušit će im se pašnjaci
 - 3,12 spašava tek dio iz lavljih ralja
 - "riječiči" (=stvari) koje je "motrio" (חָהַת)
 - 1,2 govornik

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

2

Proročko poslanje

- Amos poznaje proročku sudbinu
 - 2,11 s Bog ih podiže, zajednica im brani
 - "Ne prorokovati" 2,12 kao 7,13
 - Bog se upravo zajednici obraća
 - 3,7 sluge Gospodnji
 - Bog ne čini ništa, a da im ne objavi nakanu
 - (usp. Post 18)
 - 3,8 Lav riče (= Bog govori 1,2) > prorok naviješta
 - Am 1,2 KS: "grmi", Šarić: "tutnji"
 - isti glagol זָעַק u 1,2; 3,4,8
 - ista uporaba već u Hoš 11,10 i Joel 4,16
- 7,14 Amos nije iz proročke obitelji ni škole

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

James Tissot The Prophet Amos watercolour — ca. 1888 3

Amos o sebi

- c7 "ja" = Amos (u c1-6: "ja" = Bog)
- 4 + 1 videnje
 - "evo što mi pokaza Jahve Gospod" 7,1,4,7; 8,1
 - "vidio sam" 9,1
- molitelj, zagovornik (nakon 1. i 2. videnja)
 - Oprosti! 7,2
 - Stani! 7,5
 - obrazloženje: Jakov je malen 7,2,5
 - molitva uspješna 7,3,6

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

S. Dali, Am 7,7: U ruci mu visak, "Biblia Sacra", 1969 by Rizzoli of Rome 4

Videnja

- u 3. i 4. Bog mu se neposredno obraća
 - "Amose!" (7,8; 8,2)
- u 4. i 5. dano mu je vidjeti Boga
 - "donaj + נָצַב *nacab* "stajati, biti postavljen" 7,7; 9,1
 - 7,7 LXX ἀνηρ
 - 5. videnje
 - paralela uvodu (חָהַת 1,1)
 - odgovor na pitanje "što vidiš" (רָאָה 7,8; 8,2)
 - Bog traži akciju

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

5

Amosov poziv

- izvještaj u sukobu s betelskim svećenikom
- opis 7,10-17 (3. jd.)
 - optužen pred kraljem v10s, prognan v12s, brani se:
 - zvanje od Boga 14s
 - ispravlja lažnu optužbu 16s
 - "mac" naviješta Bog 7,9; 7,17; 9,4
 - Bog: Prorokuj! (7,15) ↔ Amasja: Ne prorokuj! (v13.16)
 - "uzeti" לָקַח *laqah* = uznesen u Božji prostor
 - Post 5,24; 2 Kr 2,10

23.01.09.

www.ffdi.hr/amdg

Amos as shepherd, Illustration of Petrus Comestor's Bible Historiale, France, 1372 - Miniature, Museum Mecenateo Westerstalianum, Thg 6

Jedan dan u službi

Proročka depresija u Knjizi proroka Jone

U tekstu ove knjige Joni se nigdje ne pripisuje naslov „prorok“. On ipak pripada izabranim Božjim glasnicima budući da knjiga započinje prepoznatljivom proročkom formulom ili formulom o dolasku riječi Gospodnje: „Riječ Jahvina dođe (Joni)“ (יהוה דבר יהוה) doslovno: „i bude riječ Jahvina“ (1,1) koja će se još jednom pojaviti u knjizi kao oznaka za početak drugog dijela (3,1).

Proročki naslov za Jonu naći ćemo u 2 Kr 14,25. Ondje se po „prezimenu“ בן אמתי („sin Amitajev“ 2 Kr 14,25; Jon 1,1) može vidjeti da je riječ o istom čovjeku. U 2 Kr opisana je paradoksalna situacija. Za kralja Jeroboama II. (14,23) u Sjevernom kraljevstvu stoji da je „činio što je zlo u očima Gospodnjim“ (v24) i da ide stopama svog prethodnika, imenjaka koji je začetnik rascijepa. Međutim upravo za nj Jona proriče da će vratiti Izraelu granice i povećati ga sve do Mrtvog mora, što se i događa (v25). Zapanjujući postupak Božji, kad unatoč zloći ne izbrisuje ime naroda, nego ga spašava po rukama grešnoga kralja (v27), signifikantan je za Knjigu o Joni.

Prema svom imenu Jona je kao „golubica“ iz Noine korablje. U opisu kako Noa želi izvidjeti je li se voda povukla u Post 8,8–12, doslovce u svakom retku nailazimo na hebrejsku imenicu יונה (*jona*) koja znači „golubica“. Ne označuje to ime samo da je Jona uplašen i bojažljiv nego da Jona unatoč mnogim vodama nalazi čvrsto tlo, uporište.

Semantičko polje „more/voda“ formalno obilježuje prvi dio Knjige o Joni (Jon 1s). Hebrejska imenica ים (*jam*, „more“) nalazi se čak sedam puta u tom prvom dijelu (1.4.5.9.11.12.13.15), a poslije se više ne pojavljuje. Imenicu „voda“ naći ćemo k tome u Jon 2,6 (מים *majim*). Kao u opisu potopa, tekst prvog dijela Knjige o Joni dočarava nam kako je potrebno naći suho tlo.

Golubica iz korablje nakon bujice potopnih voda najavljuje smiraj, nalazi mjesto gdje se može otpočiniti (Post 8,9). Noina golubica s grančicom u kljunu postaje sveopći simbol mira. I Jona je simbol smirivanja, stišavanja kako će pokazati kraj knjige.

Osobine

Jona je aktivist, poduzetan čovjek, a ima i dobre živce. Čim je do njega stigla Gospodnja riječ na početku knjige (1,1), on odmah preuzima inicijativu i daje se u bijeg. Odlazi u luku Jafu, pronalazi lađu koja plovi onamo kamo je smjesta nakanio „pobjeći“ (ברח 1,3). Jona ulaže svoj novac za vozarinu sve do onkraj Sredozemnog mora („Taršiš“) samo da umakne „ispred lica Jahvina“. S druge strane, kad se more uznemiri i kad dođe oluja, kad na lađi nastane duhovno-molitvena strka i čistka pri kojoj mornari hvataju i bacaju preko palube komade tereta kako bi oslobodili i olakšali lađu, naš užurbani aktivist Jona u dnu će lađe – tko zna kojim debelokožnim mirom – leći i usnuti. Kad svi prionuše na posao, Jona spava tvrdim snom (רדם 1,5).

Jona je iskren i hrabar. Neće zatajiti nego priznaje vlastito podrijetlo i vjeru u Boga. Ne niječe tko je, nego vlastiti identitet jasno i otvoreno povezuje s Bogom. Na upit mornara u lađi iskreno kaže: „Ja sam Hebrej i štujem Jahvu, Boga nebeskoga, koji stvori more i zemlju“ (1,9). Jona bez uvijanja priznaje i svoj bijeg: „sam im je pripovjedio da bježi od Jahve“ (1,10).

Čini se da je spreman i žrtvovati se kad mornarima veli: „Uzmite me i bacite u more...“ (1,12). Kada pak kaže: „Zbog mene se diglo ovo nevrijeme na vas“ (1,12) očito spremno preuzima krivnju na sebe.

Proročka uspješnost

Rezultat do kojeg ponajprije dovodi Jonin postupak zapanjujući je. Lađari na putu u Taršiš dolaze do obraćenja. Ako 1,5 izvješćuje kako „svaki zazva svoga Boga“ (ויזעקו איש), neočekivano u 1,14 čitamo da svi oni „zazvaše Jahvu“ (ויקראו). Mornari, pritisnuti nevoljom na olujnom moru, postaju zajednica: više ne zaziva svatko za se, nego zajedno „zazvaše“. U hebrejskom jeziku u 1,5 rabi se glagol koji znači zapomaganje, vrištanje, i uza nj stoji distributivna oznaka „svatko“; u 1,14 međutim stoji „zvati, zazivati“ i nema distribucije.

Pritom negdašnji inovjerci izgovaraju vlastito Božje ime „Jahve“. Odjednom se sveto ime, dano na vječni spomen, nalazi u njihovu upravnom govoru. Obraćaju se izravno Bogu i to opetovano: „Ah, Jahve, ne daj da poginemo... jer ti si Jahve, činiš kako ti je milo“ (2x יהוה 1,14). Osim toga oni prinose žrtvu Jahvi i čine zavjete (נדר + זבה 1,16). Jonino obraćenje, međutim, uslijedit će kasnije. Tek u molitvi progovorit će o svom prinošenju žrtve i ispunjenju zavjeta (נדר + זבה 2,10).

Drugi dio knjige pokazat će silan, premda jednodnevni, Jonin proročki nastup. Već nakon svega jednog dana naviještanja, kad je prorok obišao tek trećinu Ninive koja je bila velika „tri dana hoda“ (Jon 3,3), narod se spremno obraća (3,5). Sam kralj na Joninu propovijed reagira: sišao je s prijestolja, skinuo plašt sa sebe, odjenuo se u kostrijet i sjeo u pepeo. Jona, eto, postiže dvostruk uspjeh: obratili su se mornari na lađi za Taršiš, obratit će se puk ninivski, obratit će se i kralj.

Jonino obraćenje

a) Silaženje. Prvi je dio knjige formalno odijeljen od drugoga i pomoću glagola ירד (*jarad*, „silaziti“ 4x 1,3[2x].5s) koji po učestalosti i značenju također služi kao ključna riječ. Prožima tekst 1. i 2. poglavlja i povezuje ga u cjelinu, a potom se više ne pojavljuje. Subjekt je uvijek Jona: Jona silazi sve dublje, do dna.

Umjesto da pođe prema Ninivi, Jona „siđe“ u Jafu (1,3a). Ondje nalazi lađu pa se – u prijevodu doduše „ukrca“ – ali u izvorniku i stvarno „siđe“ u lađu (1,3b). Za nevremena, dok mornari počinju vapiti i moliti, Jona silazi još niže: na dno lađe (1,5). U razvoju njegova osobnog obraćenja prorok sam uviđa svoje silaženje, pa u molitvi priznaje u prvom licu „siđoh“ (2,7).

b) Preokret. Je li bitan pomak u Joninu obraćenju nastao kad izražava spremnost da sama sebe žrtvuje, nudeći da bude bačen u more (1,12)? Možda je to doista pozitivna požrtvovnost kojom želi druge spasiti, a možda je to još jedan pokušaj da i dalje „silazi“ u morske dubine, pa i u smrt kako će pred sam kraj knjige tražiti (4x מות „umrijeti/smrt“ 4,3.8s), samo da pobjegne.

Stvaran je preokret u tome da Jona dolazi do osnovnog dalekosežnog uvida koji ispovijeda na kraju molitve u utrobi velike ribe. Hebrejski prijedlog לֹ- koji imenicu „spasenje“ pripisuje subjektu kao svojinu znači: „spasenje pripada Gospodinu“ odnosno „Jahve ima spasenje“

(2,10). Jona spoznaje da se u potrazi za izbavljenjem treba obratiti Bogu, a ne bježati od njega.

Formalno je jasan početak drugog dijela kad se drugi put u knjizi pojavljuje ona ista proročka formula s početka knjige (3,1 < 1,1). U tekstu stoji izričita naznaka שְׁנִית (*šēnit*, „drugi put“).

Temeljit Jonin preokret na početku drugog dijela jasno se vidi iz odgovora na drugi poziv od Boga. Na opetovanu riječ Gospodnju: „Ustani, idi u Ninivu“ (3,2 < 1,2) Jona se sada spremno odaziva i poslušno izvršava: „Jona ustade i ode Ninivu“ (3,3).

Jonina molitva

Jona najprije ni jednom riječju ne odgovara na riječ Božju izrečenu u 1,2. Zatim, osjetivši zastrašujuću blizinu smrti, „sišavši“ do dna, prestaje okolišati. Ni bježanje (ברח 1,3.10; 4,2), ni pripovijedanje i javno priznavanje pred drugima (1,10), pa ni žrtvovanje samoga sebe (1,12.15) nisu ono pravo. Tek u dubinama, u tmuni riblje utrobe, Jona se obraća na pravu adresu. Progovara Bogu u molitvi: „Ti si mi čuo glas... ti me baci... ti iz jame izvadi život moj“ (2,3–10). Jona pri tom pronalazi pravi uzrok svojih nevolja. Pripisuje i valove i nevolje Bogu („sve poplave tvoje i valovi“ 2,4). Ono što Jonu muči jest tjeskobna misao koju uspijeva izreći pred Bogom: „odbačen sam od očiju tvojih“ (2,5).

Kao što prije nije zatajio svoj identitet (1,9), slično i u svojem hvalospjevu prvi put otvoreno priznaje u dijaloškom, izravnom obliku „Jahve, Bože moj“ (2,7). Silno je to predanje Bogu nakon upornog bježanja!

Jona će još jednom progovoriti u molitvi, ali ne hvalospjevno, nego predbacujući (4,2s). U tom prigovaranju pokazat će da je za važnu spoznaju o tome da je kod Boga spasenje do koje je došao u samoći i mraku riblje utrobe potrebna dodatna šutnja i slušanje na kraju knjige. Uvid da je od Boga spasenje, a ne propast, još nije ušao u dublje emocionalne predijele Jonina bića kad on goji depresivne samoubilačke misli i traži svoju smrt (4,3).

U toj drugoj Joninoj molitvi 4,2s, Jona se nalazi u odsudnoj bitci sa svojom slikom o Bogu. Njemu je krivo što je Bog spasio Ninivljane. Jona bi izgleda očekivao da Bog razori i satire. Tu u potpunosti izbija na površinu mukla depresija koju je zacijelo i prije u sebi nosio kad je htio pobjeći pa makar i na dno mora („baciti u more“ 1,12.15). U svojoj drugoj molitvi tu stisku i bol izriče više puta. Dvapat pred Bogom kaže da mu je smrt bolja nego život (4,3.8), a poslije ističe da je ljut „na smrt“ (4,9). Premda Jona traži da mu se život oduzme (4,3), Bog opetuje svoje pitanje o Joninoj ljutnji (4,3.9) i dopušta da prorok izrekne svoje duševno stanje.

Završetak knjige jest Božja riječ (4,10s). Jona ostaje samo slušatelj. Možemo i u tome prepoznati dragocjen oblik molitve. Od bijega preko velikih riječi i preko razračunavanja, do tišine, slušanja, izravnog učenja. Sav put Jonin škola je za život s Bogom. Jona će doći do mjesta gdje je sam utihnuo. Cio pothvat Bog poduzima da podigne proroka kojemu mora posvetiti veću pažnju nego li cijeloj Ninivi.

Razlozi za bijeg

a) Smijenjeni prorok. Jonino obraćenje sporo napreduje. Na otvoren poziv zapovjednika lađe: „Ustaj, zazivaj svoga Boga!“ (1,6) još ne počinje moliti, nego tek u 2. poglavlju. Jona

zasigurno ne prepoznaje u ustima zapovjednika onaj isti Božji nalog koji će još jednom čuti: קום קרא (3x 1,2.6; 3,2). Par istih hebrejskih glagola u imperativu koji se dvaput nalazi unutar Božje riječi („ustani, propovijedaj!“ 1,2; 3,2) sadržaj je zapovijedi kapetana broda („ustani, zazivlji“ 1,6). Jona je već na lađi smijenjen jer zapovjednik prenosi Božje riječi i upozorava na opasnost, izvršavajući tako proročku zadaću namijenjenu Joni.

U drugom će dijelu knjige Joninu proročku ulogu preuzeti ninivski kralj. On je taj koji poziva na molitvu i obraćenje proglašujući: „Neka glasno Boga zazivlju, i neka se obrati svatko sa svojeg zlog puta i nepravde koju je činio!“ (3,8). Jona je u Ninivi definitivno smijenjen. Od početka je mogao slutiti da će biti samo „jedan dan“ (3,4) u službi i da će potom biti otpušten. S pravom bježi od takva nalogodavca, prezren, zanemaren, suvišan. Nema veličanstvenih nastupa i govora, nema uspjeha i glasovitosti. Jedan dan i gotovo.

b) Sadržaj proroštva. Jona prolazi Ninivom razglašujući: „Još četrdeset dana, i Niniva će biti razorena!“ (3,4). Odakle mu to? Takvu Božju riječ u knjizi nećemo naći. Jona ne zna pravo što mu je naviještati. Za razliku od drugih proroka kojima je jasno priopćen sadržaj poruke koju će naviještati, Bog Jonu šalje u tuđinski grad s općenitom naznakom: „propovijedaj u njemu“ (1,2) i poslije „propovijedaj u njemu što ću ti reći“ (3,2). Razumljivo da prorok bježi kad pravo ni ne zna što treba reći. Kako izići pred okupljeno slušateljstvo bez pripremljena govora? Jona, eto, istom treba naučiti čuti i prepoznati Božji glas. Stoga će kraj knjige i pustiti da Gospodnja riječ odjekuje (4,10s), a Jonu će ostaviti u šutnji da pronikne ono što već zna i što je na vlastitoj koži iskusio: Bogu pripada spasenje (2,10).

Na tragu velikoga proroka

U teškoj i tjeskobnoj drugoj molitvi (4,2s), sročenoj kao predbacivanje, Jona veli: „znao sam da si ti Bog milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milosrđem“ (4,2). Tako gotovo doslovno preuzima riječi iz objave Mojsiju (Izl 34,6). Tek dva pridjeva, „milosrdan“ i „milostiv“, mijenjaju mjesta.

Mojsiju je u odsudnom času, kad je nakon grijeha sa zlatnim teletom trebalo iznova izraditi ploče zakona, darovan izvanredan susret s tajnom Božjeg bića. Od toga mu je lice sjalo, „izbijala je svjetlost“ (Izl 34,29.30), te je tako Bog na nov način potvrdio Mojsijev autoritet pred zajednicom. Istovjetnom definicijom Božje dobrote, biblijski tekst dovodi Jonu u vezu s uzor-prorokom Mojsijem i još jednom ističe da je bitna zadaća proroka spoznati kakav je Bog zapravo.

Jedan dan u službi

Jonina proročka depresija

Jona – 1. poglavlje

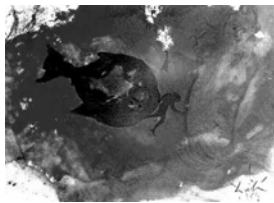
- 1. pripovijedač
 - 2. Božji glas
 - 3. kapetan
 - 4. mornari
 - 5 Jona
- יָם *jam*, more יַמַּיִם *majim* voda
 - Iskren: vjernik v9, bježi v10
 - Preuzima krivnju v12
 - Uspjeh: v5 > Jahve v14, žrtva i zavjet v16
 - יָרַד (*jarad*, "silaziti" 4x 1,3[2x].5s)
 - Kapetan preuzeo ulogu v6

2

Jona – 2. poglavlje

- 1. pripovijedač
 - 2. Jona
- Tek sad progovara Bogu
 - Boga optužuje kao uzrok nevolja v4
 - Odbačen? v5
 - Priznaje se Božjim v7
 - Teološki uvid v10
 - Iskustvo v11

S. Dalí, Jona u ribljoj utrobi, Sacra Biblia 1964-1967

3

Jona – 3. poglavlje

- 1. pripovijedač
 - 2. Božji glas
 - 3. Jona
 - 4. Ninivski glasnici
- Spremno sluša (3,2)
 - i prije je ustao (1,2)
 - Jedan dan (3,4) i uspjeh
 - Drugi preuzimlju ulogu (3,7b-9)
 - Vjeruju u Božje obraćenje (עָשׂוּ *š'ab* 3,9)

4

Jona – 4. poglavlje

- 1. pripovijedač
 - 2. Jona
 - 3. Božji glas
- Druga molitva
 - Protiv spasenja
 - Ljut
 - Samoubilačke želje "umrijeti, smrt" v3.8s
 - Samo Jona govori o tome
 - Poznaje formulu Božjega milosrđa v2 (Izl 34,6)
 - Božja riječ zadnja v10s

5

Svećenik Melkisedek

Sveti Otac Benedikt XVI. proglasio je 19. lipnja 2009., na svetkovinu presvetog Srca Isusova, *svećeničku godinu*. Istaknuo je pritom kao osnovnu crtu svećeništva skrb za *prinos Bogu*. Svećenik k Bogu uzdiže i prikazuje svetu žrtvu na oltaru. Svećenička nas godina tako podsjeća da se naš ljudski život ne može odrediti samo zahtjevima da ostvarimo zdravu karijeru i ispunimo dug ljubavi prema bližnjemu, nego imamo svoje dužnosti prema Bogu. Duhovnost se i sastoji u aktivnom otkrivanju Božjeg života i napajanju na vječnim izvorima Božje ljubavi.

Prvi svećenik

Listamo li Sveto pismo, naći ćemo da je prvi čovjek koji ima svećeničku službu *Melkisedek*. Pojavljuje se u svega jednoj poznatoj epizodi u susretu s Abrahamom na kraju 14. poglavlja Knjige Postanka (Post 14,18–24). Ne govori se o njegovu podrijetlu i tijeku njegova života. To će u Poslanici Hebrejima biti važan razlog da u njemu prepozna uzor vječnog svećeništva koje nije zacrtano po ljudskim zakonima.

Melkisedek nije samo svećenik, nego je ujedno *kralj* i time pokazuje pravo čovjekovo dostojanstvo i bitno obilježje ljudske vladavine. Vladar ima svoje obveze pred Bogom, njemu će *polagati račun* za svoju vlast. Dužan je brinuti se za Božju proslavu u zajednici kojom upravlja.

Melkisedek je stranac, nije pripadnik Božjeg naroda – Izraela – koji s Abrahamom započinje svoj povijesni hod. Tako je Melkisedek dokaz da se *Božji autoritet* ne ograničava na samo jedan rod i jezik.

Melkisedek, svećenik, zauzima u Svetom pismu posebno mjesto jer je prvi čovjek koji blagoslivlja – podjeljuje blagoslov (Post 14,19). Do sada je to u više navrata sam Bog činio (Post 1,22.28; 2,3; 5,2; 9,1). Sada tu božansku djelatnost dobiva i čovjek, pokazujući i na taj način da je slika Božja. Kao što je Bog blagoslovio životinje, čovjeka, sedmi dan počinka i Noinu obitelj za novog početka, tako sada Melkisedek blagoslivlja Abrahama i razglašuje hvalu i slavu Božju:

„Blagoslovljen bio Abram kod Boga Svevišnjega, koji je stvorio nebo i zemlju; i blagoslovljen bio Bog Svevišnji koji ti je u ruke predao napadače.“

Svojim blagoslovom svećenik Melkisedek u počecima Svetog pisma i povijesti spasenja definira *dvostruki smjer* čovjekove *eulogijske* – blagoslovne dimenzije: Blagoslivljamo stvorenja zazivajući Božju pomoć i zaštitu, blagoslivljamo Boga, veličajući njegovu moć i dobrotu.

Višestruki učinci

Melkisedek se pojavljuje u važnom dijelu Abrahamova života. Prije susreta s njim Abraham je prvi put jasno označen kao *Hebrejac* (Post 14,3). A učinak susreta sa svećenikom i blagoslova koji je primio ima više slojeva. Ponajprije Abraham od svega svojega daje desetinu i tako u Svetom pismu po prvi put zacrtava *bogoštovne darove* koje će već praotac Jakov obećati u svom zavjetu Bogu (Post 28,22), a europsku će povijest obilježiti

veličanstvenim Bogu posvećenim umjetninama i remek-djelima arhitekture. Čovjek želi i može Bogu posvetiti svoja djela, plodove svoga rada, pa i samoga sebe.

Abraham se nakon susreta sa svećenikom također odriče svekolikog ratnog plijena (Post 14,22–24) i tako okreće novu stranicu u povijesti vječitog ljudskog ratovanja za profitom i bogaćenjem na račun drugih. To je zadatak koji danas ima punu aktualnost i pravi je put naprijed.

Najvažnija međutim novost i pomak odnose se na Abrahamovu vjeru. Svećenik Melkisedek u Abrahamov život donosi novu, bitnu teološku spoznaju. Abraham prepoznaje da je njegov Gospodin, koji ga je bio pozvao put povjerenja, isti onaj *Svevišnji Bog, Stvoritelj neba i zemlje* (Post 14,22) kojemu je Melkisedek svećenik. Tako očito pokazuje Abrahamova svečana prisega s uzdignutom rukom. Abraham sada zna da je to istinski Bog koji je saznao nebo i zemlju, uspostavio svemirski poredak, a Abrahamovu će osobnu povijest tako duboko obilježiti.

Osim toga, ako je prije dvaput u Svetom pismo spomenuto da je Abraham zazvao Božje ime (Post 12,8; 13,4), ovdje, nakon susreta sa svećenikom Melkisedekom, prvi put je zapisano kako Abraham doista izgovara to sveto, vlastito Božje ime koje s poštovanjem čitamo „Adonaj – Gospodin“ (Post 14,22) i koje će tek Mojsije u njegovu značenju i dubini upoznati.

Još je važnije što upravo nakon ovih događaja (usp. Post 15,1) Sveto pismo donosi prve riječi koje Abraham – u izravnom obraćanju – upućuje Bogu. Bit će to njegova prva *molitva*. Od sada su na „ti“ (Post 15,2). Baš u toj zgodi prvi put će se u Svetom pismu pojaviti odsudna biblijska riječ – „vjerovati, pouzdati se“ (Post 15,6). Utješno je znati kako svećenik Melkisedek na praoca naše vjere i začetnika svih triju velikih svjetskih religija tako djeluje da on postaje u punom smislu molitelj i vjernik.

Znakovi otajstva

Melkisedek ostaje tajanstven i važan. U velikom ratu koji ispunja gotovo cijelo jedno biblijsko poglavlje on ostaje po strani, ali ipak je s punim autoritetom kralj među kraljevima i bitno utječe na ponašanje nakon pobjede. On Abrahama poznaje po imenu (Post 14,19) i zna da je *Božja snaga* zaustavila Abrahamove napadače (14,20). Bibličari se osim toga slažu da je područje njegove vlasti upravo Jeruzalem – sveto mjesto koje će Bog izabrati za prebivalište svome imenu.

Najdragocjeniji su dakako darovi koje svećenik Melkisedek iznosi: kruh i vino (Post 14,18). Postat će, znamo, znakovi vječnog svećeništva Mesije – Božjeg Pomazanika i Sina po kojima ostaje trajno prisutan i povezan sa svojim.

Aron, svećenik

U Svetom pismu Aron je otac svećeničkog roda i prvi veliki svećenik u Božjem narodu. Unatoč središnjoj ulozi svoga brata, velikog izbavitelja i zakonodavca, Aron je uz Mojsija od početka. Svoje poslanje prima od Boga koji ga šalje njemu ususret (Izl 4,27). Ulazi tako u Sveto pismo s radošću u srcu (Izl 4,14). Za razliku od brata on je čovjek rječit pa će nastupiti kao prorok koji naviješta njegove riječi pred vlastitim narodom i pred stranim vladarom. U svom prvom govoru pred zajednicom ima dobre rezultate: povjerovali su i poklonili se Bogu – čitamo (Izl 4,31).

Premda kod Mojsijeva zvanja u središtu stoji njegov štap, zapravo će onaj Aronov imati odlučujuću ulogu u čudesnim znamenjima (zmija 7,12; krv 7,20) i biti pohranjen u Kovčegu saveza. Aron je uz svoga brata dok slušaju poznati propis o Pashi (Izl 12), bit će mu potpora u molitvi kod boja s Amalekom (Izl 17,12). Čak i na Sinaju, gdje je pristup ograničen, ići će za Mojsijem (19,24). U opširnim Božjim zapovijedima kod sklapanja Saveza dodijeljena mu je svećenička služba (Izl 28s).

Svu ljudsku nestalnost pokazat će i prije negoli je postao svećenik. Spremno prihvaća prijedlog naroda, pravi zlatno tele i gradi mu žrtvenik (Izl 32). Pothvat je to koji će za prvomučenika Stjepana u Djelima apostolskim biti primjer sveopćeg otpada od vjere. Svetogrđe Aron ipak umanjuje pozivljući na svečanost u čast pravomu Bogu (32,5). Ipak morat će osobno položiti račun o cijelom slučaju (Izl 32,21).

Cijelo jedno biblijsko poglavlje zorno opisuje kako je Aron posvećen (Lev 8). Nakon toga prvi put djeluje u svojoj svećeničkoj službi i prinosi žrtve (Lev 9). Tada blagoslivlja cijelu zajednicu (Lev 9,22), vjerojatno onim poznatim, velikosvećeničkim blagoslovom: „Neka te Gospodin blagoslovi i čuva, neka te licem svojim obasja i mir ti donese...“ (usp. Br 6). Izvor snage i pravu orijentaciju za svoju službu zacijelo pronalazi zajedno s Mojsijem u Šatoru objave, u kojem se zbiva neposredna komunikacija s Bogom (Lev 9,23). Aronu će biti povjereno održavanje vječnog svjetla u tom svetom prostoru (Lev 24,2–4).

Posebno su dragocjena dva mjesta u Svetom pismu gdje se Bog neposredno obraća Aronu (Lev 10,8; Br 18,8). To je osobito važno pred spornim pitanjem je li Bog samo Mojsiju govorio (Br 12,2). Aronu Bog povjerava da sa svojim sinovima pravo raspoznaje što je sveto i čisto (Lev 10,8). Arona zadužuje za žrtvene darove: „Tebi, evo, povjeravam brigu o onom što se meni prinosi.“ (Br 18,8). Na Dan pomirenja Aron ima ključnu ulogu. On izvršava obred, on prinosi okajnicu za vlastiti grijeh (Lev 16,6.11) i on ispovijeda krivnje cijele zajednice.

Na Aronovu riječ Mojsije će postati zagovornik koji se uspješno zauzima za zdravlje njihove sestre Mirjam (Br 12). Naposljetku će i u svojoj smrti Aron postupiti kao poslušni izvršitelj Božjeg naloga da se pridruži precima (Br 20,24). Pravo je da Poslanica Hebrejima u njemu vidi uzor svećenika koji je od Boga pozvan i od njega prima svećeničku čast (Heb 4,5).

Svećenik Eli

Slušajući poziv pape Benedikta XVI. potražimo u ovoj svećeničkoj godini novo nadahnuće i pouku u Svetom pismu. Svećenik Eli poznat nam je kao starac-mentor koji u noći Samuelova zvanja mladiću djelotvorno pomaže u duhovnom rasuđivanju. Iako tek kod trećeg puta, Eli pravo raspoznaje, da je riječ o duhovnom, Božjem pozivu. Eli je kadar primijetiti da Gospodin zove. Poznaje sveto Božje ime koje ispočetka Samuelu ostaje nepoznato – u svojim riječima on ga ne ponavlja. Kaže samo: "Govori, sluga tvoj sluša!" (1 Sam 3,10). Svećenik je plodno poučio dječaka o pravom stavu pred Bogom. Na kraju istog biblijskog poglavlja naime sav će Božji narod spoznati da je Samuel Gospodinov prorok (3,20). Preko njega Riječ Božja više neće biti *rijetka* kao na početku (3,1). Znamo, pod Elijevim je okom Samuel od djetinjte dobi služio Bogu (2,11.18; 3,1) i rastao (2,21.26).

Na svetom mjestu

Svećenik Eli vezan je uz prvo svetište koje je uspostavljeno po dolasku u Obećanu zemlju. Ondje, u Šilu, još od Jošuinih vremena nalazi se Šator objave, sveti molitveni prostor u kojem se Mojsije susretao s Bogom licem u lice (Jš 18,1; usp. 1 Sam 2,22 MT). Ondje je Škrinja zavjetna – znak Saveza s Bogom i mjesto realne Gospodinove nazočnosti u svom narodu. Eli je svećenik u Šilu, svojevrstnoj prethodnici svetog grada Jeruzalema. U Šilo, čitamo, dolazi "sav Izrael" (1 Sam 2,14.22) radi bogoslužja, što se napose vidi na primjeru Samuelove obitelji koja redovito tako čini (1,3.7). U Šilu je svetište – *hekal* (1,9; 3,3). Tu je *dom Božji* kamo Samuelovi roditelji svake godine hodočaste (1,7), pa tako i onaj put kad će Samuela dati u hramsku službu (1,24). Mali Samuel otvarat će jutrom vrata toga doma Božjega (3,15).

Ime svećenika Elija upozorava na Božju uzvišenost. Rječnik objašnjava da *Elí* može značiti "uzvišen" i da je povezano s jednim od drevnih Božjih imena "Eljon" – "Svevišnji". U hrvatskom pak neće biti teško prisjetiti se kako biskupe dolično oslovljavamo s "preuzvišeni". Eli je svećenik pa je, eto, "uzvišeni" – to jest, kod nas udomaćeno – "velečasni".

Susret s bližnjima

Svećenik je čovjek susreta. U četiri biblijska poglavlja koja opisuju slike iz Elijeva života pet puta ćemo naći riječi koje on upućuje u raznim zgodama. Samuelovoj majci, koja je svojim iskrenim tumačenjem nadvladala njegovu pogrešnu i uvredljivu primjedbu, daje utješnu svećeničku potvrdu o Božjem uslišanju: "Bog će ispuniti što si ga molila!" (1,17) i ona može u miru poći. Ani susret s Elijem donosi poboljšanje: tuga prolazi, može jesti (1,18). On je prvi čovjek kojemu Ana upravlja svoje riječi (1,15), započinje verbalnu komunikaciju što je u njezinoj dotadašnjoj začahurenoj, bolnoj tjeskobi spasonosno.

Poslije, kad je Samuel već započeo svoj Bogu posvećeni život, Eli blagoslivlja oba roditelja (2,20) koji će nato dobiti još tri sina i dvije kćeri (2,21). Mlade svećenike koji su zastranili jasno i razložno upozorava na Božji autoritet (2,23–25). Njima je očito više stalo do njihova vlastita imena kad se oba u tekstu uporno pet puta ponavljaju: Hofni i Pinhas (1,3; 2,34; 4,4.11.17). Istina, stari Eli ne uspijeva uspostaviti pravi dijalog s njima i zna za njihovo ponašanje samo po onome što *čuje* od drugih (2,23.24), ali ipak izravno i osobno pokušava razgovarati s njima. Prodorno i neuvijeno želi ih zaustaviti: "Ne tako, sinovi moji!" Istim povjerljivim i autoritativnim oslovljavanjem "sine moj" uspostavlja kontakt sa Samuelom

(3,6.16) i s glasnikom koji dolazi s bojišta donoseći tragične vijesti (4,16). Svećenik Eli također je dobar slušatelj: dopušta Ani da izgovori dug hvalospjev (2,1–10), a tajanstvenog Božjeg čovjeka koji kao pravi prorok započinje: "Gospodin ovako govori" ne prekida u iznošenju oštrog suda (2,27–26).

Žar za svetinjama

Živost Elijeve svećeničke duše očituje se kad mu srce tuče za kovčegom Saveza, kad strepi nad njim (4,13). Kad Kovčeg Saveza Gospodina nad vojskama bude uzet (4,11.17.19.21.22), kad slava Božja – doslovce – "ode u izgnanstvo" (4,22), kako na smrtnom času veli žena Pinhasova, Eli će od strahote umrijeti (4,18).

Bit svećeništva jest u tome da je svećenik zadužen za ono što je Gospodinu posvećeno. Što se Bogu daruje, njemu je na skrb povjereno. Majka Ana Samuela njemu predaje (1,25). Svećenik je to koji s velikim zanimanjem želi čuti Riječ Božju koja je Samuelu objavljena. Svima koji proučavaju Sveto pismo osobito će biti drago njegovo inzistiranje na cjelovitoj poruci. Znamo da je prvo pravilo dobra tumačenja: ne trgati iz konteksta. Svojim zahtjevom Eli ostaje uzor-egzeget kad od Samuela dvaput traži: "Nemoj mi ništa prešutjeti!" (3,17). A kad je čuo, izrazit će svoju predanost i pokornost Božjoj volji (3,18). Eli je ispunio puni radni vijek od 40 godina, istodobno kao svećenik i kao sudac u Božjem narodu (4,18). Zaokružen i ispunjen život u Svetom pismu potvrđuje velika starost koju je doživio (2,22) – gotovo stotinu godina (4,15). Upravo Eli pruža izvrstan primjer kako je svećenik povezan sa sudbinom konkretne obitelji (1 Sam 1s), ali i cijelog naroda (c4).

Samo čovjek

Biblija međutim ne uljepšava. To što je Bog nekoga za sebe izabrao i povjerio mu svećeničku službu, ne znači automatski uspio život i sretno ispunjeno poslanje. U liku Elija prikazan je svećenik koji sve slabije vidi kako stvari stoje. U početku još može pomno paziti na kretanje Aninih usana u molitvi (1,12). U noći Samuelova zvanja, Elijeve oči već su počele slabjeti (3,2), a kad mu kobni glasnik dolazi, potpuno su beživotne (4,15). Izvještaj o njegovu preminuću ističe da je bio težak (4,18). U tri prizora u kojima susrećemo Elija on sjedi (1,9; 4,13.18) ili leži (3,2). Uzmemo li u obzir žestoku optužbu Božju da nedopušteno mrse, debljaju se i – doslovno – "tove" (2,29), neće biti teško zaključiti da je imao ozbiljnih teškoća s gojaznošću.

Puno je teže međutim što ovaj biblijski izvještaj s jedne strane čak pet puta naglašava da Ana, majka Samuelova, "moli" (1,10.12.26.27; 2,1), a za Elija takva opisa jednostavno nema. Ana se moli Bogu, moli dugo, a u svećenikovim riječima nema ni jedne koja bi bila upućena Bogu na "Ti". Strašno je to! Opis Elija ispit je savjesti, dobrohotno upozorenje i poziv nama svećenicima na pozornost s obzirom na molitvu, prehranu i njegovanje fizičke kondicije.

Nedostatak komunikacije osjeća se i kad nakon što Ana ispunja zavjet i posvećuje sina Božjoj službi (1,28) Eli ostaje bez riječi i kad na zahtjevnu Božju poruku koju glasnik donosi i koja ozbiljno stavlja u pitanje njegovu odanost (2,27–36) ništa ne odgovara. Da li sve to dovodi do toga da narod nekako svojevolumeno odlučuje o kovčegu Saveza, uzimajući ga iz svetišta? Svećenici su u rukama naroda, pasivni. A neće dakako biti dovoljna sama prisutnost zavjetnog Kovčega u taboru da ih nekako magijski obrani od neprijatelja. Traži se više. Vjernost svećenika božanski je štiti cijeloj zajednici.

Božja pedagogija

Svakako Božja je pedagogija ustrajnija od Elijeve. Eli nije uspio uspostaviti dijalog i doći do pozitivne reakcije svojih mladih nasljednika pa odustaje. A Gospodin, kad poruka preko glasnika ostaje bez odgovora, ponovno pokušava. Preko Samuela. Sam mu se javlja, doslovce "pristupa" k njemu kako izvješćuje sveti tekst (1 Sam 3,10). Riječ Božja koju Samuel u onoj presudnoj noći prvi put sluša usmjerena je na Elija (3,12–14) i potvrđuje da je svećenikova sudbina relevantna za sav "Izrael" (3,11).

Elijeva biblijska povijest važan je teološki tekst o svećeništvu koji se čak deset puta vraća na ključnu riječ "svećenik". U Božjem govoru otkriva nam crtu koja određuje svećenika: on je nositelj objave. Njemu je Bog sama sebe objavio (2,27). Ishodišna teškoća mladića Hofnija i Pinhasa jest što nisu spoznali Gospodina, a Samuel će pod Elijevim vodstvom upravo do toga doći.

Ovaj biblijski izvještaj potvrđuje misli s kojima je papa Benedikt XVI. otvorio svećeničku godinu, podsjećajući da je obitelj mjesto gdje se rađa svećeničko zvanje. S jedne strane naime Božja riječ naglašava da Eli potječe iz obitelji koju je Bog izabrao još dok bijahu u kući ropstva, a s druge strane odgovornost za mlade svećenike vrlo odrješito i izravno traži od njihova oca. Važan je otac svećenika.

Najljepše pak jest što Eli čuje utješnu riječ da će Bog sam postaviti svećenika (2,35). U našoj nevolji zbog nedostatka svećenika u Europi, ovo je veliko ohrabrenje. Istinitost Božjeg obećanja potvrđuje na primjer čudesna činjenica da Hrvatski isusovci ove godine imaju pravi biblijski broj od sedam mladomisnika. Svijetao putokaz i zadatak ostaje definicija koju je Eli čuo za vjerna i utvrđena svećenika: "Radit će" veli Gospodin "kako je u mom srcu i u mojoj duši" (2,35).

Ezekiel – prorok svećenik

Kako odmiče svećenička godina želimo bolje upoznati glavne likove svećenike iz Svetoga pisma. Zaustavimo se na dobro nam poznatom velikom proroku Ezekielu. Zasigurno pamtimo njegovo dramatično viđenje o dolini punoj suhих kostiju koje će snagom Duha postati vojska živih ljudi (Ez 37). Još nam je draže proročanstvo o tvrdom, kamenom srcu čovjekovu koje će sam Bog zamijeniti pravim, toplinom i ljubavlju ispunjenim ljudskim srcem (Ez 36).

Na samom početku svoje knjige Ezekiel je jasno predstavljen kao svećenik (1,3), a pred kraj, u opisu novoga hrama, sam će naznačiti kako je bit svećeništva u tome da se čovjek približava Bogu. Svećenik je onaj koji prilazi Bogu, stupa u Božju blizinu (40,46; 43,19; 44,3.15; 45,4). Na Ezekielu je „ruka Gospodinova“ – tako opisuje glavni motiv koji sedmerostrukim ponavljanjem svjedoči o jedinstvu i cjelovitosti njegove knjige (1,3; 3,14; 3,22; 8,1; 33,22; 37,1; 40,1).

Među biblijskim svećenicima Ezekiel se ističe i naznačuje novo razdoblje. Nema on hrama ni hramske službe, grad je razoren, sveta i svečana zgrada Božjeg doma spaljena je i opljačkana. Ezekiel je svećenik u izgnanstvu. Štoviše, izričita Božja zapovijed da pođe izgnanicima (3,11) i dvostruki izvještaj o tome da ga je Duh onamo odnio (3,11; 11,24) daju naslutiti, usprkos uvriježenom mišljenju, kako je Ezekiel kao svećenik dragovoljno onamo pošao. Odlazi iz pastoralnih motiva i pridružuje se svome narodu.

Sam Gospodin prognanicima postaje svetište (11,6). Vanjski su okviri uništeni, institucija porušena. Zato će Ezekiel u prvi plan staviti Bogu posvećeni dan, dan svetog počinka. Govorit će o njemu tako često, kao što to čine same knjige Zakona.

U riječima Božjim Ezekiel jasno čuje da je „sin čovječji“, da pripada smrtnom stvorenju, udaljen od uzvišene božanske slave u koju mu je dopušten neobično intenzivan uvid. Upravo taj kontemplativni element kod Ezekielu je naglašen. U prvom, pa opet u desetom i napokon u zadnjim poglavljima knjige, između brojnih proroštava i govora, susrećemo duhovnog čovjeka koji je posve uronjen u promatranje onoga što mu Bog želi pokazati. Svećenik u miru, ponizno motri. Najvišu tajnu samog Božjeg bića smije vidjeti i tako hrani svoju dušu za tešku zadaću. Na svoje prvo i temeljno viđenje više će se puta vratiti. To je izvor iz kojega crpi nadahnuće i snagu. „Upoznati Gospodina“ glavni je motiv svekolikog Božjeg djelovanja i – očito – glavna svećenička skrb u Knjizi Ezekielovoj.

Ezekiel je svećenik koji mora prenijeti tešku poruku svojim slušateljima. Izabranom narodu mora priopćiti Božji sud da su „buntovni pogani“ (2,3). Jeruzalem je optužen kao bludnica, gora od svojih sestara Sodome i Samarije (c16.23). Bez uvijanja Ezekiel objavljuje da su sami, klanjajući se lažnim bogovima, doveli do svoje propasti. Ezekielu je po Božjoj pouci unaprijed jasno da će ga doživjeti kao ugodna zabavljača, uživat će u njegovim riječima, ali ga neće poslušati.

Takvoj je zajednici svećenik Ezekiel živa opreka. Oni se inate, a on mora slušati riječi iz Božjih usta (2,8; 33,7). Oni neće poslušati (3,7), a on treba u srce primiti riječi koje će mu Gospodin reći (3,10). On je poučljiv. Gotovo dvadeset puta osobno izvješćuje kako se dao voditi. Kao svećenik ipak je prije svega prorok Duha. Šest puta doživljava kako ga Božji Duh nosi (3,12.14; 8,3; 11,1.24; 43,5). Duh Božji pada na njega i govori mu (11,5). U najpoznatijem viđenju Duh Božji (37,1) ga vodi u dolinu punu kostiju koje će biti uskrišene.

Ezekiel je prorok preko kojega Bog tri puta ponavlja radosno obećanje da se će svojim božanskim Duhom ispuniti izabrani narod (36,27; 37,14; 39,29). Među prorocima svećenik Ezekiel istaknut je neobičnom zadaćom da samom Duhu mora uputiti proročke riječi (37,9).

Kao svećenik Ezekiel je odgovoran za život. Postavljen je za stražara narodu Božjem. Dužan je rogom oglasiti kad se približi mač suda Božjega (3,17; 33,7). U budućem hramu on mora paziti tko smije ući u njega (44,5). Svećenikova je baština Bog sam, a zadaća mu je poučavati u raspoznavanju što je sveto i čisto (44,23). Treba suditi prema Božjim odredbama (44,24).

Pred svojim Bogom Ezekiel se u znak poniznosti i štovanja spušta licem do zemlje (1,28; 3,23; 11,13; 43,3; 44,4). Nećemo za nj naći stručni izraz „klanjanje“ koji može značiti puku formalnost i u njegovoj knjizi opisuje lažni, idolopoklonički kult.

Ezekiel prolazi zahtjevnu školu: bit će vezan užetima (3,25; 4,8), bit će nijem sve dok ne dobije vijest o padu Jeruzalema. Poput teškog bolesnika mora će više od godinu dana ležati (4,4.6). Prema izričitoj Božjoj zapovijedi morat će napisati Zakon o hramu i tako će se pridružiti biblijskim piscima (43,11).

Nešto od svojega mladenačkog života otkriva nam u prvim riječima koje upućuje Bogu, ispovijedajući svoju kreposnu prošlost (4,14). Najutješnije pak ostaje ne samo to što ćemo pet puta zateći svećenika Ezekiela kao molitelja koji Bogu govori (4,14; 9,8; 11,13; 21,5; 37,3). Još je divnija činjenica što na ama baš svaku molitvu dobiva odgovor.

Svećenik Melkisedek

Uzor vječnog svećeništva

1

Prvi svećenik

- Post 14,18-24 – kralj, stranac (Abraham Hebrej 14,3)
- Blagoslivlja v19
 - Abrahama
 - Boga
- Poznaje Abrahama po imenu
- Iznosi kruh i vino 14,18

Peter Paul Rubens, Susret Abrahama i Melkisedeka, (1625)

2

Učinci susreta

Giovanni Battista Tiepolo, Melkisedekova žrtva 1740-42. Verolanova

- Bogoštovni darovi: desetina (14,20; 28,22)
- Odricanje od ratnog plijena 14,22-24
- Nova spoznaja Boga
 - Bog Svevišnji אל עליון 'el 'eljon v18.19.20
 - Stvoritelj neba i zemlje v19
 - = Gospodin (Jahve) v22 – prvi put izgovara
 - Abraham moli 15,2; vjeruje 15,6

3

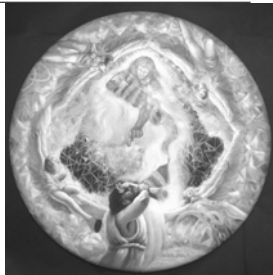
Ezekiel

Svećenik prorok

4

Svećenik Božji

- Svećenik 1,3
- Bit svećeništva:
 - Stupa u Božju blizinu (40,46; 43,19; 44,3.15; 45,4)
- "Gospodinova ruka" na Ezekielu (1,3; 3,14; 3,22; 8,1; 33,22; 37,1; 40,1).
- Duh ga je odnio izgnanicima 3,11; 11,24
- Gospodin je svetište 11,6
 - Subotnji dan u središtu

5

Suprotnost zajednici

- Kontemplacija c1.10; 40-48
- "upoznati Gospodina" – glavni motiv
- Izabrani narod: "buntovni pogani" 2,3
 - „dom prkosa (truc, dišpet, kapric...)“ (Ez 2,5s.8; 3,9.26s; 12,2s.9.25; 17,12; 20,13; 24,3; 44,6)
 - Ezekiel im je kao zabavljač (33,32)
- Svećenik treba u srce primiti Božje riječi 3,10
- Duh ga nosi 3,12.14; 8,3; 11,1.24; 43,5

Rafael, Ezekielovo viđenje

6

Raznovrsna iskustva

- Treba prorokovati Duhu 37,9
- Stražar u budućem hramu 44,5
- Spušta se licem do zemlje (1,28; 3,23; 11,13; 43,3; 44,4) – ne “klanjanje”
- Vežan (3,25), nijem (do 33,22), leži (4,4,6)
- Piše Zakon o hramu (כתב תורה 43,11)
- Moli (4,14; 9,8; 11,13; 21,5; 37,3)
 - uslišan

Corneilis Montana, Dolina uskumca